www.pertwk.com

سیانزەیەم بەش

مانگرتنی گشتی

www.pertwk.com

مانگرتنی گشتی

بێگومان, لەئەنجامی ئەو گۆڕانە لەپڕەی بەسەر رای گشتیداهات, بۆ بەرژەوەندیی سۆشیالیزم, لە هاوینی ساڵی 1912دا, ئێرنست بەئەندامی کۆنگرێس هەڵبژێردرا. بەهێزترین فاکتەر کەیارمەتیی قەبەکردنی دەنگە سۆشیالستەکانیدا, لەناوبردنی هێرست[87]بوو. ئەوە بەلای پلۆتۆکراتییەتەوە کارێکی دژوارنەبوو. هێرست لەپێناوی دەرکردنی رۆژنامە هەمەجۆرەکانیدا, هەموو ساڵێ هەژدە ملیۆن دۆلاری خەرجدەکرد, ئەو پارەیەی بەزیادەوە لەڕۆڵەکانی چینی مامناوەندی دەساندەوە لەباتی بڵاوکردنەوەی بۆ زانینو ئاگاداری لەو رۆژنامانەدا, چینی ناوەنجی سەرچاوەی هەموو هێزو توانایبوو.

(87) ولیام راندۆلف هێرست Hearst ملیۆنێرێکی کالیفۆرنی لاوە, لەوەدا سەرکەوت کەببێی بە بەهێزترین خاوەن رۆژنامە لەوڵاتە یەکگرتووەکاندا. رۆژنامەکانی لەهەموو شارە گەورەکاندا دەردەچوون, جێی رەزامەندیی چینی ناوەنجی بوونو بەرەو هەرەسهێنان چوو هەروەها جێی رەزامەندیی پرۆلیتاریاش بوون. ئەوەندە پشتیوانەکانی زۆربوون توانی دەست بەسەر لایەنە بۆشەکەی کۆنە پارتی دیموکراتیدا بگرێت. پایەیەکی ئاسابەدەری داگیرکرد. داوای سۆشیالیزمێکی سەربە جۆرێکی سەیری سەرمایەداری بۆرژوای بچووکی دەکرد. ئەوە لەتەقەلادانی تێکەڵکردنی ئاوو رۆنی دەکرد. هیچ هیوایەکی بەسەرکەوتن نەبوو. هەرچەندە خۆی لەماوەیەکی کورتدا. بەلای پلۆتۆکراتییەتەوە سەرچاوەی ترسێکی گەورەبوو.

بەڵام تروستەکان[88] بۆ زانینیان بڵاو نەدەکردەوە. بۆ لەناوبردنی هێرست خەڵکەکە لەوە زیاتر پێویستیان پێنەبوو کە بۆ زانینو پڕوپاگەندە لێبڕن.

چینی مامناوەندی هێشتا هەمووی لەناو نەچووبوو ئێسکە پەیکەرە پایەدارەکەی مابوو. بەڵام بێهێزو بێدەسەڵاتبوو. ئەو کەسانەی بەتەمەنبوون لەپیشەسازی بچووكو خاوەنە بچووکەکانی کار, بەتەواوەتی ملکەچی پلۆتۆکراتییەتبوون, لەژێر رەحمەتی ئەودا دەژیان, کەسێتییەکی ئابووری, یا سیاسی سەربەخۆیان نەبوو. هەر کە پلۆتۆکراتییەت فەرمانی خۆی دەرکرد, ئەوانیش بۆ زانینەکانی خۆیان نەدا بەهێرست.

هێرست چووە ناو جەنگێکی سەربەرزەوە, لەدەرکردنی رۆژنامەکانیدا بەردەوامبوو, بەرگەی زیانی مانگانەی گرت کەملیۆنو نیوێك دۆلار بوو. بێوچان پڕوپاگەندە بڵاویدەکردەوە, بێئەوەی داوای هیچ قەرەبوویێك لەخاوەنەکانیان بکات. جارێکی دیکەش پلۆتۆکراتییەت فەرمانی خۆی دەرکرد, پیشەسازەکان بەیادداشت دایانگرت, تیایاندا داوای وەستاندنی بڵاوکردنەوەی بۆ زانینە کۆنەکانیان کرد. هێرست سووربوو لەسەر پەیڕەوکردنی ئەو نەخشەیەی بۆ خۆی کێشابووی. هۆشداری دوای هۆشداریی درایە. لەگەڵ ئەوەشدا هێرست لەسەر بڵاوکردنەوەی بۆ زانینەکان بەردەوامبوو. لەبەر بایەخنەدان بەدەسەڵاتی دادگەکەو یاخیبوون لەهۆشدارکراوەکانی شەش مانگ حوکمی بەندکردنی بەسەردادرا. کەچی لەڕێگەی ئەو داوا زۆرانەی زیانلێکەوتنو لەکاربوون کەلەسەری تۆمار کرابوون فڕێدرایە دۆزەخو چاڵی نابووتی چ ئومێدێکی بەژیان

(88) لەو رۆژانەدا کەچاكو خراپ تێکەڵبووبوون زۆر بوو, سەرمایەدارە بچووکەکان تەنیا هەر خۆیانبوون هۆیەکانی بەربەرەکانێیان بەدەستەوەبوون. لەبەرئەوە لەرۆژنامەکانو هی دیکەدا بڵاویاندەکردنەوە. ئەگەر لەتروست لەئارادابایە, هیچ بەربەرەکانییەك نەبوو. سەیر نییە ئەگەر تروستەکان خۆیان ببینن پێویستیان بە پڕوپاگەندە نییە.

www.pertwk.com

نەما. پلۆتۆکراتییەت حوکمی خۆی بەسەردا دا. دادگەکان لەناو دەستی پلۆتۆکراتییەتدا بووکە شووشە بوون. ئامادەبوون ئەم حوکمە جێبەجێکەن. لەگەڵ هەرەسهێنانی هێرستدا حیزبی دیموکراتیش کەئەو ڕۆژنامەنووسە ماوەیەکی کەم دەسەڵاتی بەسەرداگرت، هەرەسیهێنا.

بەوردو خاشبوونی هێرستو پارتی دیموکرات لەبەردەم پشتیوانەکانیدا تەنیا دوو ڕێگە مایەوە: بچنە ریزی پارتی سۆشیالست، یاخود بچنە ریزی پارتی کۆماری. بەم شێوەیە ئێمەی سۆشیالست بەروبوومی سۆشیالیزمی ساختەی (هێرست)مان چنییەوە، چونکە زۆربەی زۆری ئەوانەی سەر بەئەو بوون هاتنە ریزی ئێمەوە:

خۆ دەبوایە موڵکییەت لەدەست جووتیاران دەربهێنرێ. ئەوەش لەو ماوەیەدا پێکهاتو ببێتەهۆی زۆربوونی ئەو دەنگانەی کەئێمە لەهەڵبژاردندا بەدەستمانهێنابوون، ئەگەر سەرهەڵدانی کورتی بێسوودی پارتیی گراینج نەبا. ئێرنستو پیشەوا سۆشیالستەکان خەباتێکی بەتەوژمیان کرد لەپێناوی ڕاکێشانی وەرزێرەکاندا بۆ ریزەکانیان، بەڵام لەناوبردنی ڕۆژنامە سۆشیالستەکانو دەزگا سۆشیالستەکانی بڵاوکردنەوە تەگەرەیەکی گەورەو ڕێگربوو لەبەردەم پیادەکردنی کەچی پڕوپاگندەیەکی زارەکی هێشتا نەگەیشتبووە ئاستی تەواو. ئەمەش وایکرد کە رامیاری وەك مستەر کالفین کە خۆیان وەرزێر بوونو زۆر لەمێژبوو موڵکییەتی زەویو زاریان لێسەنرابوو وای لێکردن کەبتوانن وەرزێرەکان بۆ ریزی خۆیان ڕاکێشنو هێزی رامیاریی خۆیان بخەنە هەڵمەتێکی بێسوودەوە.

ڕۆژێکیان ئێرنست بەپێکەنینێکی دڵڕەقانەوە گوتی:

–"ئای لەو وەرزێرە بەستەزمانانە! تروستەکان خۆیان بەتەنیا شەقشەقێنیان پێدەکەن."

بەڕاستی ئەوە بارودۆخەکەبوو، چونکە حەوت تروستەکە هاوکارەکە لەمەیدانی کاردا، لەزێدە زۆرەکانیان سندووقێکی یەکگرتوویان دامەزراندو تروستی کشتوکاڵییان دامەزراند. زۆر لەمێژە خاوەنانی خەتی شەمەندەفەر، کەبەسەر نرخی گواستنەوەدا زاڵنو خاوەن بانکەکانو قومارچییانی بۆرصەی دەست بەسەرداگرتووی پشکەکان زەبر لەوەرزێران دەدەنو دەیانخەنە رژێمو باری قەرزاریی تەنگەتاوەوە. خاوەن بانکەکانو ئەوانەی دەستیان بەسەر هەموو تروستەکانداگرتووە، جارێکی دی پارەیەکی زۆریان بەپێشەکی دایە وەرزێرەکان. بەمجۆرە وەرزێرەکان بەتەڵەوەبوون. چ نەمابوو بۆ لەناوبردنیان تەنیا ڕاکێشانی داوی تۆڕەکەو توندکردنی نەبێ. تروستە کشتوکاڵییەکان دەستیان بەمەکرد.

قەیرانیساڵی 1912 بووەهۆی دابەزینێکی ترسناکانەی نرخی بەرهەمی کشتوکاڵی. ئێستا نرخەکان بەئەنقەست، تارادەی نابووتی گوشراون. کەچی هێڵەکانی شەمەندەفەر بەنرخی چاوچنۆکانەیان پشتی وەرزێرەکانیان شکاند. بەمشێوەیە وەرزێرەکان ناچاربوون زۆر زیاتر قەردبکەن. ئەوەش وایکرد قەردە کۆنەکانیان پێنەدرێنەوە. ئەوەش لێسەندنەوەی موڵکییەتی بارمتەی بەدواداهات بەشێوەیەکی فراوانو بەزۆرەملێ ناچارکردنی قەردارەکان بەدانی کۆمپیالە کات داهاتووەکان، ئینجا وەرزێرەکان زەوییان بۆ تروستی کشتوکاڵی بەجێهێشت. ئایا لەوە زیاتر چییان پێدەکرا؟ تەنانەت ئەگەر وازیان لەزەویو زار هێنا بەخزمەتی تروست بگەنو بن بە بەڕێوەبەرو چاودێر، چاودێری کرێکارانو کرێکاری ئاسایی. بەمووچە کاریان کرد. بەکرێیەك پێی بژین بوونە کۆیلەو بەندەی بەزەوییەوە بەستراو.

نەیاندەتوانی لەگەورەکانیان جیاببنەوە. چونکە گەورەکانیان پلۆتۆکراتییەتیان پێکدەهێنا، نەشیاندەتوانی رووبکەنە شار. چونکە پلۆتۆکراتییەت لەوێشدا خاوەن وشەی باڵابوون، تەنیا ڕێگایەکیان لەپێشبوو:–

www.pertwk.com

لەزەوی بارکەن‌و ئاوارەبن. والێرەدا تووشی بێدەرەتانی یاسای توندو تیژیان داناو یەکجار دڵڕەقانە جێبەجێیانکرد.

پێویستناکات ئەوە بڵێین، کە هەندێ کشتکار، بگرە چەند کۆمەڵێکی تەواو لەکشتکاران لێرەو لەوێ لەسایەی چەند بارێکی نائاسایی تایبەتییەوە، توانییان لەسەر زەوییەکانی خۆیان بمێننەوەو لەمەترسیی لەچنگدەرهێنانی موڵکداری بیانپارێزن. بەڵام کەمینەکی پەرشوبڵاوبوون، نەپێشکەوتن‌و نەدواکەوتن. بەهەرحاڵ هەندەی نەبرد لەساڵی داهاتوودا پلۆتۆکراتییەت ریزە پەرشو بڵاوەکانیان گرد کردنەوەو لەناویبردن.(89)-

بەمجۆرە پێشەوا سۆشیالستەکان، جگە لەوەی ئێرنست، لەپاییزی 1912دا ئەوەیان سەلماند کە کۆتایی سەرمایەداری نزیکبۆتەوە، لەڕاستیدا قەیرانی

---

(89) لەناوبردنی موڵکدارە بچووکەکانی زەویزار لەسەردەمی رۆمانییەکاندا بەوخێراییە پێکنەهات کەلەناوبردنی کشتکاران‌و سەرمایەدارە بچووکە ئەمەریکییەکان پێکهات. لەسەدەی بیستەمدا تەوژمێك هەبوو Momentum، کەچی لەڕۆمای کۆندا شتێکی لەو بابەتە نەبوو.

لەڕاستیدا ژمارەی ئەو کشتکارانەی، کە ئارەزوویەکی بەهەڵپەی خاکیان هەبوو، لەگەڵ ئەوانەی ویستیان وانیشادەن کەدەتوانن لەکاتی پێویستدا هەڵبگەڕێنەوەو ببنە جانەوەری دڕندە، تەقەلایاندا لەچنگ دەرهێنانی موڵکایەتی دەربازبن بەنەکردنی هەر سەودایەکی بازاڕی، بێزیانننەهات هیچ شتێ بفرۆشن‌و هیچ شتێبکڕن. لەناو خۆیانا. لەوەدا بەرگەی نەبوونییەکی ترسناك‌و دژوارییەکی سامناکیانگرت. بەڵام سەر سەختانە لەسەر ئەم رێبازە بەردەوامبوون‌و کارەکەیان بووە بزوتنەوەیەکی خاوەن هێزو تین‌و توانا. بەڕاستی ئەو رێگەیەی پێی تێکوپێك شکێنران تاك‌و مەنتیقی‌و سانابوو. چونکە پلۆتۆکراتییەت، لەسایەی دەسەڵاتیدا بەسەر میریدا، پەنایبردە بەر زۆرکردنی باج، ئەوەش خاڵی بێهێزیبوو لەقەڵغان‌و زریکانیاندا. دوای ئەوەی کڕین‌و فرۆشتنیان نەکرد، زۆر پێویستییان بەپارەوپوول بوو، لەئەنجامدا ناچاربوون، زەوییەکانیان بفرۆشن بۆئەوەی باج بدەنە میری.

ئابووریی تیژو ئەو بێکارییە ترسناکەی لەئەنجامی ئەودا سەریهەڵدا، ئەو زەبرە گورچکبڕەی بەرکشتکارو چینی مامناوەندی کەوت، ئەو بەزینە دابڕەی تووشی یەکێتیی کرێکاران بەهەموو مەیدانێکدا بوو، هەموو ئەوانە پاساوی بڕوای سۆشیالستەکان دەداتەوە کەئەستێرەی سەرمایەداری دەستیکردووە بەئاوابوون، بەمەیدانخوازی‌و بەکەمزانینیان دەسکێشەکانیان بەدەموچاویدا دەدەن.

هەی بەداخەوە کەسۆشیالستەکان هێزی دوژمنیان زۆر بەکەمزانی! لەهەموو شوێنێکدا جاڕیاندا کەئەوان دەبێ لەهەڵبژاردندا بیبەنەوە، بەگوزارەی ئاشکراو روون دەستیانکرد بەشیکردنەوەی بارودۆخەکە. پلۆتۆکراتییەت بەچاك هەڵسەنگاندنی رووداوەکان‌و تەرازووبەندکردنیان، لەڕێگەی پەرشوبڵاوکردنەوەی هێزەکەمانەوە ئێمەی بەزاند. پلۆتۆکراتییەتبوو، بەهۆی بەکرێگیراوە نهێنییەکانیەوە ئەو جاڕیدا کەسۆشیالیزم خوانەناسەو. پلۆتۆکراتییەتبوو کە کڵێساکانی هێنانە مەیدان، بەتایبەتی کڵێسای کاتۆلیکی‌و بەشێك لەدەنگەکانی هەڵبژاردنی کرێکارانی لێدزیین، هەڵبەتە پلۆتۆکراتییەتبوو کەبەهۆی نۆکەرە نهێنییەکانییەوە هانی حیزبی (گرایخ)ی دا، تەنانەت تاناوشارو ناوەندییەکانی چینی ناوەنجیی گیانەلا تاڵەکانی رایەڵکردن.

هەرچۆنێکبێ، رای گشتی روویکردە رێبازی سۆشیالیزم، بەڵام لەجیاتی ئەوەی سەرکەوتنێکی راماڵمان دەسگیربێ‌و لەهەموو ئەنجوومەنەکانی یاسادانانندا زۆرینەمان پێببەخشێ، لەو ئەنجوومەنانەدا خۆمان بەکەمینە بینییەوە. راستە ئێمە پەنجا نوێنەرمان بوونە ئەندامی کۆنگرێس، بەڵام هەر کەلەبەهاری ساڵی 1913دا لەسەر کورسییەکانی کۆنگرێس دانیشتن، خۆیان دیت لەهەموو هێزێك دابڕاون. لەگەڵ ئەوەشدا بەشیان لەنوێنەرانی حیزبی گراینج باشتربوو، کەدەسەڵاتیان بەسەر دەرزەنێك لەحکومەتەکانی ولایەتەکاندا هەبێ. ئەوانەی لەبەهاردا رێیان پێنەدرا ئەو پلەو پایانەیان پێبدرێن کە گرتبوونیاننەدەست. داگیرکەرانی ئەو پلەو پایانە نەیانویست بەجێیانبهێڵن، دادگەکان لەدەست

www.pertwk.com

ئۆلیگارکییەتدابوون. بەڵام لەوکاتەدا من زیاتر لەپێویست لەرووداوەکان تێپەڕمکرد. دەبێ من بەرلەوە لەو رۆژە وروژێنانە بدوێم کەلەزستانی ساڵی 1912دا دیمانن.

ئەو قەیرانەی کەوڵات بەخۆیەوە دی، بووەهۆی ناتەواوییەکی زۆر لەبەکاربردن، چونکە کرێکاران، لەکارگەکان دەرکران. کرێیان نەبوو کەلوپەلێکی ئەوتۆی پێبکڕن. لەئەنجامی ئەمەدا، پلۆتۆکراتییەت زێدەیەکی مەزنتری لەناودەستی خۆیدا دیت. ئەم زێدەیە وای لەپلۆتۆکراتییەت کرد بەناردنی بۆدەرەوەی سنوور لێی دەرباز بێتو بەهۆی پلانو نەخشە بێشوومارەکانیەوە پلۆتۆکراتییەت پێویستی بەپارەوپوولبوو، بەهۆی ئەو تەقەلا مەزنانەوە کەدابوونی بۆ دەربازبوون لەو زێدەیە لەبازاڕی جیهانی یەخەگیری ئەڵمانیا بوو، دیاردەیەکی ئاساییبوو، خۆلێدانو یەخەگیربوونی ئابووری، جەنگی بەدوادا دەهات، یەخەگیربوونی پلۆتۆکراتییەت لەگەڵ ئەڵمانیای خوای شەڕدا کە خۆی ئامادەکردبوو بۆ شەڕ، ئاسابەدەرنەبوو، وڵاتە یەکگرتووەکانیش خۆی ئامادەکرد بۆ شەڕ.

پەڵە هەورێکی رەشی شوومی شەڕ ئاسمانی تەنی. شانۆ بۆکارەساتێکی جیهانی سازکرا. لەهەرناوچەیێك لەناوچەکانی جیهاندا قەیرانی ئابووری، شڵەژانی کرێکاری، چینی ناوەنجیی لەگەڵیاندا، سوپای بێکاران، پێکددانی نێوان بەرژەوەندیی ئابووری لەبازاڕەکانی جیهانداو مڕاندنو هاتوهاوار لەمەڕ شۆڕشی سۆشیالستی لەئارادابوو.(90)

---

(90) ئەم هاتو هاوارو گرمە گرمە دەمێکە دەبیسترێ. لەساڵی (1906)دا لۆرد ئێڤبۆری کەئینگلیزە، لەئەنجوومەنی لۆردانداا گوتی: ((ئەو مانگرتنانەی لەئەوروپا بەرپابوون، بڵاوبوونەوەی سۆشیالیزمو سەرهەڵدانی گێرەشێوێنیی دژوار ئاگادارکردنەوەیە بۆ حکومەتەکانو چینە کاربەدەستەکان، کە بارودۆخی چینی کرێکاران لەئەوروپادا وای لێهاتووە بەرگە ناگیرێ، ئەگەر ئێمە بمانەوێ خۆ لەشۆڕش بەدووربگرین، پێویستە

لەبەر دەرزەنێك هۆ ئۆلیگارکییەت ویستی دژی ئەڵمانیا بجەنگێ، ئەو رووداوانەی کەشیاوی ئەوەبوون ببنە هۆی داگیرساندنی جەنگ، ئەم لەدابەشکردنەوەی کاغەزی یاریی نێودەوڵەتو بەستنی کۆمەڵێك پەیمانو، هاوپەیمانییەتی نوێ، ئۆلیگارکییەت لەبەردەمی خۆیدا مەودای فراوانی قازانجکردنی بەدیدەکرد، لەبەرئەمە، شەڕ شایستەی ئەوەیە کەزۆر لەزێدەی نیشتمانی بەکاربەرێتو ئەو سوپا بێئیشو کارانەی پێشتر هەڕەشەیان لەهەموو وڵاتانی جیهان دەکرد کەمیانبکاتەوە، دەرفەتێك بە ئۆلیڤارکییەت ببەخشێ تیایا هەناسەبداتو پلانەکانی تەواوبکاتو جێبەجێیانبکات. شەڕێکی ئاوا دەتوانێ وا لەئۆلیگارکییەت بکات دەسەڵاتی تەواو بەسەر بازاڕی جیهانیدا بسەپێنێ. هەر تەنیا ئەمەش نا، بەڵکو شەڕێکی ئاوا دەتوانێ سوپایەکی نیزامی گەورە دروستبکات کەپێویست بە هەڵوەشاندنەوەی نەکات، لەکاتێکا لەمێشکی خەڵکدا

لەسەرمان هەندێ هەنگاو بهاوین لەپێناو زیادکردنی کرێو کەمکردنەوەی سەعاتی ئیشکردنو هێنانە خوارەوەی نرخی کەرەسەی پێویستی ژیان.)) لەسەر دوانەکەی لۆرد ئێڤبۆرد رۆژنامەی "وۆڵ ستریت جۆرناڵ" کەرۆژنامەیێکە تاقمێك لەقومارچییان بەپشکەدارایییەکان تەعلیقێکیدا، کەئەمە دەقەکەیەتی: "ئەم قسانەی پیاوێکی ئۆرۆستۆکراتیو ئەندام لەخۆ پارێزترین ئەنجومەنی یاسادانان لەهەموو ئەوروپادا گووتی، بەنرخو گرنگی زیاد دەکەن. ئابوورییەکی سیاسی بەنرختریان تیایە لەوەی کەپیاو چاوەڕوانیدەکات لەزۆربەی کتێباندا بەرچاوبکەوێ. ئەوە واخۆی دەنوێنێ وەك بڵێی ئاگادارکردنەوەیە. هۆپیاوانی هەردوو وەزراەتی جەنگو دەریاوانی، ئاگاداربن! ئاگادار! "لەهەمان کاتدا سیدنی برۆکز، لەئەمەریکا وتارێکی لەگۆڤاری "هار بزرویکی"دا نووسی تیایدا گوتی: "ئێوە لەواشنتن هیچ شتێك لەمەڕ سۆشیالیزمەکان نابیسن؟ لەم وڵاتەدا پیاوانی سیاسەت هەمیشە، دواکەسن کەژێر لووتی خۆیان دەبینن، ئەوان گاڵتە بەمن دەکەن کەپێشبینیدەکەم، بەگەورەترین پلەی باوەڕ، کە سۆشیالستەکان، لەهەڵبژاردنی داهاتووی سەرۆکایەتیدا بەزیاتر لە دووسەد دەنگ دەردەچن."

www.pertwk.com

دروشمی "ئەمەریکا دژی ئەڵمانیایە" جێگەی دروشمی "سۆشیالیزم دژی ئۆلیڤارکییەتە" دەگرێتەوە.

لەڕاستیدا دەبوایە شەڕ هەموو ئەوشتانە بکات ئەگەر سۆشیالستەکان نەبان. کۆبوونەوەیەکی نهێنی بۆ پێشەوا ڕۆژئاواییەکان لەماڵە بچووکەکەی ئێمەدا کرا کەوتبووە شەقامی بێڵ و لەچوار ژوور پێکهاتبوو. پێشەواکان لەو هەڵوێستەیان کۆڵییەوە کەدەڵێ سۆشیالستەکان بینوێنن. یەکەم جارنەبوو شەڕ بخەینە ژێرپێ.[91] یەکەمجار بوو ئەوەمان لەوڵاتە یەکگرتووەکاندا کرد, پاش کۆبوونەوەی نهێنیمان پەیوەندیان بەڕێکخراوی نیشتمانییەوە کردو هەرزوو بروسکە ناردراوەکانمان بەشیفرە لەڕێگەی ئەتڵەسییەوە, لەنێوان ئێمەو مەکتەبی نێودەوڵەتیدا ئاڵوگۆڕ دەکران.

سۆشیالستە ئەڵمانەکان ئامادەبوون کەهاوکاریمان بەگەڵدا بکەن, ژمارەیا لەپێنج ملیۆن پتربوو, زۆریان لەسوپای نیزامیدا خاوەن پایەبوون. بۆئەوە, پەیوەندییەکی دۆستانەیان لەگەڵ یەکێتییەکانی کرێکاراندا هەبوو, لەهەردوو وڵاتدا سۆشیالستەکان ئازایانەو ئاشکرا دژی شەڕ دەدوان, هەڕەشەی جاڕدانی مانگرتنی گشتییانکرد, لەو ماوەیەدا خۆیان ئامادەکرد بۆ مانگرتنی گشتی. هەر

(91) لەسەرەتای سەدەی بیستەمدا ڕێکخراوی نێودەوڵەتیی سۆشیالستەکان, لەئەنجامدا پاش گەڵاڵەبوونێکی دووروودرێژ هەڵوێستی خۆی لەمەڕ جەنگ داڕشت. پوختەی ئەم هەڵوێستە ئەم وشانەیە: "لەبەرچی بۆ سوودی ئاغا سەرمایەدارەکانیان کرێکارانی وڵاتێك کوشتار لەکرێکارانی وڵاتێکی دیکە دەکەن؟"
لە21ی ئایاری ساڵی 1905دا کەخەریکبوو شەڕ لەنێوان نەمساو ئیتاڵیادا دابگیرسێ, سۆشیالستەکانی ئیتاڵیاو نەمساو هەنگاریا کۆنگرەیەکیان لەتریێستا بەست, هەڕەشەیان کرد ئەگەر بێتو شەڕ جاڕ بدرێ لەهەردوو وڵاتدا مانگرتنێکی گشتیی کرێکاران جاڕ دەدرێ. لەساڵی داهاتووشدا ئەمە دووپاتکرایەوە کەخەریکبوو (کێشەی مەراکیش) فەڕەنساو ئەڵمانیاو ئینگلیستان تووشی شەڕێکی سەختو دژاوار بکات.

تەنیا ئەمەش نا. بگرە پارتە شۆڕشگێڕەکان لەهەموو وڵاتدا وابەستەیی خۆیان بە بیروباوەڕی سۆشیالستەوە ئاشکراکرد, کەداوای ئاشتی جیهانی دەکرد, کە لەسەر شۆڕشگێڕان پێویستە بیپارێزن و بەرگری لێبکەن, گەرچی ئەوە ناچاریانبکات یاخیبن و شۆڕش بەرپابکەن.

مانگرتنی گشتی تەنیا سەرکەوتنی گەورەبوو کەئێمەی سۆشیالستە ئەمریکییەکان دەسگیرمانبوو, لەچوارەم ڕۆژی کانوونی یەکەمدا باڵوێزی ئەمەریکا لەپایتەختی ئەڵمانیا کێشرایەوە. ئەوشەوە کەشتیگەلی ئەڵمانی هێرشی بردەسەر هۆنۆلۆو سێ کەشتی جەنگیی ئەمەریکایی و بەلەمێکی چەکداری لەبەلەمەکانی ئێشکگرانی کەنار نقومکردن و شاری تۆپبارانکرد. بۆ ڕۆژی دووەم هەریەك لەئەڵمانیاو وڵاتە یەکگرتووەکان جاڕی شەڕیاندا. سەعاتێك بەسەر ئەمەدا ڕانەبورد کە سۆشیالستەکان لەهەردوو وڵاتدا مانگرتنی گشتییان ڕاگەیاند.

بۆ یەکەمجار خوای شەڕی ئەڵمانی ڕووبەڕووی پیاوانی گورگەڵانی ئیمپراتۆریەتەکەی بووەوە کەگیانی ئەو ئیمپراتۆریەتە جڵەوکراوبوون. ئەو نەیدەتوانی بێئەوان ئیمپراتۆریەتەکەی بەساغی و هێزداری بپارێزێ, ڕووی نوێی هەڵوێست لەوەدابوو کەئەم شۆڕشەیان نێگەتڤانەبوو. ئەوان شەڕیاننەکرد. ئەوان هیچ شتێکیان نەکردو, بەخۆکێشانەوەیان لەکردنی هیچ کارێك هەردوو دەستەکانی خوای شەڕی ئەڵمانیایان بەپەتێکی توند بەستەوە. لێرەدا ئەم خوایە هەلە زێڕینەکەی هاتەدی بۆئەوەی "سەگەکانی شەڕەکەی" بەربداتە جەماوەری گەلە شۆڕشگێڕەکەی. بەڵام لەم خۆشییە بێبەشکرا.

نەیتوانی "سەگەکانی شەڕەکەی" بەرەڵڵا بکات و پێینەکرا سوپاکەی ئامادەبکات بۆ هەڵچوون لەم شەڕەدا. هەر ئەمەش نا, بەڵکو نەیتوانی خەڵکە یاخیبووەکەی خۆیشی سزابدات. تاکە شەمەندەفەرێکیش ڕانەکێشراو تاکە بروسکەیەك لێنەدرا. چونکە کرێکارانی تەلگراف و شەمەندەفەر دەستیان لەئیش هەڵگرت, هاوکارییان لەگەڵ ڕۆڵەکانی دیکەی گەلداکرد.

www.pertwk.com

ئەوەی لەئەڵمانیا روویدا, لەولاتە یەکگرتووەکانیش روویدا. لەئەنجامدا بزوتنەوەی رێکوپێکی کرێکاران پەندی لەئەزموونە دژوارەکانی وەرگرت. پاشئەوەی لەو مەیدانەی خۆی هەڵبژاردو بەتەواوەتی بەزێنرا, ئەو مەیدانەی چۆڵکردو روویکردە مەیدانی رامیاریی سۆشیالستەکان. چونکە مانگرتنە گشتییەکە, مانگرتنێکی رامیارییبوو, لەبەرئەوە ئەو زەبرەی لەبزوتنەوەی رێکوپێکی کرێکاران درا بەجۆرێك بەتەوژمبوو. وایکرد واز لە هەموو یەدەکیو سڵەمینەوەیەك بێنیٚ. تەنها هەر لەبەر نائومێدی بوو. لەمانگرتنی گشتیدا بەشداربوو. بەمجۆرە کرێکاران دەستیانکرد بەلاوەنانی ئامێرەکیانیانو بەملیۆنان کرێکار کارەکانیان بەجێهێشت. بەتایبەتی هەڵوێستی میکانیکییەکان جێگەی سەرسامبوونو رێزلێنانبوو. سەرۆکەکانیان دلڕەقو تینووی خوێنبوون, رێکخراوەکەیان بەشێوەیەکی بەرچاو وردە خاشکرا. لەگەڵ ئەوەشدا خۆیانو هاوپەیمانەکانیان لەپیشەسازیی کانزاییدا هاتنەلای ئێمە.

تەنانەت کرێکارە ئاساییەکانو کرێکارانی دیکە کەنەهاتبوونە ژێر ئالاٚی خودی رێکخراوەکان مانیانگرت. مانگرتنەکە هەمووشتێکی بەستەوە بەجۆریٚ هەموو کەس دەستەوەستانبوو. لەبەرئەمە. ئافرەتان سەلماندیان بەهێزترین پشتیوانی مانگرتنو پڕوپاگەندەی بۆ دەکەن. بەتوندی بەرهەڵستی شەڕیان کرد. ئەوان نەیانویست هاوسەرەکانیان بەرەو گۆڕەپانی مەرگ بچن. پاشان بیرۆکەی مانگرتنی گشتی بەسەر هەستو سۆزی خەڵکدا زاڵبوو. هەستی پڕوپاگەندەم تێدابەدیکردن. بیرۆکەکە تەشەنەیکرد. هەر ئەوەندەت دەزانی منداڵان لەهەموو قوتابخانەکاندا مانیاندەگرتو کۆمەڵێك لەمامۆستایان, ئەوانەی لەکارنەوەستانیان پێباشتربوو, چۆن هاتن واگەڕانەوە, دوای ئەوە خۆیان دیت دەچنە ژووری چۆڵو هۆڵی دەرسگوتنەوەوە. مانگرتنی گشتی شێوەی سەیرانێکی گەورەی نیشتمانیی بەخۆوە گرت, بیرۆکەی هاوکاریی کرێکاران, کەبەمجۆرە راستو دروستی خۆی چەسپاند, بەخەیاڵو خولیای سەرجەمی

خەڵك پەسەندبوو. ئیتر ترس لەچ مەترسییەك کەلەم "رووخۆشی"یەی بەکۆمەڵی بێشومارەوە سەری هەڵدەدا نەبوو. چونکە چار چییە بۆ سزادانی هەرکەسێك کەلەهەموو کەسێك تاوانبار تر دەبیٚ.؟

ولاٚتە یەکگرتووەکان تووشی ئیفلیجی بوو, کەس نەیدەزانی چ روودەدات. نە رۆژنامە هەبوون, نە نامەو نەبروسکە. هەر کۆمەڵە خەڵکێك, لەهەر ولاٚتو ناوچەیەکدا, بەتەواوی دوورە پەرێز دەژیان, وەك بڵێی دەهەزار میل لەچۆڵەوانیی سەرەتایی نێوانیو نێوان جیهانی دی جیادەکردەوە –لەم لایەنەوە– جیهان هەر نەبوو. ئەم بارودۆخە هەفتەیەکی خایاند.

ئێمە لەسانفرانسیسکۆ نەمانزانی چ لەئارادایە تەنانەت لەڕێگەی ناوکەندیشەوە لەئۆکلاٚند یاخود بێرکلی کاریگەریی ئەوە بەگشتی لەدەروونی خەڵکدا بووەهۆی دڵگوشین. وای دەستپێکرد وەك بڵێی شتێکی گەردوونیی Cosmic زل مردووەو دڵی ولاٚت لەلێدان کەوتووە. لەڕاستیدا ولاٚت گشتی مرد, نەگالیسکە هەبوو لەڕێگەو بانەکاندا تەقەتەقیانبیٚ, نەفیکەی کارگەران, نەگیزە گیزی کارەبا لەئاسماندا, نەدەرپەڕینی ئۆتۆمۆبیل لەشەقامەکانداو, نەهاتوهاواری رۆژنامەفرۆشان هەبوون, جگە لەچەند کەسێك بەیناوبەین بەشەقامەکاندا گوزەریاندەکرد, وەك بڵێی تارمایی گومانلێکراون, ئەوانیش دڵیان پەستبوو, ماتیو بێدەنگی کردبوونی بەزیندەوەری نیمچە خیاڵی.

لەماوەی ئەو هەفتە بێدەنگییەدا ئۆلیگارکییەت دەرسێکی سەختی وەرگرت. ئەم دەرسەشی چاك ئەزبەرکرد. مانگرتنە گشتییەکە ئاگادارکردنەوە بوو, دەبوایە جارێکی دیکە روو نەداتەوە. ئەوەیە کەئۆلیگارکییەت لەسەری سوورەو تەقەلای بۆدەدا. لەکۆتایی هەفتەکەدا کرێکارانی تەلگراف, لەئەڵمانیاو ولاٚتە یەکگرتووەکان بەپێی رێکخستنی پێشوو, گەڕانەوە سەر کاروباری خۆیانو بەهۆی ئەوانەوە پێشەوا سۆشیالستەکان لەهەردوو ولاٚتدا ئاگادارکردنەوەیان

www.pertwk.com

پێشکەش بەکاربەدەستانکرد. لەسەر کاربەدەستان پێویستە کەفەرمان بەراوەستاندنی شەڕ دەرکەن, ئەگینا مانگرتنی گشتی بەردەوامدەبێ.

هەر زوو هەردوو لاڕێککەوتن. هەردوو حکومەت بەیانی شەڕ وەستانیان دەرکردو, گەلی هەردوو وڵات دەستیان بەکاروباری خۆیانکردەوە.

ژیاندنەوەی ئەم ئاشتییە بوو کەبووەهۆی پەیمانبەستنی ئەڵمانیاو ئەمەریکا (وڵاتە یەکگرتووەکان)لەڕاستیدا ئەم هاوپەیمانییە لەنێوان ئیمپراتۆرو ئۆلیگارکییەتدا بەمەبەستی رووبەڕووبوونەوەی پرۆلیتاریای شۆڕشگێڕی لەهەردوو وڵاتدا بەسترا. ئەم هاوپەیمانییە ئۆلیگارکییەت بەستەمێکی زۆرەوە هەڵیوەشاندەوە, ئەمەش پاش ئەوەی سۆشیالستە ئەڵمانەکان راپەڕین‌و ئیمپراتۆریان لەسەرتەخت هێنایە خوارەوە. ئەوە هەمان شتبوو کە ئۆلیگارکییەت تەقەلای بۆدا: تێکشکانی بەر بەریکارە گەورەکەی لەبازاڕی جیهانیدا, بەلادانی ئیمپراتۆری ئەڵمانیا لەسەر رێگا, ئەڵمانیا زێدەی لانامێنێ کەلەدەرەوەی سنوور بیفرۆشێ. چونکە ئەو حەلە گەلی ئەڵمانی بەحوکمی دەوڵەتی سۆشیالستی خۆی, هەرچی دەیهێنێتە بەرهەم, بەکاریدەبات.راستە ئەڵمانیا لەمڕۆوە پەنا دەباتە بەر ناردنە دەرەوەی هەندێ لەوشتانەی دەینهێنێتە بەرهەم بەرامبەر چەند شتێ نایانهێنێتە بەرهەم, بەڵام ئەمە شتێکەو, زێدەی بەکارنەبراو بەتەواوەتی شتێکی جیایە.

کەخەڵك بەناپاکیی ئۆلیگارکییەتی زانی بەرانبەر بە ئیمپراتۆری ئەڵمانیا, ئێرنست گوتی:

–"من گرەوتان لەگەڵ دەکەم کەئۆلیگارکییەت پاکانە بۆ خۆی ناکات, وادەزانێ بەپێی رەوشی باوی خۆی رێگەیەکی راستی گرتۆتەبەر."

بۆچوونەکەی ئێرنست راست دەرچوو, ئۆلیگارکییەت بەرانبەر رای گشتی بەرگری لەخۆی کرد, گوایە ئەو هەڵوێستەی لەپێناو گەلی ئەمەریکادا نواندووە کە ئەو سوورە لەسەر بەرژەوەندییەکانی, کەملیۆزمە ئێشکگرانەکەی لەبازاڕی

جیهانیدا دەرپەڕاندو وای لەئێمەکرد بتوانین لەزێدەی بەرهەممان لەو بازاڕانەدا دەربازبین.

بۆ بەدوواداچوون لەسەرئەوە ئێرنست گوتی:

–"شێوەی گەوجیی‌و حەپەحەپی لەگشت ئەمەدا ئەوەیە کەئێمە ئەوەندە بێدەسەڵات‌و بێکارەین کە رێگە بەو گێلانە دەدەین کەچارەنووس‌و بەرژەوەندیی ئێمەیان لەدەستدان.

وایان لێکردین کەلەو دیوی دەریاکانەوە, بتوانین چەردەیەکی زیاتر لەبەرهەممان بفرۆشین, ئەمەش واتای وایە کەئێمە لەوڵاتی خۆماندا ناچاردەبین چەردەیەکی لەوەکەمتر بەکار بەرین."

www.pertwk.com

چواردەیەم بەش

سەرەتای کۆتایی

www.pertwk.com

سەرەتای کۆتایی

لەکانوونی دووەمی 1913ەوە. ئێرنست ڕێبازی زانستی شتەکانی بەدیکرد, بەڵام نەیتوانی والەبراپێشەوا سۆشیالستەکانی بکات ئەو وێنەیەی پاژنەی ئاسنین کەلەمێشکی ئەودا کێشرابوو ببینن. زیاتر لەپێویست متمانەیان بەخۆیان دەکرد. ڕووداوەکان بەهەڵمەتێکی بەپەلەی بەرەو لوتکە بەدوای یەکا دەهاتن. درێژەی ئەوەش ئەوەیە کەجیهان ڕووبەڕووی قەیرانێکی ترسناکبۆوە, ئۆلیگارکییەتی ئەمەریکی, بەکردەوە, بازاڕی جیهانی خستەژێر دەسەڵاتی خۆیەوە, بەدەیان وڵات لەو بازاڕانە دەرکران‌و بوون بەژێر قورسایی زێدەی بەکارنەبراوو ساغنەکراوەو. ئەو ولاتانە تەنیا یەك ڕێگەیان لەبەردەمدا ماوە: ژیانی ئابووریی خۆیان ڕێکبخەنەوە. چونکە ئەو توانایەی نەما لەسەر شێوازە کۆنەکەی بەردەوامبیٚ لەوەبەرهەمهێنانی زێدەی بەکارنەبراودا. ڕژێمی سەرمایەداری, ئەوەندەی مەسەلەکە پەیوەندیی بەوانەوە هەیە, هەرەسێکی نائومێدانەی هێنا.

ڕێکخستنەوەی ئەم وڵاتانە شێوەی شۆڕشی وەرگرت: سەردەمی ئاژاوەو توندوتیژیبوو. لەهەموو شوێنێك دەزگاو حکومەتەکان دەڕمان. لەهەموو شوێنیٚ, دوو سیٚ وڵات نەبن ئاغا سەرمایەدارەکانی پێشوو لەپێناوی پاراستنی موڵك‌و ماڵیاندا بەسەختی جەنگان, بەڵام پرۆلیتاریای شۆڕشگێڕ جڵەوی حکومەتەکانی لەدەس دەرهێنان. لەئەنجامدا قسە نەستەقەکەی کارل مارکس هاتەدی: "کەزەنگی مەرگ لێدەدریٚ مەرگی موڵکییەتی تایبەتیی سەرمایەداری رادەگەیەنیٚ‌و داگیرکەرانی موڵك‌و ماڵیان لێدەسەندرێتەوە." هەرچەندە

حکومەتێکی سەرمایەداری هەرەسبێنیٚ, لەشوێنی ئەودا حکومەتێکی سۆشیالستی هەرەوەزی دێتەکایەوە.

"بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان لەهی تر جیایە؟" ئەی شۆڕشگێڕە ئەمەریکییەکان چوست‌و چالاکبن!" ئەوە ئەو نامانەبوون کەهاوڕیٚ سەرکەوتووەکانمان لەوڵاتانی دیکەوە بۆیان ناردین. بەڵام ئێمە نەمانتوانی پێیان رابگەین. ئۆلیگارکییەت رێگەی پێگرتین. وەك بڵێی دیوێکی زلە بەتاوانی گەورە ڕێگەی لێگرتین.

وەڵاممماندانەوە:

–"چاوەڕوانبن هەتا لەبەهاردا ئەرکی حوکمڕانی دەگرینە دەس‌و ئینجا دەزانن."

لەبەرئەوەی نهێنییەکەمان لەپشت ئەمەوە پەنهاندەکرا لەبەهاردا جڵەوی حوکمڕانی لەدوانزە ولایەت لەسایەی ئەو هەڵبژاردنەی لەپاییزی رابوردوودا‌کرا, بکەوێتە دەستیان.

پاش ئەوە یەکسەر دوانزە ولایەتی سۆشیالستی هەرەوەزی دادەمەزرێنن. ئینجا هەموو شتێك سووك‌و ئاساندەبیٚ.

ئێرنست پرسی:

–"ئەی ئەگەر گراینجییەکان لەجڵەو لەدەسگرتنی حوکمڕانیدا سەرنەکەوتن؟

هاوڕێکانی گاڵتەیان بەڕەشبینییەکەی هات‌و ناویاننا "قەلەڕەشی شووم".

بەڵام ئەم سەرنەکەوتنە لەجڵەوگرتنەدەسی حوکمڕانیدا ئەو مەترسییە سەرەکییەی نەبوو وەك ئێرنست پێشبینیدەکرد, هەڵگەڕانەوەو لادانی یەکێتییە گەورەکانی کرێکاران‌و سەرهەڵدانی سیستمی بەرەبابوو لەچوارچێوەی بزوتنەوەی کرێکاراندا.

ئێرنست گوتی:

www.pertwk.com

–" گانت Ghent ئۆلیگارکییەتی فێرکردووە چۆن ئەوە دەکەن. من گرەو دەکەم کەئەوان کتێبەکەیان "دەرەبەگایەتیی خێرخواز"[92] کردە کتێبی هەتا هەتایە ئەو شەوەم لەبیرناچێتەوە کەئێرنست رووی لەمن کرد, پاش مشتومڕێکی گەرم لەگەڵ نیوە دەرزەنێك پێشەوایانی کرێکاراندا, بەهێمنی گوتی:

–"ئەمە مەسەلەکە دەبڕێنێتەوە. پاژنەی ئاسنین جەولەکەی بردەوە. مرۆ دەتوانێ کۆتاییە نزیکەکە ببینێ."

ئەم کۆنگرە بچووکە کە لەماڵی ئێمەدا بەسترا, کۆنگرەیەکی ناڕەسمیبوو. بەڵام ئێرنست وەك هاوڕێیەکانی دیکەی, تەقەلایدەدا کەپێشەوا کرێکارەکان جەخت لەسەرئەوە بکەن داوا لە ئەندامانو لایەنگرانی بکەن لەمانگرتنی گشتیی داهاتوودا دەس لەکار بکێشنەوە "ئۆکۆنۆر Oconor" ی سەرەك سەندیکای میکانیکییەکان لەناو ئەو شەش پێشەوایەی لەوێبوون, لەهەموویان سوورتربوو لەسەر رەتکردنەوەی یەکلاییکردنەوەی داواکارییەکە..

ئێرنست بەشێلگیریەوە گوتی:

–"ئێوە دیتان لەبەر نوکتە کۆنەکانتان لەمەڕ مانگرتنو دەنگنەدان, شکانێکی سەخت شکان."

(92) "دەرەبەگایەتییە خێرخوازەکەمان Our Benevolent Fedalism بوو. دەمێکە لێکۆڵەرەکان دووپاتیدەکەنەوە کە گانت ئەو کەسەیە بیری ئۆلیگارکییەتی خستە مێشکی سەرمایەدارە گەورەکانەوە. ئەم رایە بەپێتەوی لەهەموو ئەو سەرچاوانەدا بەردەوامبوو کەلەو سێ سەدەیەدا بۆمان ماونەتەوەو بەسەردەمی پاژنەی ئاسنین لەقەڵەمدەدرێن هەتا سەدەی یەکەمیش لەسەردەمی "برایەتیی مرۆڤخوازی"دا بەردەوامبوو. ئەمڕۆش زانیارییمان فراوانترو وردتربووە. بەڵام ئەم زانیارییە هێشتا ناتوانێ ئەم راستییە بسڕێتەوە, ئەویش ئەوەیە کە "گانت" هەر ئەوپیاوە بێتاوانە درۆ بەدەمەوە هەڵبەستراوەیە کە لەهەموو مێژوودا لەهەموو کەسێ زیاتر درۆی بەدەمەوە هەڵبەستراوە."

ئۆکۆنۆرو برادەرەکانی سەریانبادا.

ئێرنست لەسەر مشتومڕەکەی بەردەوامبوو.

–"خۆ دیتان مانگرتنێکی گشتی دەتوانێ چ بکات. شەڕمان لەگەڵ ئەڵمانیادا راگرت. لەبارەی هاوکاریی کرێکارانو هێزو توانایانەوە, هەرگیز مێژوو لەمەوبەر نموونەیەکی لەونموونەیە بەرزتری بەخۆیەوە نەدیوە. کرێکاران دەتوانن حوکمی جیهان بکەن, سادەشیکەن. ئەگەر ئێوە شان بەشانی ئێمە خۆ بگرن هەردەبێ سنوورێك بۆ فەرمانڕەوایی سەرمایەداری دابنێین. ئەوەش تاکە هیواتانە, خۆشتان چاك دەزانن کە چ رێگەیەکی دیکە نییە بیگرنەبەر. هەرچەند لەچوارچێوەی شێوازە کۆنەکانتاندا تێبکۆشن هەردەشکێن, هەر نەبێ لەبەر هۆیەك, ئەویش زاڵبوونی ئاغا سەرمایەدارەکانە بەسەر حوکمو دادگەکانا"[93].

(93) لەخوارەوە نموونەیەك لەچەند بڕیارێکی دژ بە بەرژەندییەکانی کرێکاران دەهێنینەوە. ئیشکردن بەمنداڵان لەناوچەکانی کانگەی خەڵووز کارێکی ناپەسەندی زۆر باوبوو, لەساڵی 1905دا کرێکاران توانیان کاربەدەستانی پەنسلڤانیا والێبکەن کەیاسایەك دەرکەن فەرمانبدا کە لەمڕۆوە نابێ هیچ منداڵێك ئیشی پێبکرێ ئەگەر نەگاتە تەمەنێکی دیاریکراوو قۆناغێکی دیاریکراوی رۆشنبیری تەواوکردبێ. بەڵام زۆری نەخایاند دادگەی ناوچەی لوزیرن نادەستووریی ئەم یاسایەی بڵاوکردەوە, بەبیانووی ئەوەی دەرچوونە لەماددەی چواردەیەمینی دەستکاریکراو لەڕووی جیاوازیکردن لەنێوان ئەو کەسانەی سەربەیەك چینن –بەواتایەکی تر, لەنێوان ئەو منداڵانەی چواردە ساڵیان تەواوکردووەو ئەو منداڵانەی نەگەیشتوونەتە ئەم تەمەنە. دادگەی ولایەت پشتگیریی ئەم بڕیارەی کردو لەساڵی 1905دا دادگەی نیویۆرك نادەستووریی ئەو یاسایەی راگەیاند کە کارکردنی منداڵانی بێ باوك (هەتیو)و ئافرەتانی لەکارگەکاندا پاش سەعات نۆی شەوێ قەدەغە دەکات. بەبیانووی ئەوەی کەئەم جۆرە یاسایە جیاوازیی چینایەتیی تێدایە. هەر تەنیا ئەمە نا, بەڵکو کرێکارانی نانەواخانەکان, لەو رۆژانەدا, هەتا پرزە لێبڕان کاریاندەکرد. ئەنجومەنی یاسادانانی نیویۆرك, یاسایەکی دەرکرد کەکاتی کارکردن لەنانەواخانەکانا نابێ رۆژێ لەدە سەعات زیاتربێ. بەڵام

www.pertwk.com

ئۆكۆنۆر وەڵامیدایەوە:

–" تۆ زیاتر لەپێویست پێش ڕووداوەکە دەکەویت. بەڵام لەهەموو ڕێگەیەك شارەزا نیت کەئێمە دەتوانین بیانگرینەبەر. ڕێگەیەکی دیکە هەیە بۆ دەربازبوون. ئێمە دەزانین چ دەکەین. پاش ئەوەی لەمانگرتندا خراپیان بەزاندین لەمانگرتن بێزاربووین. بەڵام من واتێناگەم کەئێمە پێویستمان بەبانگکردنی پیاوەکانمان هەیە جارێکی دەست لەکار هەڵگرن."

–"ڕێگەتان چییە بۆ دەربازبوون؟"

ئۆکۆنۆر پێکەنیو بەسەربادانەوە گوتی:

–"دەتوانم بەڕاشکاوی ئەمەندەت پێبڵێم: ئێمە نەکەوتبووینە ژێر باڵی خەوو ئێستاش خەونابینین."

ئێرنست ڕووبەڕووی بۆوە:

–"هیوادارم, شتێك لەئارادا نەبێت مایەی ترسو شەرم بێت."

بەرپەرچدانەوەکە ئەمەبوو:

–"لەو بڕوایەدام کەئێمە ئەرکی خۆمان زۆرچاك دەزانین." ئێرنست بەتووڕەییەکی زۆرەوە گوتی:

–"ئەمە ئەرکێکی تەمومژاویو, بەو شێوازە دەستکردو سازدراوەی ئێوە بۆشاردنەوەی مرۆڤ چاك ئەمەی بۆ دەردەکەوێت.

ئۆکۆنۆر وەڵامیدایەوە:

دادگەی باڵای یەکێتی, ساڵی 1906 حوکمی خۆی دەرکرد, کەئەم یاسایە نادەستوورییە, لەو حوکمەدا قسەی قازییەکان بەمشێوەیەبوو: "هیچ بنەڕەتێکی مەنتیقی نییە, داوای بەستنەوەی ئازادیی خەڵك, یاخود مافی گرێبەستی ئازاد بکات لەڕێگەی دیاریکردنی ماوەی کارکردن لەنانەواخانەکانا."

–"شارەزاییەکەمان بەئارەقەو خوێن کڕی. شیاوی هەرشتێ بووین کەتووشی بووین. تا ماڵ وەستابێ مزگەوت حەرامە" دەمارەکانی ئێرنست گرژبوونو گوتی:

–"ئەگەر دەترسێی لەو ڕێگەیەی دەتانەوێ بیگرنەبەر ئاگاداربم من بۆخۆم پێتدەڵێم: ئێوە دەتانەوێ بەشداری لەتاڵاندا بکەن. لەگەڵ دوژمن گەیشتنە ڕێککەوتنێكو ئەوەتا کردووتانە. مەسەلەی کرێکارانتان فرۆشت, دۆزی هەموو کرێکاران, بەنرخێکی هەرزانی چەند درهەمێك. ئێوە وەك ترسنۆکان لەکۆڕی شەڕدا هەڵدێن."

ئۆکۆنۆر بەویشکی وەڵامیدایەوە:

–"من هیچ شتێ ناڵێم, بەڵام واتێدەگەم بەشێوەیەکی نەختێ باشتر لەوەی تۆ دەیزانی, دەزانین چ بۆ ئێمە باشە."

ئێرنست وەڵامیدایەوە:

تۆ تۆزقاڵێ چەندە, گوێ نادەیتە ئەوەی بۆ گشت کرێکاران باشە, تۆ بەرەو هەڵدێر شەقیان تێهەڵدەدەی."

ئۆکۆنۆر وەڵامیدایەوە:

–"من هیچ شتێ ناڵێم. ئەوە نەبێ کەمن سەرەك سەندیکای میکانیکییەکانمو, ئەرکی من هەر ئەوەیە چاودێریی ئەو پیاوانە بکەم کە نوێنەریانم.

کەپێشەوا کرێکارەکان بڵاوەیان لێکرد, ئێرنست, بەوێنەی هێمنیی تیشکان هێڵە گەورەکانی ڕەوتی ڕووداوە داهاتووەکانی بۆ کێشامو گوتی:

–"دابو نەریتی سۆشیالستەکان وابوو, بەدڵخۆشییەوە پێشبینی ئەو ڕۆژە بکەن کەبزوتنەوەی کرێکاری, پاش بەزینەکەی لەگۆڕەپانی پیشەسازیدا, گواستنەوە بەرەو مەیدانی سیاسی بەخۆیەوە دەبینی. باشە, پاژنەی ئاسنین

www.pertwk.com

یەکێتیی کرێکارانی لەبواری پیشەسازیدا بەزاندو بەرەو مەیدانی سیاسی پاڵی پێوەنان. ئەوەش لەباتی ئەوەی ببێتە مایەی دڵخۆشمیان, بۆمان دەبێتە سەرچاوەی خەموخەفەت.

ئەوەی مایەی دڵخۆشیبێ, پاژنەی ئاسنین لەڕووداوەکانی رابوردوو پەندێکی گەورەی وەرگرت. ئێمە لەماوەی مانگرتنی گشتیدا, رادەی هێزی خۆمانمان پێشاندا. بۆ روونەدانی مانگرتنێکی نوێی گشتی هەنگاوی پێویست نرا."

لێمپرسی:

–"بەڵام چۆن؟"

–"تەنیا بەپێشکەوشکردنی یاریدەی پارەوپوول بەیەکێتییە گەروەکان. ئەم یەکێتیانە لەمانگرتنی گشتیی داهاتوودا بەشداریناکەن. کەواتە مانگرتنێکی گشتی نابێ.

لەقسەکەیدا هەڵمدایەو گوتم:

–"بەڵام پاژنەی ئاسنین ناتوانێ بەردەوام هەتا هەتایە بەپرۆژەیەکی ئاوا خەرجی زۆر جێبەجێبکات."

–"ئای ئەوە بەپارەو پوولەکانی هەموو یەکێتییەکان ناکرێ, ئەوە پێویست نییە. با ئەوەی کەڕوودەدا پێتبڵێم. کە کرێی کرێکاران زیاد دەکات و سەعاتەکانی ئیشکردن لەیەکێتییەکانی خەتی شەمەندەفەردا, یەکێتییەکانی کرێکارانی ئاسن و پۆڵا, یەکێتییەکانی ئەندازیاران و میکانیکیەکان, کەمدەکرێنەوە, بارودۆخی گونجاوتر باڵ بەسەر ئەم یەکێتییانەدا دەکێشێ, سا ئەندامییەتی لەم یەکێتییانەدا دەبێتە شتێکی کورسیئاسا لەبەهەشتدا."

سەرلەنوێ لەقسەکەیدا هەڵمدایە:

–"من هێشتا ناتوانم تێبگەم.. چ بەسەر یەکێتییەکانی دیکەدا دێ؟ ئەو یەکێتییانەی نەچوونەتە ناو ئەم کۆمەڵەیە زۆر زیاترن لەوانەی چوونەتە ناوی.

–"یەکێتییەکانی تر بێهەڵاوێردن هەموویان دەهاڕدرێن و گەسکیان لێدەدرێ.. چونکە کرێکارانی خەتی شەمەندەفەرو ئەندازیاران و میکانیزمییەکان و کرێکارانی ئاسن و پۆڵا بەتەواوی کاری بنەڕەتی و چالاکیی ژیاریی ئامێریمان رادەپەڕێنن. تەنانەت ئەگەر پاژنەی ئاسنین بە تەواوەتی دڵسۆزی دیکەی ئەم یەکێتییانەی بۆ ساغبۆوە, دەتوانێ گاڵتە بەکۆمەڵانی دیکەی کرێکاران بکات. ئاسن و پۆڵاو خەڵووزی بەردین و ئامێرو رێگەی هاتوچۆ دەبنە بڕبڕەی پشتی دروستبوونی سەرتاپای پیشەسازی."

لێمپرسی:

ئەی خەڵووزی بەردین؟ نزیکەی ملیۆنێك کرێکار لە کانەکانی خەڵووزی بەردیندا کار دەکەن."

–"ئەوان ئەو کرێکارانەن کەئیشەکانیان شارەزایی تایبەتییان گەرەك نییە. لەبەرئەوە ئەوان هیچ بەهیچ ناکەن. کرێکانیان دێنەخوارێ و سەعاتی کارکردنیان زیاد دەکات. ئەوان وەك ئێمە دەبنە بەندەو کۆیلە, بارودۆخیان لەئێمە تاریکتر دەبێ. بێگارییان پێدەکەن, هەروەك ئەمڕۆ کشتکارەکان, لەخزمەتی ئەو ئاغایانەی زەوییەکانیان لێسەندوون, وەکو یێك بێگارییان پێدەکەن. هەمان شت تووشی یەکێتییەکانی دیکە دەبێ کەئەو کۆمەڵەیە رێکیاننناخات. چاودێریان یکە دەبینی بەلادا دێن و خەریکە بکەون, دەبینی ئەندامەکانی خەریکە بن بەکۆیلەو زگی بەتاڵیان و یاساکانی وڵات ناچاریاندەکەن رەنجبدەن.

www.pertwk.com

"ئایا دەزانی چی بەسەر فارلی[94] و تاقمەکەی لەتێکدەرانی مانگرتن دێ؟ سا پێتدەڵێم: تێکدانی مانگرتن, بەو سیفەتەی پیشەیە, لەگۆڕێدا نامێنیٚ. چونکە مانگرتن هەرنامێنیٚ. شۆڕشی کۆیلەکان جێگەی مانگرتن دەگرێتەوە. سا فارلی‌و هەڤاڵەکانی باڵادەبن‌و ئەرکی وەبەردانی کۆیلەکانیان پێدەسپێرن. ئای, هەڵبەت ئەوان بەو ناوە ناوی‌نابەن. ئەوان ناوی لێدەنێن ئەرکی جێبەجێکردنی یاسای وڵات کەبێگاری بەکرێکار دەکات.

ئەم ناپاکییەی یەکێتییە گەورەکان دەبێتەهۆی درێژەکێشانی ماوەی ململانیٚ. تەنیا خوا خۆی دەزانیٚ لەکوێ‌و کەی شۆڕش سەردەکەوێ."

–بەڵام چ سەرکەوتنێك بۆ شۆڕش دەمێنێتەوە ئەگەر ئۆلیگارکییەت لەگەڵ یەکێتییە گەورەکان هاوکاریبکات‌و بەوەوە هێز لەسەر هێز زیاد بکات؟ ئایا لەوانە نییە ئەم هاوکارییە هەتا هەتایە بەردەوامبیٚ؟"

سەری باداو گوتی:

–"یەك حوکمە بەگشتگیراوەکانمان دەڵیٚ هەر رژێمێك لەسەر بنەڕەتی چینە کۆمەڵایەتییەکان‌و بنەڕەتی بەرەبابی رەقهەڵاتووی لەیەکتردابڕاو لەخودی خۆیدا تۆوی داهێنەرانی هەڵگرتووە. کاتێك رژێمێك لەسەر بنەمای چینایەتی بنیاتدەنرێت, چۆن دەتوانرێت رێ لە دروستبوون‌و گەشەکردنی چینە

(94) جێمس فارلی Farley تێکدەری بەناوبانگی مانگرتن لەو سەردەمەدایە, پیاوێکی ئازابوو زیاتر لەوەی پیاوی رەوشتبیٚ. پیاوێکی بەتوانابوو, پێویست بە نکووڵی لێکردنی ناکات, لەسایەی دەسەڵاتی "پاژنەی ئاسنین"دا ئەستێرەی درەوشایەوە. لەدواییدا بووە یەکێك لەکوڕگەلانی چینی ئۆلیگارکییەت. ساڵی 1932 سارەجینگینز کوشتی کەمێردەکەی بەر لە سی ساڵ بەدەستی یەکێ لەتێکدەرانی مانگرتن کوژرا, کەلەژێر فەرمانی فارلیدا کاریان دەکرد.

رەقهەڵاتووەکان بگیرێ؟ "پاژنەی ئاسنین" ناتوانیٚ نەهێڵیٚ ئەم گەشەسەندنە نەیەتەدی‌و لەئەنجامدا سیستمی بەرەبابی رەقهەڵاتوو "پاژنەی ئاسنین" لەناودەبات, ئۆلیگارکییەکان لەناوخۆیاندا بەرەبابی هەمەجۆریان دروستکردووە, بەڵام چاوەڕوانبە بەرەباب لەچوارچێوەی ئەودا دادەمەزرێنن جا پاژنەی ئاسنین هەرچی هێزو توانای هەیەتی دەخاتەکار کەنەهێڵیٚ ئەوەببیٚ. بەڵام هەر دەبیٚ ژێرکەوێ.

"ئەو یەکێتییانەی ئۆلیگارکییەت لایەنگیریاندەکات گوڵی کرێکارە ئەمەریکییەکان رێکدەخەن. ئەوان پیاوی جەربەزەو کاریگەرن. ئەوان لەڕێگەی بەربەرەکانێی توندەوە لەسەر ئەو کورسییانە بوون بەئەندام لەو یەکێتییانەدا. هەر کرێکارێکی کارامە لەوڵاتە یەکگرتووەکاندا ئارەزووی ئەوەی دەکەوێتە دڵەوە کەببیٚ بەئەندامی ئەو یەکێتییانەی کە ئۆلیگارکییەت لەگەڵیاندا بەسۆزە, ئۆلیگارکییەت هانی ئەو جۆرە خواستەو ئەو جۆرە هاڤبڕکێیە دەدا کەلەوەوە دەردەچن. ئەمشێوەیە ئەو پیاوە جەربەزانەی شیاوی ئەوەن کە ئەمە نەبیٚ لەخزمەتی شۆڕشدا کار بکەن, دەبنە ئەڵقە لەگوێی سەرمایەداران‌و, هێزیان بۆ پشتگیری لێکردنی ئۆلیگارکییەت تەرخاندەکەن.

–"لەلایەکی دیکەوە ئەندامانی ئەو یەکێتییانەی سەرمایەدارەکان بەتەنگییانەوەن تێدەکۆشن تاڕێکخراوەکانیان بکەنە کۆمەڵانی داخراو. لەوەشدا سەردەکەون. ئەندامییەتی ئەم یەکێتییانە دەبێتە میراتگری, کوڕەکان شوێنی باوکەکان دەگرنەوە, ئیتر هێزێکی نوێ لەسەرچاوەی هێزی جاویدانی: رەش‌و رووت هەڵناقوڵیٚ. ئەمەش مانای داهێزرانی بەرەبابی داخراوی کرێکارانە. چونکە لەئەنجامدا بەرەوبێهێزی, بێهێزی زیاتر دەچن. بەڵام لەهەمانکاتدا –بەسیفەتی

www.pertwk.com

ئەوەی دەزگایەکە لەدەزگاکان– دەسەڵاتێکی تەواوی هەیە. بەڵام بەهەرحاڵ دەسەڵاتێکی کاتییە. ئەو دەبێتە پاسەوانی کۆشکئاسا لەڕۆمای کۆندا. ئەوسا شۆڕش لەکۆشکدا روودەدات‌و لەڕێگەیەوە بەربابە داخراوە کرێکارەکان جڵەوی حوکمڕانی دەگرنەدەست. ئۆلیگارکییەکانیش شۆڕشی کورتی هاوجۆر بەرپادەکەن, زاڵبوون لەنێو هەردوو گرووپدا دەبێتە پێشبڕکێی. جارێك بۆ ئەم تێپە دەنووسرێ, جارێکی دی بۆ ئەو نییە. لەو ماوەیەدا چەند جۆرە بێهێزییەکی حەتمیی بەردەوام تووشی بەرەبابە داخراوە کرێکارەکان دەبێ, بەمشێوەیە لەئەنجامدا چینی رەش‌و رووت مافێك لەمافە رەواکانی خۆی دەسگیر دەبێ."

ئێرنست بانگەشەی بۆ روودانی گەشەسەندنێکی کۆمەڵایەتیی خاو کرد, ئەمەش لەکاتێکدابوو کەلەناخەوە هەستی بەئازارکرد, بەهۆی هەڵگەڕانەوەو لەڕێلادانی یەکێتییە گەورەکانەوە. من هەرگیز لەوەدا لەگەڵیاندانەبووم, وا من ئێستا –کەئەو چەند دێڕە دەنووسم لەگەڵ راکەی ئەودانیم– لەجاران بەهێزتر سەرپێچی راکەی دەکەم. چونکە ئێمە تەنانەت لەم رۆژگارەی خەڵکدا, هەرچەندە مەرگ ئێرنستی رافراند, لەسەر لێواری ئەو شۆڕشە دەوەستین کەهەموو ئۆلیگارکییەت راپێچدەکات. لەگەڵ ئەمەشدا ئالێرەدا پێشبینییەکەی ئێرنستم هێنایەوە چونکە پێشبینی ئەوبوو, بەرهەڵستی دێوێکی گەورەی کرد, بەوەش لەهەر پیاوێکی دیکە زیاتر یاریدەیدا کە شۆڕش تا ئەم ساتە چاوەڕواندەکرێ, نیشانەی تەقینەوە بکاتە کارێکی شیاو.(95)

(95) تێڕوانینی کۆمەڵایەتیی ئێڤەرهارد بەرزو نایاببوو, بەوێنەی ئەو روونیەی کەرووناکی رووداوە تێپەڕیوەکان روویتێدەکا, ئەمانەی خوارەوەی دەبینین: هەڵگەڕانەوەو لەڕێلادانی ئەو یەکێتییانە کەسەرمایەداران بەتەنگییانەوە بوون,

ئەو شەوە لێمپرسی:

–"بەڵام ئەگەر هات‌و ئۆلیگارکییەت تەمەنی درێژبوو, چ بەسەر ئەو زێدە بێشومارەدا دێ کەهەموو ساڵێ بەریدەکەوێ."

وەڵامیدایەوە:

–"دەبێ ئۆلیگارکییەت بەڕێگەیەکی ئەو زێدانە سەرفکات, دڵنیابە کەئۆلیگارکییەکان ئەم رێگەیە لەکیسنادەن, ئەوا لەڕێگەی پان‌و بەرینتر شەق دەکەن. لەکۆڕی هونەردا دەسکەوتی زۆرو بایەخدار ئەنجامدەدرێن, ئۆلیگارکییەکان دەبنە جوانیپەرست. دەبنە دەستەو تاقمی هونەردۆست, لەسایەی بەڕێوەبردنی ئەوان‌و راکێشانیان‌و هەڵفریواندیان بەپاداشتی زۆر, هونەرمەندان رەنجدەدەن. بەری ئەمە گشتی هونەرێکی مەزندەبێ, چونکە هونەرمەندان وەك رابردووی نزیك, پەنا نابەنەبەر ختوکەدانی چێژی چینی ناوەنجی بورژوا ورێ بۆخۆشکردنی. پێتدەڵێم ئەوە دەبێتە هونەرێکی مەزن, شاری موعجیزە دادەمەزرێ کەشارەکانی سەردەمە کۆنەکان لەئاستیانا ناشرین‌و هەرزان دەنوێنن. ئۆلیگارکییەکان ئەم شارانە دەکەنە هەوارگەی خۆیان‌و نوێژ بۆ جوانی دەکەن.(96)

سەرهەڵدانی بەرەبابە داخراوە کرێکارییەکان‌و داهێزرانە سستەکانیان‌و ململانێی نێوان ئۆلیگارکییەتی‌و رزیوو تایەفە داخراوە کرێکارییەکان لەپێناوی دەست بەسەر ئامێری میریدا.

(96) بنیاتنانی موعجیزەی وەك شاری ئەردیس‌و شاری ئەزنمارد, بەخەیاڵی ئۆلیگارکییەکاندابێ. ئێڤەر هارد بەدووربینیی خۆی ئەو شارانەی هێناونەتە بەرچاوی‌و دەرکی بەحەتمیەتی دروستکردنیان کرد.

بەمشێوەیە زێدەکە بەردەوام سەرفدەکرێ, کەچی هەموو بارگرانییەکە دەکەوێتە سەرشانی کرێکاران. دروستکردنی ئەم شارانەو دەسکەوتی قەبەو زل, ڕۆژانەیەکی ئەوتۆ دەدات کرێکاری ئاسایی کەوەختە بلێم زگیش تێر ناکات, چونکە قەبەو گەورەبێ زێدە وای گەرەکە کەدەبێ خەرجکردنیش قەبەو گەورەبێ. ئۆلیگارکییەکان بۆ هەزار ساڵ, خوایە لێم نەگری, بۆ دە هەزار ساڵ بەجۆرێ بیان دەکەن کەمبیسرییەکانو بایلیەکان خەویشیان پێوە نەدیبێ. هەر کە مەرگ رایاندەڕفێنێو دەوڵەتەکانیان لەناودەچن ڕێگە مەزنەکانو شارە موعجیزەکانیان بۆ برایەتیی کرێکاران دەمێننەوە, پێدەخەنە سەریانو دەیانکەنە مەڵبەندی خۆیان(97).

ئەم شتانە ئۆلیگارکییەکان دەیکەن, چونکە لەوەیان زیاتر نەدیتەوە کەبیکەن. ئەم دەسکەوتە مەزنانە ئەو شێوەیە دەبن کەسەرفکردنی زێدەکەیان بەخۆوە دەبینن‌و بەهەمان ڕێگەش کەچینە کاربەدەستەکان لەمیسری کۆندا ئەو زێدەیان خەرجدەکرد کەلەچنگی گەلیان دەرهێنابوو بۆ بیناکردنی پەیکەرو قووچەك, لەسێبەری ئۆلیگارکییەکاندا چینی کاهینەکان نابووژێنەوە بەڵکو چینی هونەرمەندان دەبووژێنەوە. بەرەبابە داخراوە کرێکارییەکان جێگەی چینی

(97) لەوەتەی بانگەشەی ئەم پێشنییەکراوە, سێ سەدە بەسەر "پاژنەی ئاسنین"و چوار سەدە بەسەر "برایی مرۆڤخوازی"دا رابوردوون, وا ئێمە پێ دەخەینە سەر ئەو ڕێگایانەی شەقیانکردونو لەو شارانەدا دادەنیشین کەئۆلیگارکییەکان دروستیانکردوون.
ڕاستە ئێمە ئەمڕۆ شاری نایابتر لەو شارانە دروستدەکەین, بەڵام شارە موعجیزەکانی ئۆلیگارکییەکان هێشتا ماون.
وامن ئەم چەند دێڕە لەباردیس دەنووسم, کەبەشێوەیەکی رەها یەکێکە لەنایابترینیان.

بازرگانی بۆرژوا دەگرنەوەو, لەپلەی ژێری ژێرەوەیدۆزەخ دەبێ, کەزۆرینەی خەڵك‌و رەوش‌و رووتان دەبنە کێم‌و زوخاو, برسیدەبن‌و دەڕزێن‌و هەتا هەتایە خۆیان نوێدەکەنەوەو لەکۆتاییدا کێ دەزانێ کەی دەبێ رەش‌و رووت لەدۆزەخدا دەردەپەڕن, ئەوسا ئۆلیگارکییەت هەرەسدەهێنێو بەرەبابی داخراوی کرێکارییانە هەرەسدێنن, لەئەنجامدا, پاش رەنجێکی چەند پشت‌و وەچەو سەدەیەك درێژخایەن, سەدەی خەڵکی ساکار هەڵدێ. وامدەزانی چاوی خۆم بەدیدەنیی ئەو رۆژە مەزنە رووندەکەمەوە, بەڵام ئێستا بۆم ساغبۆوە کەمن چاوم پێی ناکەوێ."

تاوێك بێدەنگبوو, پاشان سەیری منی کردو گوتی:

–"گەشەسەندنی کۆمەڵایەتی بەڕادەیەك سستەکە دەبێتەهۆی رقهەستان, ئازیزەکەم ئایا وانیە؟

"دەستم تێوەرنابوو, سەری لەسەر سینگمبوو,

بەچرپە پێیگوتم:

گۆرانیەکی خۆشئاوازم بۆ بڵێ, با بخەوم. خەونێکی وام دی, نامەوێ هەرگیز لەبیرمبچێتەوە."

www.pertwk.com

پانزەیەم بەش

دوایین ڕۆژەکان

www.pertwk.com

دوایین ڕۆژەکان

ئۆلیگارکییەت لەدوا دوای کانوونی دووەمی 1912دا ڕەفتاری نوێی بەرانبەر ئەو یەکێتییانەی خاتری دەویستن ئاشکرا کرد. ڕۆژنامەکان هەواڵی زیادبوونی ڕۆژانەو کەمکردنەوەی سەعاتی ئیشکردنیان بلاوکردەوە کەتا ئەوسا وێنەیان نەبوو. زیادوکەمی بەر کرێکارانی خەتی شەمەندەفەرو کرێکارانی ئاسنو پۆڵاو ئەندازیارو میکانیکیەکان دەکەون. بەڵام ئەم ڕۆژنامە هەموو ڕاتسییەکەیان نەگوت. چونکە ئۆلیگارکییەکان نەیانوێرا ڕاستییەکە بەتەواوەتی بڵاوبکەنەوە. لەڕاستیدا ڕۆژانە لەوە زۆر زیاتر زیادیکردو, ئەو جیاوکانەی (ئیمتیازانەی) ئەو کرێکارانە بەخشیانن بەشێوەیەکی هاوتا گەورەتربوون. ئەوە گشتی نهێنییەکبوو لەنهێنییەکان, بەڵام دەبێ نهێنییەکان بڵاوببنەوە.

ئەندامانی ئەو یەکێتییانە هاوسەرەکانیان ئاگادارکردن, ئەوانیش نەیانتوانی زمانی پڕ لەچەنەبازیی خۆیان بگرن, هەر زوو هەموو جیهانی کرێکاران بەوەی زانی کەڕوویدا.

بەڵام ئەوە تەنیا باگۆڕینێکی مەنتیقی ئەوەبوو کەلەسەدەی نۆزدەیەمدا بەدابەشکردنی تالآن ناسرابوو. چونکە سەرمایەدارەکان لەگەرمەی جەنگی پیشەسازیدا, لەو سەردەمەدا ڕوویانکردە ئەزموونێکی دیکە: دانی بەشێك لەقازانج بەکرێکاران بەووروژاندنی بایەخدانی دارایی بەکارەکانیان. بەڵام دابەشکردنی تالآنو دەسکەوت, وەك سیستمێ, شتێکی کۆمیدیو لەتواندا نییە.

دابەشکردنی تالآن سەرنەدەکەوت ئەگەر بارودۆخی دابڕاوی ناو سستەمێکی پابەندی ململانێیەکی پیشەسازیدا نەبوایە. چونکە ئەگەر بهاتایە کرێکاران

گشتیانو سەرمایەداران هەموویان قازانجیان دابەشکردایە, ئەوا هەمان بارودۆخ دەهاتە کایەوە کەئەو حەلە ئارادابوونی دابەشکردنی قازانج نەبوو.

بەمشێوەیە لەبیرۆکەی ناکردەیی دابەشکردنی قازانج بیرۆکەی دابەشکردنی تالآنی بەکردە سەریهەڵدا. "ڕۆژانەی زۆرترمان پێبدەن, جیاوازیی ئەوە بخەنە سەرشانی خەڵکی" ئەوەبوو دروشمی یەکێتییە بەهێزەکان, لێرەو لەوێدا ئەم سیاسەتە خۆپەرستییە سەرکەوتنی بۆ بوو, بەڕاستی جیاوازیی ڕۆژانە خستنەسەر شانی خەڵکی, باری کرێکارە ڕێکنەخراوەکانی قورسکرد, ئەوانیش زۆربەی زۆری ئیشکەرانن. هەروەها باری کرێکارانی ڕێکخراوی ڕێکخستنی لاوازیشی گرانکرد. لەڕاستیدا ئەو کرێکارانە ڕۆژانەی زیادکراویاندا کەئەو برایانەی لەوان بەهێزتربوون وەریاندەگرت, برا ئەندامەکانیان لەو یەکێتییانەی پاوانکراوی کرێکاریبوون. وەکو گوتم, تەنیا پاڵپێوەنانی ئەو بیرۆکەیەبوو بۆئەم مەبەستە مەنتیقییە بەشێوەیەکی فراوان.[98]

(98) هەموو یەکێتییەکانی خەتی شەمەندەفەر لەم هاوکارییەدا لەگەڵ ئۆلیگارییەکاندا بەشدارییانکرد. سەیر ئەوەیە یەکەم ئەنجامدانی ئاشکراو ڕوونی سیاسەتی دابەشکردنی تالآن یەکێك لەیەکێتییەکانی خەتی شەمەندەفەر لەسەدەی نۆزدەیەمدا کردی, واتە "برایەتیی ئەندازیارانی شەمەندەفەر"و, بەدرێژایی بیست ساڵ پ.م. ئارسەر P.M. Arthur سەرەکی باڵای ئەو برایەتییە بوو. پاش مانگرتن لەخەتی شەمەندەفەری پەنسلڤانیا ساڵی 1877 وای بەمێشکداهات پێشنیاری پلانێکی نوێ بخاتە بەردەم نوێنەرانی کۆمپالیاکە, پەیمانی ڕێککەوتنو لەیەکگەیشتن لەنێوان "ئەندزیارانی شەمەندەفەر"و نێوان کۆمپانیاکە ببەسترێ ئەندازیارەکان لەیەکێتییەکانی دیکەدا واز لەهەڤاڵەکانیان بێننو کۆششیان بخەنە سەر چاککردنی بارودۆخی تایبەتییان. ئەم پلانە سەرکەوتنی باشی وەرگرت, لێرەوە وشەی ئەرثوریزەیش arthurisation, ماوەیەکی درێژبوو بووەهۆی سەرسووڕمانی زانایانی زمان هەرچەندە arthurisation یەکێتی کرێکارانە بەڵام هیوادارم وشەسازییەکەی ئاشکراو ڕوونبێ.

لەگەڵ بڵاوبوونەوەی هەڵگەڕانەوەی ئەو یەکێتییانەی کە ئۆلیگارکییەکان سۆزیان کەوتە سەریان, هاتو هەوارو گرمە گرمە جیهانی کرێکارانیان گرتەوە. پاشئەوە ئەم یەکێتییانە لەڕێکخراوەکانی دەوڵەتان خۆیان کێشایەوەو هەر پەیوەندییەکی لەنێوانیان‌و نێوان بزوتنەوەی کرێکاراندا هەبوو پچڕاندیان. پاشان ئاژاوەو توندوتیژی بەرپابوون. ئەندامانی یەکێتییە نازدراوەکان مۆری ناپاکییان بەنێوچەوانەوە نرا, لە سالۆنەکان نازپێدراوەکان قەحبەخانەکان, شەقامو گارکەکان‌و لەڕاستیدا لەهەموو شوێنێکدا, بەوپەڕی رەقی لەلایەن هەڤاڵەکۆنەکانیانەوە هێرشیانکرایەسەر, ئەو هەڤاڵانەی کە هەڵگەڕاوەکان بەعەزمو ناپاکییەکی زۆر پشتیان بەردان.

ئەوەندە سەروگوێلاك شکێنران کەنایەنە ژمارە, ژمارەیەکی زۆریش کوژران. کەس لەئەندامانی یەکێتییە نازپێدراوەکان لەخۆی ئەمین نەبوو, دەستە دەستە گردبوونەوە تاکو بتوانن بچن بۆکارکردن, یا لەکار بگەڕێنەوە. هەمیشە بەناوەڕاستی شەقامدا دەڕۆیشتن. چونکە ئەگەر لەسەر شۆستە بڕۆیشتبان لەوانەبوو بەخشت‌و چەو کەلەپەنجەرەو سەربانەکانەوە دەڕژانە سەریان کەللەیان وردو خاشبکرێ. کاربەدەستان رێگەیان پێدان چەك هەڵگرن, بەهەموو شێوەیەك یارمەتییاندان‌و, ئەوانەی رێگەیان پێدەگرتن بۆماوەیەکی دوورودرێژ بەنددەکران‌و لەبەندیخانەدا بەڕەقی‌و توندوتیژی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکردن. کەچی رێگەنەدرا بەهیچ کەسێ جگە لەوانەی چوونەتە ریزی یەکێتییە نازپێدراوەکان چەکهەڵگرن‌و, هەرپێشێلکردنێکی ئەم یاسایە بەگوناهێکی گەورە دەدرایە قەڵەم, ئەوەی کە بیکردایە سزایەکی هاوسەنگ بەرانبەر بەتاوانە مەترسیدارەکەی دەدرا.

بەڵام کرێکارە چەوساوەکان لەسەر تۆڵەکردنەوە لەناپاکان بەردەوامبوون‌و بەشێوەیەکی میکانیکی هێڵە داخراوەکانی چینی کۆمەڵایەتی پێکهات. کوڕانی ناپاکەکان بەدەست کوڕانی کرێکارانی غەدرلێکراوەوە تووشی تاڵی‌و دەردەسەری بوون.

تەنانەت نەیاندەتوانی لەشەقامدا یاریبکەن, یاخود بچنە قوتابخانە گشتییەکان. هەر تەنیا ئەمەش نا, بەڵکو ژنی ناپاکەکان‌و خێزانەکانیان بەسووکی سەیردەکران. پەیوەندیشیان لەگەڵ دوکاندارەکەی سەرسووچەکەدا بڕی, کەهەرچییان پێویستبایە لەویان دەکڕی.

بەمشێوەیە ناپاکەکان خۆیان‌و خێزانەکانیان ناچارکران سەر بەرنەوە قەپێلکی خۆیان‌و ژیانێکی خێڵەکی بژین. چونکە بەلایانەوە نەدەکرا لەناو ئەو پرۆلیتارییەی ناپاکییان لێکرد بەئاشتی‌و ئاسوودەیی بژین. گواستیانەوە بۆ گەڕەکی نوێیان کەبێجگە خۆیان کەسی تری تێدانەبوو. ئۆلیگارکییەکان لەوەدا پاڵپشتیانبوون. خانووی چاکیان بۆ دروستکردن. خانووی مۆدەی نوێ‌و تەندروستی. حەوشەی پان‌و بەرین بەدەوریاندا, لێرەو لەوێ باخچەی گشتی‌و یاریگە لەنێوانیاندا. منداڵەکانیان لەو قوتابخانانە دەیانخوێند کەبەتایبەتی بۆیان دروستکرابوون. پرۆگرامی خوێندن لەم قوتابخانانەدا جەختی لەسەر راهێنانی دەستی‌و زانستی پراکتیکی دەکردەوە.

بەمشێوەیە هەر لەسەرەتاوەو لەم دابڕینەوە, بەجۆرێکی حەتمی چینێکی داخراوی کۆمەڵایەتی سەری هەڵدا. ئەندامانی یەکێتییە نازپێدراوەکان بوونە ئەرستۆکراتیەتی کرێکاران.

لەکرێکارانی دیکە دابڕان. خانووەکانیان لەخانووەکانی کرێکارانی دیکە باشتربوون, جلوبەرگیان باشتربوو, خواردنیان چاکتربوو, ئەو هەڵسوکەوتەی لەگەڵیاندا دەکرا باشتربوو, تائەوپەڕی توانا تالانەکانیان لەگەڵ ئۆلیگارکییەکاندا دابەشکرد. لەو ماوەیەدا کرێکارانی دیکە بەشێوەیەکی رەقترو توندتر مامەڵەیان لەگەڵدا کرا. زۆر جیاوکی بچووکیان لێسەنرانەوە, ئەوە لەکاتێکا رۆژانەیان دابەزی‌و ئاستی ژیانیان بەردەوام هاتە خوارێ. بەرێککەوت, قوتابخانەکان تێکچوون. وردە وردە خوێندی تەوزیمی نەما. قەبەبوونی دیاردەی پەرەسەندنی رۆڵەکانی وەچەی نەزان‌و نەخوێندەوار ترسناکبوو, مەترسییەکی گەورەی لێدەکرا.

www.pertwk.com

دەست بەسەرداگرتنی بازاڕی جیهانی لەلایەن ئەمەریکاوە, وڵاتەکانی دیکەی جیهانی پارچە پارچەکردن. لەهەموو شوێنێکا دەزگاو حکومەتەکان دادەتەپین, یاخود سەرلەنوێ دروستدەکرانەوە.

ئەڵمانیا, ئیتاڵیا, ئوسترالیاو زیلەندەی تازە خەریکی پێکهێنانی کۆماری هەرەوەزی بوون. ئیمپراتۆریەتی بەریتانیا لەبەریەك هەڵدەوەشاو پارچە پارچە دەبوو, ئینگلستان سەری قاڵبوو, لەهیندستاندا شۆڕش لەوپەڕی تەوژمیدابوو. بانگەشەو هاوار لە هەموو ئاسیادا: ئاسیا بۆ ئاسیاییەکانە!" بوو, لە پشت ئەم هاوارەوە ژاپۆن هێشتا هانی گەلانی رەنگزەردو گەنمڕەنگی دەداو دژی رەنگسپییان یارمەتی دەدان لەکاتێکا ژاپۆن خەوی بەئیمپراتۆریەتێکی کیشوەرییەوە دەبینیو تێدەکۆشا, بۆ هێنانەدیی ئەم خەوە پەنای دەبردەبەر سەرکوتکردنی شۆڕشە پرۆلیتارییەکەی. تەنیا شەڕی چینە داخراوەکانبوو: کوولی[99] دژی ساموورای[100] سۆشیالستە کوولییەکان بەدەیان هەزاریان لەسێدارەدان, چل هەزار کەس لەو شەڕەی لەشەقامەکانی تۆکیۆدا روویداوە لەهێرشە سەرنەگرتووەکەی بۆسەر کۆشکی میکادو, کوژران کووب[101] بوو بەقەسابخانە. کرێکارانی کارگەکانی لۆکە بەگوللەی تفەنگی ئۆتۆماتیکی کوژران, ئەمەش رووداوێکی کلاسیکییەو بەپیسترین قەسابخانە دەدرێتە قەڵەم کەچەکی نوێی شەڕ ئەنجامیدابێ. ئۆلیگارکییەتی ژاپۆنی, کەئەو حەلە سەری هەڵدا لەهەمووان دڕندەتربوو. رۆژهەڵاتی خستەژێر رکێفی خۆی, بێجگە لەهیندستان, تەواوی بەشی ئاسیاشی لەبازاڕی جیهان پاوانکرد, ئینگلستان توانی شۆڕشە پرۆلیتارییەکەی بهاڕێو هیندستانی لەدەستدا بمێنێتەوە, هەرچەندە ئەوەگشت تواناکانی لەناودەبرد. هەر بەتەنیا ئەمەش نا, بەڵکو ناچاربوو واز لە مۆنۆپۆلە گەورەکانی بێنێ یەك لەدوای یەك لێی جیاببنەوە. بەمشێوەیە سۆشیالستەکان توانیان ئوسترالیاو زیلەندەی تازە بکەن بەدوو کۆماری هەرەوەزی. لەبەرهەمان هۆ, کەنەدا لەنیشتمانی دایك جیابۆوە. بەڵام کەنەدا شۆڕشە پڕۆلیتاریەکەی وردو خاشکردو, لەوەدا "پاژنەی ئاسنین" پشتیگرت. لەهەمان کاتدا "پاژنەی ئاسنین" یارمەتیی مەکسیكو کووبایاندا بۆ سەرکوتکردنی شۆڕش. لەهەمان کاتدا بەری ئەمە گشتی ئەوەبوو کە چینی "پاژنەی ئاسنین" لەجیهانی نوێدا چەسپاند. سەرجەمی ئەمەریکای باکووری لەنۆکەندی پەناماوە تا ئۆقیانووسی بەستەڵەکی باکوور, لەبارستەیەکی توندو تۆڵدا تاواندبۆوە.

ئینگلستان, بۆی نەچووەسەر لەهیندستانی زیاتر بەدەستەوە بمێنێ, لەوەدا قوربانیی بەمۆنۆپۆلە گەورەکانیدا. بەڵام ئەمە تەنیا بەدەستەوەدانێکی کاتیبوو, چونکە کێشە لەگەڵ ژاپۆنو بەشەکانی دیکەی ئاسیادا بۆ دەربازکردنی هیندستان تەنیا دواخستنبوو. دەبوایە ئینگلستان ئەوەبوو کەبەو نزیکانە هیندستانی لەکیسبچێ, کەچی لەپشت ئەم رووداوەوە کێشەیەکی گەورە لەنێوان ئاسیای یەکگرتوو و جیهاندا سەریهەڵدا.

لەکاتێکا کە دووبەرەکیو ناکۆکی هەموو جیهانی پارچە پارچەدەکرد, ئێمە لەوڵاتە یەکگرتووەکاندا دڵنیاو ئاسوودە نەبووین. هەڵگەڕانەوەی یەکێتییە زلەکان نەیهێشت شۆڕشە پرۆلیتارییەکەمان بەرپابێت, بەڵام توندوتیژی لەهەموو شوێنێکا زاڵبوو. وێڕای ئاژاوەی کرێکارانو بێزاریی کشتکارانو ئەوەی ماوە لەپاشماوەی چینی مامناوەندی, ئاگری زیندووکردنەوەی ئایینی هەڵگیرسا. لەپڕ ئەستێرەی لقێك لەلقەکانی "ئەوڤێنتستز[102]" درەوشایەوە, تا جاڕی کۆتایی جیهان بدات.

ئێرنست هاواریکرد:

---

(99) Colli کۆمەڵی کرێکاران لەهیندستانو چینو ژاپۆن.

(100) Samurai لەرژێمی کۆنی دەرەبەگایەتیدا لەژاپۆن, چینی خانەدانو پیاوانی سوپان.

(101) Kobe بەندەرێکی ژاپۆنە لەکەنداوی ئۆساکا. —وەرگێڕی عەرەبی—

(102) Adventists گرووپێکی ئاینییە, گەڕانەوەی مەسیح بۆسەر زەوی رادەگەیەنیو بڵاویدەکاتەوە کەکۆتایی جیهان نزیکبۆتەوە. —وەرگێڕی عەرەبی—

www.pertwk.com

–"ئاژاوەی سێگۆشەی نەفرەتەکان! چۆن بەئومێدبین لەگەرمەی ئەم ناکۆکیو دووبەرەکیو ئامانجە نەگونجاوانەدا یەکێتی ریزی کرێکاران بهێنینەدی؟"

لەڕاستیدا هێندەی نەبرد چالاکیو ژیاندنەوەی ئایینی تاڕادەیەکی ترسناك پەرەیسەند. خەڵك بەهۆی کلۆڵیو نائومێدییانەوە لەهەموو شتێکی سەر زەوی– بەتاسەوە ئارەزووی بەهەشتێکی ئاسمانییان دەکرد کە ستەمکارانی پیشەسازی نەتوانن بێنە ناوی تەنیا بەقەد ئەوە نەبێ کە حوشتر دەتوانێ بەکونی دەرزییەوە بچێ, ئامادەبوون بەدوای هەرکەسێ بکەون بانگیان دەکات بڕوا بەو بەهەشتە بکەن. ئەمشێوەیە سوپای موژدەبەران راپەڕینو بەچاوی خەمو خەفەتەوە لەوڵاتدا دەگەڕان. سەرەڕای ئەوەی کاربەدەستانی مەدەنی بیروبڕوای ئەم گرووپەیان قەدەغەکردو لایەنگیرەکانی بەتاوانی یاخیبوون. چەوساندنەوە, ئەو کۆبوونەوە ئایینیانەی نەدەهاتنە ژماردن توانیان ئاگری پەیوەندیی ئایینی خۆشبکەن.

گوتیان ئێمە گەیشتینە دواڕۆژەکانمان. سەرەتای کۆتایی جیهان. چوار با – کە بەرەڵڵاکرانو, خوا هانی گەلانی دابوو بۆ تێکۆشان. سەردەمەکە, سەردەمی خەوبینینو موعجیزەبوو. لەهەمان کاتدا پێشبینیەکان –لەنێرو مێ– ئەوەندە زۆربوون نەدەهاتنەژماردن.

بەسەدان هەزار کەس, وازیان لەکارهێناو خۆیان گەیاندە شاخ تا لەوێ سەیری دەرکەوتنی نزیکی خواو هەڵکشانی سەدوچلو چوار هەزار کەس بکەن بۆ ئاسمان. بەڵام خوایان بۆ دەرنەکەوت. ژمارەیەکی زۆر لەوان تا رادەی مەرگ تووشی برسییەتی بوون. هەتاکو نائومێدی دایگرتن, بۆ خواردن پەیداکردن بەناو کێڵگەکاندا بڵاوبوونەوە. دوا بەدوای ئەوە, ئەو گێرە شێوێنیو ئاژاوەیەی باڵیان بەسەر ناوچەی دێهاتە کاناکێشا هیچیان بۆئەو کشتکارە کلۆڵانەی موڵکییەتی زەوییەکانیان لەدەست دەرهێنرابوو تیانەبوو, ئەوەنەبێ کەکوێرەوەریو کلۆڵییان زیاتر بۆزیادکردن.

لەبەرئەوە, کێڵگەکانو عەمبارەکان موڵکی "پاژنەی ئاسنین" بوون. هێزی سوپای نیزامی دابەزێنرایە مەیدان, دەمارگیرەکان –بەسەری سونگی– –بەنێزە– ناچارکران بگەڕێنەوە سەرکارەکانیان لەشارەکاندا لەوێ بێوچان یاخیبوونو

پەنایانبردە بەر خۆنیشاندانو گێرەشێوێنی پێشەواکانیان بەتەواوەتی یاخیبوونو لەسێدارەدران یاخود لەشێتخانەدا بەندکران. لەڕاستیدا ئەوکەسانەی لەسێدارەدران بەهەموو دڵشادییەکی شەهیدانەوە رووبەڕووی مەرگبوونەوە. سەردەمی شێتی بوو, سەردەمێك نەسرەوتنی تیادا بڵاوبۆوە. لەزەلکاوو بیابانو چۆڵەوانیدا لەفلۆریداوە تاکو تەلاسکا, کۆمەڵانی هیندییە سوورەکان توانیان لەزیندویی بمێننەوە. سەمای تارماییان[103] دەکردو چاوەڕوانبوون لەناو رۆڵەکانی توخمەکەیاندا مەسیحێك دەرکەوێت.

لەو هەموو ماوەیەدا, لەکپیو متمانەیەکی ترسناکدا. ئۆلیگارکییەتی, (ئاگری قوردەتی) گشت سەدەکان, لەهەنگاوی سەرکەوتووانەیدا بەردەوامبوو, بەدەستێکی ئاسنینو پاژنەی ئاسنین زاڵبوو بەسەر ملیۆنان خەڵکی بەجۆشو خرۆشدا, لەگەرمەی ئاژاوەدا رژێمی قوتکردەوەو, لەهیولایەکەی –کەرەستەی یەکەم Chance– بناغەو بونیادەکەی دروستکرد.

–"چاوەڕوانبن هەتاکو جڵەوی کاردەگرنە دەست!" گراینجییەکان وایانگوت, هەروەها کالفین لەماڵەکەمان کەلە "بێڵ ستریت" بوو پێی گوتین: "سەیری ئەو ولایەتانە بکەن کەدەنگی زۆرمان تیایانا بەدەستهێنا ئەی سۆشیالستەکان, ئەگەر ئێوە پشتمانبگرن, کە جڵەوی فەرمانڕەوایی دەگرینەدەست, ناچاریاندەکەین بەڕسوایی بدوێن".

سۆشیالستەکان گوتیان:

–"بەملیۆنان داخ لەدڵو هەژارو دەستکورت لەگەڵ ئێمەدان. گراینجییەکان, کشتکارەکان, چینی مامناوەندیو کرێکاران هاتنە ریزی ئێمەو رژێمی سەرمایەداری هەرەسدەهێنێ. نزیکەی پاش مانگێك پەنجا نوێنەر دەنێرینە

(103) سەمای تارمایی Ghost danse جۆرە سەمایەکی ئاینییە لەلای هیندییە سوورەکانی ئەمەریکای باکوور. مەبەستی پاڕانەوەیە تا سەماکەر بتوانێ پەیوەندی بەڕۆحەکانی برادەرە مردووەکانیەوە بکات.

www.pertwk.com

کۆنگرێس, پاش دووساڵ هەموو پلەو پایەکان دەکەوێتە دەست ئێمە, لەسەرۆکایەتییەوە هەتاکو کاری "سەگکوژی".

ئێرنست هەموو ئەمەی بیست, پاشان سەرێکی بۆ لەقاندو گوتی:

–"چەند تفەنگێکیان هەن؟ ئایا دەزانن لەکوێ گوللەیەکی زۆرتان دەستدەکەوێ؟ بڕوام پێبکەن کەمەسەلە دەگاتە رادەی بەکارهێنانی باروت, تێکەڵەی کیمیاوی لەتێکەڵەی میکانیکی باشترە."

شانزەیەم بەش

کۆتـــــایی

www.pertwk.com

کۆتایی

که کاتی ئەوه هات منو ئێرنست بڕۆین بۆ واشنتن, باوکم لەگەڵمانا نەهات. دڵکێشی ژیانی پرۆلیتاریا بووبوو, بەچاوی سەرنجدانی لەتاقیگەیەکی زلی زانستی کۆمەڵایەتی سەیری گەڕەکە پیسەکەی کرێکارەکانی کرد, دەستیکرد بەخۆ خەریککردن بەلێکۆڵینەوه گەلێکی وا وەك بڵێی کۆتاییاننایه. دۆستایەتیی کرێکرانی کرد. وەك برادەرێکی دڵسۆز لەدەیان ماڵ پێشوازی لێدەکرا. هەر تەنیا ئەمەش نا, بەڵکو زۆر کاری سەیری کردن, کار لای ئەو یاریبوو بەقەدئەوەی پێزانینێکی زانستیانەبوو. لەبەرئەوه پێی دڵشادبوو, هەمیشه بەتێبینی فراوانەوه دەربارەی سەرچڵییه تازەکانی دەگەڕایەوه ماڵەوه, نموونەی زانای تەواوبوو.

هیچ پێویستییەکی بەکارکردن نەبوو, چونکه ئێرنست توانی لەبواری وەرگێڕاندا ئەوەنده پەیدا بکات بەشی بەخێوکردنی هەرسێکمان بکات. بەڵام باوکم سووربوو لەسەر بەدواکەوتنی تارماییه جیٚ دیارەکه, لەلای تارماییەکبوو زوو زوو دەگۆڕا, ئەوەش بەپێی ئەو کارانەی پێوەیان خەریکبوو. تاماوم ئەو ئێوارەیەم لەبیرناچێتەوه کەکەلوپەله تایبەتەکەی بەخوردەفرۆشی لەگەڵ خۆیدا هێنابووه ماڵەوه. (بەفرۆشتنی دەستگێڕ لەشەقامو کەبریتیبوو لەقەیتانی پێڵاوو قایشی پانتۆڵ, هەروەها ئەو رۆژەش کەچووم بۆ دووکانه بچووکەکەی سەر سووچەکه تا هەندێ پێویستی بکڕم, لەپڕ لەوێ چاوم پێیکەوت, ئامادەبوو خزمەتمبکات. دوای ئەوه پێم سەیر نەبوو کەبینیم بەدرێژایی هەفتە, لەچایخانەیەکی ئەوبەری شەقام شاگردبیٚ. کاری شەوانه پاسەوانبوو, پەتاتەفرۆشی لەناو کۆڵانەناندا دەکرد, وێنەی پڕوپاگەندەی بەعەمباری ماسیی

سەردینی ناو قوتوودا هەڵدەواسی, لەکارگەی کاغەزی مقەبادا کاریدەکردو, ئاویدەبرد بۆ کۆمەڵێك کرێکاری خەریکی دامەزراندنی هێڵێك لەهێڵەکانی گواستنەوەی هاوبەش لەشەقامێکدا, بەرله هەڵوەشاندنی سەندیکای قاپشۆران بەماوەیەکی کەم چووه ریزی سەندیکای ناوبراو, وابزانم ئەو نموونەیەی قەشه هێنایەوه, ئەوەندەی مەسەلەکه پەیوەندیی بەلەبەرکردنی جلی کرێکارانەوه هەیه, باوکم سەرسامبوو, چونکه کراسی لۆکەی هەرزانی کرێکاران‌و بەربێنەی پشتێنی تەسکی ناوقەدی لەبەرکرد. لەگەڵ ئەوەشدا نەریتێکی لەنەریته کۆنەکانی ژیانی پاراست: هەر جارێ خواردنی شێوانی بخواردایه, بەرگه رەسمییەکەی لەبەر دەکرد.

دەمتوانی تاماوم لەگەڵ ئێرنستدا بەختەوەربم‌و, بەختەوەریی باوکم لەباری گۆڕاومان بەچاکترین شێوه بەختەوەرییەکانی بۆ تەواو دەبن.

باوکم گوتی:

–"که منداڵبووم زۆر خۆم لەشت هەڵدەقورتاند. دەمویست بزانم بۆچی شتەکان بوون‌و چۆن بۆیان لواوه رووبدەن. هەرلەبەر ئەمەش پسپۆڕیم لەفیزیادا پەیداکرد. ئەو خوێنەی ئەمڕۆ لەدەمارەکانما دەگەڕێ لەهی سەردەمی مداڵیم کەمتر نییه, خۆتێهەڵقورتاندنی مرۆڤ پاڵنەرێکی سەرکییه بۆ بەسەربردنی ژیان."

هەندێ جار سەرەڕۆیی دەکردو روویدەکرده باکووری "مارکت ستریت", بەرەو شانۆکان‌و دووکانه بازرگانییەکان, لەوێ رۆژنامەی دەفرۆشت‌و کەپیشەی فرۆشتنی رۆژنامەو هەندێ شتی پێویستی دەکڕین بۆ کەسێك‌و دەرگای عەرەبانەی کرێی دەکردەوه. رۆژێکیان, کەخەریکبوو دەرگای گالیسکەیەك پێوەبدات, مستەر ویکسنی دیبوو. ئەوشەوه, باوکم بەکەیف‌و خۆشییەکی زۆرەوه ئەو رووداوەی بۆ گێڕاینەوەو وتی:

–"کەدەرگای عەرەبانەکەم پێوەدا, ویکسن بەوردی سەرنجیدام‌و مینگه مینگێکی کرد.

www.pertwk.com

–"باشه بەر نەفرەت دەکەوم!" بەڵێ، گوتیەوە: "باشە، بەرنەفرەت دەکەم" روخساری سوورهەڵگەڕاو شڵەژا، تەنانەت لەبیری چوو هیچ بەخشیشێکم بداتێ. بەڵام بێگومان هەرزوو هاتەوە سەرخۆی. گالێسکەکە مەودای پەنجا پێ تێنەپەڕیبوو کە سووڕایەوەو پشتاوپشت وەرگەڕا. ویلسن چەمایەوەو لەپشت دەرگاکەوە سەیریکردو گوتی: "مامۆستا. سەیری ئێرەکە" ئەمە لەپێویست زیاترە. دەتوانم چ خزمەتێکت پێشکەشبکەم؟"

وەڵاممدایەوە، دەرگای گالێسکەکەم لەدواتەوە داخست بەپێی نەریتی باو دەتوانی دە دۆلارم بدەیتێ."

گوتی: واز لەم قسە قۆڕانە بێنە. من لێتدەپرسم چ خزمەتێکی ئەوتۆی وا گەورە هەیە بتوانم پێشکەشتیبکەم؟"

بێگومان بەراستی بوو. لەوانەیە لەبەر تێوەژاندنی ویژدانی بێ وەك ئێسقانی بووبێ* ، بەم شێوەیە ساتێك کەوتمە ناو بیرکردنەوەیەکی رێکوپێکەوە. کە دەستمکرد بە وەڵامدانەوەی رووی پڕ بوو لە راپەرموون. بەڵام کەلێبوومەوە دەبوایە ئێوە هەردووکتان بتانیبایە.

"پێمگوت: دەتوانی ماڵەکەم بۆ بگەڕێنیتەوەو، پشکەکانم لە کارگەکانی سیرا پێبدەیتەوە.

–"ئەوسا چی گوت؟"

–"دەیتوانی چ بڵێ؟ ئەو هیچی نەگوت. بەڵام من پێمگوت: "هیوادارم بەختەوەر بی، بەخۆتێهەڵقورتاندێکەوە سەیریکرد، لێمپرسی: "پێمبڵێ، ئایا تۆ بەختەوەری؟"

بە عەرەبانچییەکەی گوت بۆی دەرچێو بەشێوەیەکی ترسناك دەستیکرد بەجنێودان، دە دۆلارەکەشی نەدامێ. بگرە خانوو و پشکەکانیش. ئازیزەکەم، بەمشێوەیە دەبینی، پیشەی بۆ هیممەتی باوکت نائومێدیی زۆر تەنیویەتی."

---

* Ossified واتە بۆ ئێسقان، درکەیە لەمەڕ یەکجار دڵڕەقی.

بەمجۆرە باوکم ویستی و بەلایەوە باشبوو لەماڵەکەمان، لەبێل ستریت بمێنێتەوە، لەهەمان کاتدا من‌و ئێرنست بۆ واشنتن بەرێکەوتین.

بەرێوەبەرایەتییەکە کەمێك دوورخرابۆوە. دوورخستنەو کۆتاییەکەی لەوە نزیکتر بوو کە بۆی دەچووم، بەپێچەوانەی ئەوەی بەتەمای بوین، چ تەگەرەو کۆسپێك نەهاتە پێ جێگەگرتنی نوێنەرە سۆشیالستەکان لە کۆنگرێسدا. هەموو شتێك بەشێوەیەکی سانا راییدەبوو. گاڵتەم بە ئێرنست هات کە لە خودی ئەم ساناییەدا نیشانەی خراپەی بەدیکرد.

چاومان بە هاوڕێ سۆشیالستەکانمان کەوت، گەشبینن‌و لە هێزیان‌و لەوشتانەی دەیانتوانی ئەنجامیانبدەن دڵنیابوون. بە ژمارەیەکی کەم لەو گرایەنجییانەی بوون بە ئەندامی کۆنگرێس هێزمان زۆرتر زیادیکرد، بەهاریکاریکردن لەگەڵ ئەواندا، بەرنامەیەکی درێژمان دەربارەی ئەوەی پێویستە بیکەین داڕشت، ئێرنست بەدڵسۆزی‌و باوەڕەوە بەشدار بوو، هەرچەندە ئەو جاروبار، خۆی پێنەدەگیرا قسە نەکات‌و دەیگوت:" کە مەسەلەکە دەگاتە رادەی بەکارهێنانی باروت بڕوام پێبکەن ئەگەر بڵێم ئاوێتەی کیمیاوی لەئاوێتەی میکانیکی باشترە".

ئەو گراینجییانەی لە هەڵبژاردنەکەی دواییدا توانیان لە هەندێ ولایەتدا زۆرینە بەدەستبێنن یەکەم کەسبوون کە تووشی کارەسات هاتن ژمارەی ئەم ولایەتانە دوانزە بوو. بەڵام گراینجییە هەڵبژێردراوەکان رێیان پێنەدرا پلەو پایەکانیان وەربگرن. داگیرکەرانی ئەم پلانە نەیانویست وازبێنن. ئەوە کارێکی زۆر سووك‌و ئاسان نەبوو، گوایە بەلای وانەوە هەڵبژاردن شەرعی نەبووە. پشتێنی رۆتینی رەسمییان لە هەموو دۆخەکە ئاڵاند. ئەم پشتێنە درێژەی دواییهاتنی نزیك نییەو، کەوتۆتە دەست گراینجییەکان، پەنایان بردە بەر دەرگاکە. بەسیفەتی ئەوەی دوایین پشکە، بەڵام دادگەکان بووکە شووشەی ناودەستی دوژمنەکانیانبوون.

www.pertwk.com

ئەوە ساتی مەترسیبوو, ئەگەر نوێنەرە گراینجییە لە خشتە براوەکان پەنا ببەنە بەر توندو تیژی, ئەوە هەموو شتێکیان لەکیسدەچێ, مەپرسە ئێمەی سۆشیالست لە پێناوی راگرتنی سەرکێشییاندا چەند تێکۆشاین! شەوورۆژی وامان بەسەردا هاتن, چاوەکانی ئێرنست هەرگیز چێژی خەویان تیایاندا نەزانی. پێشەوا گەورەکانی پارتی گراینج هەستیان بەمەترسییە گەورەکە کرد. لەریزی ئێمەدا بەدڵو بەگیان وەك یەك پیاو وەستان. بەڵام ئەمە هەمووی بێهوودەبوو. ئۆلیگارکییەت توندوتیژیی گەرەك بوو, بەبەکرێگیراوە هاندەرەکانی گوت چوستو چالاکبن. گومانی تیانییە بەکرێگیراوە هاندراوەکان aqent-provocateurs بوون کە بوونە هۆی شۆڕشی جووتیاران.

ئاگری شۆڕش لەدوانزە ولایەتدا هەڵگیرسا. ئەو کشتکارانەی موڵکییەتی زەوییەکانیان لێسەندرابوو بەزۆر دەستیان بەسەر حکوومەتەکانی ولایەتەکاندا گرت. هەڵبەتە ئەوە کارێکی ناودەستووریبوو. حکومەتی ناوەند سوپاکانی هێنانە مەیدان. لە هەموو شوێنێکدا بەکرێگیراوەکان خەڵکیان بۆ یاخیبوونو سەرپێچیکردن هاندا. سیخوڕانی "پاژنەی ئاسنین"دەمامکی هەمە جۆریان پۆشی. ئەوان دەمێ پێشەوەرو دەمێکی دیکە کرێکاری کشتکاریبوونو لە ساکرامینتۆی, پایتەختی کالیفۆرنیا, گراینجیدیەکان بەرەو پتەوکردنی یاساو ئاسایش دەچوون, کەچی لەپڕ هەزاران بەکرێگیراوی نهێنی روویاندەکردە شاری پشتگیرو تەنها هەر لەخۆیان تاقمی هەرچیوپەرچییان پێکدەهێنان. دەستیاندەکرد بەتەقەکردن لەخانوو بەرەو کارگەو تالآنکردنیان. پاشان ئەو بەکرێگیراوانە دەستیانکرد بەهاندانی خەڵکی بۆ ئاژاوەنانەوەو تەنانەت بەشداریی کردەوەی تالآنو بردنیان دەکرد. عارەقێکی زۆریان بەسەر خەڵکی گەڕەکە پیسو پۆخڵەکانی کرێکاراندا دابەشکرد بۆ ئەوەی گەرمیانکەن, پاش ئەوە, کە هەموو شتێ سازبوو, لەسەر شانۆی رووداوەکان سەربازی نیزامییەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان دەرکەوتن. ئەوانەی لە راستیدا سەربازی "پاژنەی ئاسنین"بوون.

بەگوللەی تفەنگەکانیان یانزە هەزار کەس لە شەقامەکانی ساکرامنیۆدا کوژران یاخود لەناو ماڵەکانیاندا سەربڕان. حکومەتی ناوەند دەستی بەسەر حکومەتی ولایەتدا گرتو سەبارەت بە کالیفۆرنیاش هەموو شتێك کۆتایهات.

ئەو رۆمانەی لە کالیفۆرنیا نوێنرا لە شوێنێکی دیکەشدا نمایشکرا. توندوتیژی هەموو ئەو ولایەتانەی گرتەوە کە پاڵێوراوانی حیزبی گراینجی تیایاندا دەرچووبوون, خوێن بەشووشتن شووشتییەوە. بەکرێگیراوە سیخوڕەکانو کۆمەڵانی "سەدان رەشەکان" لەسەرەتادا ئەوانبوون ئاژاوەیان دەخوڵقاند, تاکو داوا لە هێزە نیزامییەکان بکرێ بۆ بەرقەراربوونی ئەمنو ئاسایش, ئاژاوەو حوکمی هەرچیوپەرچی هەموو لایەکی دێهاتی گرتەوە. شەوورۆژ دووکەڵی کێڵگەو عەمبارو گوندو شارە سووتاوەکان بەرز دەبۆوەو بەری ئاسمانی دەگرت. دینامێت بەکارهێنرا. پردەکانی خەتی شەمەندەفەرو تونێلەکان هەڵتەکێنران. شەمەندەفەرەکان تێكو پێك درانو, جووتیارە کلۆڵەکان کوژرانو ژمارەیەکی زۆریان لەسێدارە دران. تۆڵەکردنەوەکە زۆر سەختو تاڵبوو. کۆمەڵێك لە پلۆتۆکراتیو ئەفسەرانی سوپا کوژران. ئارەزووی خوێنو تۆڵە سەندنەوە لەدەمارەکانی خەڵکدا کەفوکوڵیان دەدا. هێزە نیزامییەکان بەشێوەیەکی زۆر دڕندانە بەرەنگاری گشتکارەکان بوونەوە, هەروەك بڵێی دژ بە هیندییە سوورەکان دەجەنگێن. هێزە نیزامییەکان هۆیەکی رەوایان هەبوو, دووهەزارو هەشت سەد سەرباز لەوان لەزنجیرەیەکی ترسناکی تەقینەوەی دینامێتدا لە ئۆریگۆن قڕ کران, بەشێوەیەکی هاوتا ژمارەیەك لەبارگەی فارگرنی شەمەندەفەر لە شوێنو کاتی جیاجیادا لەناوبران. لەبەرئەوە هێزە نیزامییەکان بۆ بەرگریکردن لە گیانی خۆیان شەڕیاندەکرد, بەهەمان هەندو شێوە کشتکارەکان بۆ پاراستن لە گیانی خۆیان شەڕیاندەکرد.

یاسای ساڵی 1903ی تایبەت بە میلیشیا خرایەکارو هەڕەشەی کوشتن لە کرێکارانی هەموو ولایەتەکان کرا, ئەگەر بەشداریی میلشیا نەکەن بەگوللەی

www.pertwk.com

تفەنگ هاوڕێ کرێکارەکانیان لە ولایەتەکانی تردا دەکوژن. گومانی تێدا نییە کە یاسای میلیشیا لە سەرەتادا بەرهەڵستییەکی توند کرا. زۆر لە ئەفسەرەکانی کوژرانو ئەو دادگە عورفییانەی لە کۆڕی شەڕدا کۆبووبوونەوە, بڕیاریان لەسەر کوشتنی زۆر لەپیاوانی میلشیادا. پێشبینییەکەی ئێرنست لەسەر هەردوو حاڵەتەکەی مستەر کوواڵتو مستەر ئاسمۆنین بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر راست دەرچوو. هەردووکیان دانران بۆ بەشداریکردنی ئەو هەڵمەتە تەمبێکردنەی لە کالیفۆرنیا کرایە سەر کشتکارەکانی میزوری مستەر کوواڵتو مستەر ئاسمونسین بەشداریکردنیان لەو شالاوەدا رەتکردەوە. ماوەیەکی کورتیان درایێ. لەدواییدا برانە بەردەم دادگەیەکی عورفیو حوکمی مەرگیان بەسەردا درا. گوللەبارانکران. پشتیان لەو تاقمە کرد کە گوللەبارانیانکردن.

زۆر لەلاوەکان بۆ خۆ دەربازکردن لە خزمەتکردن لە ریزی میلیشا رانکردە شاخو قاچاغبوون.

دوای ئەوەی بارودۆخ کەمێك هاتەوە سەرخۆ. بەسەختی سزادران. حکومەت بەیانێکی دەرکرد تیایدا داوای لە هەموو هاوولاّتییان کرد کە بەتەنگ یاساوەبن, چیاچۆڵکەنو لەماوەی سیٚمانگدا خۆیان بەدەستەوە بدەن. هەر کە ماوەکە تەواو بوو لە هەموو شوێنێکدا هێزی سەربازی کە ژمارەی نیوملیۆن کەس دەبوو, روویانکردە شوێنە شاخاوییەکان. هیچ لێکۆڵینەوەیەك نەبوو, هیچ موحاکەمەیەك نەبوو. هێزەکان تووشی هەر پیاوێك دەبوون تەقەیان لێدەکردو دەیانکوشت. هێزەکان لەسەر بنەچەی ئەوە کاریاندەکرد کە جگە لە قاچاغ کەس لەشاخ نەماوەتەوە. لەناو ئەو پارتیزانانەدا هەندێ تاقمی خۆ قایمکەر لە مەڵبەندی قایمو سەختدا, شەڕێکی ئازایانەیان کرد. لەکۆتاییدا هەموو میلیشیا هەلاّتووەکانیش کوژران.

ئەو سزایەی میلشیا درا کاریگەرییەکی زۆرو دەنگدانەوەی تری لە دڵو دەروونو مێشکی خەڵکدا بەجێهێشت. لەراستییدا یاخیبوونی کانسانسی مەزن

لەسەرەتای پرۆسەسەربازییەکانی دژ بە گراینجییەکان روویدا. شەش هەزار کەس لە ناو مێلیشیادا لە سەرکردەکانیان یاخیبوون. بەر لەوە گەرموگوڕیو هەڵچوون, بەدرێژایی چەند هەفتەیەك, دایگرتن. بەلاّم یاخیبوونە ئاشکراکەیان, بێگومان, هەرلەپڕ بەکرێگیراوە هاندەرەکان بەرپایانکرد.

لەشەوی بیستو دوی نیساندا, جاڕی یاخیبوونیان داو, شمشێریان لەملی ئەفسەرەکانیان ناو, لەوانە ژمارەیەکی زۆرکەمیان لێدەربازبوو, ئەوە دوورترین شتبوو لەو پیلانەی "پاژنەی ئاسنین"نایەوە, چونکە بەکرێگیراوە هاندەرەکان زیاتر لەپێویست جێبەجێکردنی ئەرکی خۆیان زانی. بەلاّم "پاژنەی ئاسنین" زانی چۆن سوود لەهەموو شتیٚ دەبینیٚ, ئەو بۆ ئەو یاخیبوونە ئامادەبوو, کەچی کوشتنی ئەم ژمارە زۆرەی هەموو ئەو ئەفسەرانە پاساوێك بەدەستەوە دەدا لەوەی کە دوای ئەوە روویدا. چل هەزار کەس لە سوپای نیزامی, بەوێنەی جادوو, دەوری یاخیبووەکانی ناو هێزەکانی میلیشیایان گرت, ئەوە تەڵە بوو. هێزە میلیشیا کلۆڵەکان بازووکەکانیان تێکدران, ئەو گوللانەی لە عەمبارەکانی تەقەمەنی دەستییان بەسەریاندا گرت بۆ بازووکەکانیان نەدەشیان. ئالاّی سپیی خۆ بەدەستەوە دانیان بەرزکردەوە, بەلاّم گوێیان پێنەدرا. یەکێکییان بەسەلامەتی دەرنەچوون. سەراپا شەش هەزارەکە تەفروتونا کران, لەمەودایەکی کەمەوە رێژنەی نارنجۆكو بۆمبای "شرابنیل"یان بەسەردا باری هەتاوەکو ئەگەر بەنائومێدی هێرشبکەنە سەر ئەو خەتانەی دەوریانگرتوون, بەرێژنەی ئاگری بازووکوکان دروونە بکرێن. قسەم لەگەڵ یەکێکدا کرد کە بەچاوی خۆی بینیبووی, گوتی نزیکترین کەس لەپیاوەکانی میلیشیا, لەبازووکەکانەوە سەدو پەنجا یاردە دووربوو. زەوی بەلاشەی کوژراوان داپۆشرا. ئینجا سوارە چەکدارەکان دواهێرشییان بەسمی ولاّخو دەمانچەو شمشێرەکانیان بردە سەر یاخیبووەکان, ئەو بریندارانەیان پلیشاندنەوە کە کەوتبوونە سەرزەوی. لەکاتێکا

www.pertwk.com

کاربەدەستان ئەم زەبرە گورچکبڕەیان لە گراینجییەکان دا شۆڕشی کرێکارانی کانزاکانی خەڵووزی بەردی بەرپا بوو.

ئەوشۆڕشە دوا ئەرکو تەقەلابوو کە بزووتنەوەی ڕێکوپێکی کرێکاران لەسەرەمەرگدا دای. سێ چارەکە ملیۆن کرێکاری ئەوکارگانە مانیانگرت. بەڵام ئەوان لەهەموو لایەکی وڵاتدا پەرشوبڵاو بووبوونەوە کە توانای سوودوەرگرتن لە هێزەکەیان لەئارادا نەبوو. لەناوچەکانیان دابڕانو، ناچارکران خۆ بەدەستەوە بدەن. ئەمە یەکەم کردەی گەورەی پرۆسەی کۆیلەکردنبوون، لەوماوەیەدا پۆکۆک[104] وەك جەللادی کۆیلان ناوبانگیدەرکرد. رقوکینەی بێووچانی پرۆلیتاریای پێبڕا. تەقەلایەکی زۆر درا بۆ کوشتنی. بەڵام دیاربوو وەك بڵێی نوشتە دەیپارێزێت. تەنیا ئەو بەرپرسیاربوو لەوەی سیستمی پەساپۆرتی رووسی خستە دونیای کانزاکانەوە، بەرپرسیار بوو لە بێبەشکردنی کرێکارەکان لە مافی گواستنەوە لەناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی دیکەی وڵات.

---

(104) پۆکۆك Pocok تێکدەرێکی دیکەی بەناوبانگی مانگرتنبوو لەو رۆژگارەدا، تا دوا رۆژ لەرۆژانی ژیانی بۆی چووە سەر کرێکارانی کانزاکانی خەڵووزی بەردین لە وڵاتە یەکگرتووەکاندا ناچار بکات کە بەردەوام کاربکەن. لویسی کوڕی لەم پیشەیەدا جێی گرتەوە، بەدرێژایی پێنج پشت ئەم بنەماڵەیە کە هەموویان جەللادانی کۆیلە بوون زانیان چۆن کرێکارانی خەڵووزی بەردین دەخەنە ژێر رکێفی خۆیان، پۆکۆکی گەورەی ناسراو بە پۆکۆکی یەکەم بەم شێوەیە وەسفکرابوو:
"سەرێکی درێژووکەی لەڕ لەشێوەی نیو بازنەدا، خەتێك قژی بۆروسپی دەورەی داوە، گۆنا ئێسقان زل ریش پڕی رووسیسی، چاو خۆڵەمێشی بێتروسکەی، دەنگگڕی، ورگ زل، بێهیممەت، زادەی خێزانێکی سادەیە، سەرەتای ژیانی بەمەیگێڕ دەستپێکرد. پاشان بووە پۆلیسێکی نهێنی تایبەتی لە کۆمپانیایەکی هاتوچۆی ئۆتۆبیس. ئینجا هەنگاوی لەسەرەخۆو سستی نا تا ببێتە تێکدەرێکی پیشەداری مانگرتن. بەڵام بۆ کۆکی پێنجەم. کە دوایین وەچەیە لە مانگرتنێکی بچووکدا کە کرێکارانی کانزاکان لەناوچەی هیندی" دا کردیان بۆمبایەك کوشتی. ئەوە ساڵی 2073 لەدایکبوونی مەسیح روویدا.

لەوماوەیەدا سۆشیالستەکان کۆڵیان نەدا. کەچی گراینجییەکان هەناسە دوای هەناسە لەناودەچوون. بزووتنەوەی کرێکاران کەرتو پەرت دەکرا، سۆشیالستەکان دامێنی ئاسایشو هێمنییان گرتو خەریکی پتەوکردنی ڕێکخرازە نهێنییەکەیانو شێوەو مۆرکی تەواوەتی پێ بەخشیبوون، ئێمە بەڕاستی، بۆچوونی قسەکەمان ئەوەبوو، کە هەر یاخیبوونێك ئێمە بیکەین مانای خۆکوشتنی بەکردەی شۆڕشە بەگشتی. چونکە "پاژنەی ئاسنین" لەسەرەتادا گومانی لەتوانای خۆی لەرووبەرووبوونەوەی سەرجەمی پرۆلیتاریا لەیەك کاتدا دەکرد. هێندەی نەبرد دیتی ئەرکەکە هەسان ترە لەوەی چاوەڕوانیبوو. ئەو لەهەموو شتێك زیاتر پێشوازی لە ڕاپەڕینێك دەکات کە ئێمە بیکەین. بەڵام ئێمە خۆمان لەوە دوورخستەوە، هەرچەندە بەکرێگیراوە هاندەرەکان بەژمارەیەکی زۆرەوە بەدزییەوە هاتنە ناومان. لەورۆژە زووانەدا بەکرێگیراوەکانی پاژنەی ئاسنین لە ڕێبازو شێوازەکانیان دەرچوون. پێویستبوو لەسەریان زۆرشت فێربنو لەوماوەیەدا "تاقمە شەڕکەرەکانمان" لە بێژنگو هێڵەگیان دان. ئەرکێکی سەختی خوێناویبوو. بەڵام ئێمە بەرگریمان لەژیانی خۆمانو شۆڕش دەکردو پێویستبوو لەسەرمان بەرهەڵستیی دوژمن بەخودی چەکەکانی بکەین. لەگەڵ ئەوەشدا دادوەربووین. ئێمە هیچ بەکرێگیراوێکی لە بەکرێگیراوانی "پاژنەی ئاسنین"مان بێدادگەییکردن لەسێدارە نەدا. دەشێ هەڵەمان کردبێ، بەڵام ئەم هەڵانە، ئەگەر ڕاست بێ ئێمە کردبێتمان– زۆر بەدەگمەنبوون. ئازاترین هاوڕێمانو بەئارامترینییان لەسەر تێکۆشانو لەخۆبوردووترینییان چووە ریزی "تاقمە شەڕکەرەکان". رۆژێکیان پاش تێپەڕبوونی دەساڵ بەسەر ئەم رووداوانە، ئێرنست حیسابێکی کرد، لەسەر بنچینەی ئەو ژمارانەی پێشەواکانی "تاقمە شەڕکەرەکان"پێیان دابوو بونیادیکرد، گەیشتمە ئەو ئەنجامە کە ناوەندی تەمەنی پیاو، ئافرەت پاش چوونە ریزی ئەو تاقمانە پێنج ساڵ زیاتر نەبوو، ئەو هاوڕێیانەمان کە هاتبونە ئێر ئالای "تاقمە شەڕکەرەکان" هەموویان قارەمانبوون. سەیر ئەوەبوو کەئەوان دژی کوشتنو بڕینبوون. سەرپێچیی خودی خوو رەوشتی

www.pertwk.com

خۆیان کرد. لەگەڵ ئەوەشدا ئازادییان خۆشویستو, ئامادەبوون لە پێناوی مەسەلەکەدا گەورەترین قوربانی بدەن[105].

---

(105) "ئەم تاقمە شەڕکەرانە" تا رادەیەك لەسەر شێوەی ئەو ڕێکخراوە شەڕکەرەی کەلەکاتی شۆڕشی رووسیدا چالاکبوون ڕێکخراوبون. سەرەرای تەقەلای بێوچانی "پاژنەی ئاسنین"ئەو تاقمانە بەدرێژایی ئەو سێ سەدەیە ژیان کە حوکمی "پاژنەی ئاسنین"لەئارادابوو . لەپیاوو ژن پێکهاتبوون کە نیازێکی بەرزوو ئازایەتیی گیان بەختکردن پاڵیپێوەدەنان, لێرەدا دەسەڵاتێکی گەورەیان هەبوو, جانەوەری‌و درندەیی کاربەدەستانی کەمکردەوە. کارەکەیان تەنیا پابەند نەبوو بە جەنگی نهێنی دژ بەکرێگیراوە نهێنییەکانی ئۆلیگارکییەتەوە, ئۆلیگارکییەکان خۆیان ناچاربوون گوێبدەنە بڕیارەکانی "تاقمە شەڕکەرەکان", ئەگەر یاخیبوونایە, زۆر جار سزای مەرگیان بەسەردا دەدرا هەمان سزاش رووبەرووی دەستوپێوەندی ئۆلیگارکییەکان‌و ئەفسەرانی سوپاو پێشەوایانی بەرەبابە کرێکارییە داخراوەکان دەبووەوە.

ئەو تۆڵە سێنە ڕێکوپێکخراوانە, تا پێیانبکرابایە سووربوون لە سەر حوکمدانی دادوەرانە. بەڵام بەرزترین شت تیایانا سووربوونیانبوو لە خۆبەستنەوە بەتەقەلادانی یاسایی, بێهەڵچوون‌و بێمەیلی ئارەزووکردن. لەلای ئەوان, دادگەییکردنی سەرپێیی نەبوو. ئەگەر یەکێك بگیرابایە, مافی وەستانی لەبەردەم دادگەیەکی رەواداو دەرفەتی بەرگریکردن لە خۆی پێدەدرا. هەندێ پێویستیی ناچار وایاندەکرد کە دادگەیی خەڵکی زۆر بکرێ, پاشان لەجیاتی دادگە فەرمانی لە سێدارەدانیان ئەنجامبدرێ, وەك ئەوەی ساڵی 2138ی عیسایی بەرامبەر ژەنەراڵ لامپتن Lampton کرا. ئەم لامپیتنە بەدترین بەکرێگیراووتینوو ترینییانبوو بۆ خوێن کە چارەنووسیان بەندبوو بە خزمەتکردنی "پاژنەی ئاسنین"ەوە تاقمە شەڕکەرەکان" ئاگاداریانکرد کە دادگەییانکردووەو بەبەڵگە بۆیان ڕوونبۆتەوە کە تاوانکارەوە فەرمانی مەرگیان بەسەرا داوە, ئەویش پاش ئەوەی سێ ورياکردنەوەی درابوویێ کە پێویستە واز لە خراپەکاری بێنێ بەرامبەر پرۆلیتاریاو مامەڵەی دڕندانە لەگەڵیدا. پاش حوکمدانی بەمردن. دەوری خۆی بەژمارەیەکی بێشوماری هۆکارەکانی خۆپاراستن تەنی. چەند ساڵێك رابوردن, "تاقمە شەڕکەرەکان"لەپێناوی جێبەجێکردنی ئەو فەرمانەی دەریانکردبوو بێهوودە جەنگین.

ئەو ئەرکەی خۆمان بۆ پاڵاوتبوو سێ لقبوو.

یەکەم: پاککردنەوەی ناوخۆمان لە بەکرێگیراوە نهێنییەکانی ئۆلیگارکییەت کە هاتبوونە ناومان.

دووەم: ڕێکخستنی "تاقمە شەڕکەرەکان"و ڕێکخراوی گشتیی شۆڕش.

کەچی هاوڕێ دوای هاوڕێ (ژن‌و پیاو)لەتەقەلادانەکانیاندا سەرنەدەکەوتن‌و, ئۆلیگارکییەت بەشێوەیەکی‌دڵڕەقانە سزای لەسێدارەدانی دەدان‌و, مەسەلەی ژەنەراڵ کە لەخاچدانی وەك شێوەیەکی شەرعیی لەسێدارەدان ژیاندەوە. بەڵام لامپتن لە ئاخریدا جەللادی خۆی لە خودی کیژۆڵەیەکی لاوازی تەمەنەحەڤدە ساڵیدا دۆزیەوە, کەناوی مادلین بروڤانس بوو. بۆ گەیشتن بەمەبەستەکەی, ناچاربوو دووساڵی رەبەق لە کۆشکەکەیدا بەرگدروو بێت. پاش ئازاردانێکی ترسناکی دەستدرێژیکارانە لە بەندیی تاکە کەسیدا مرد. بەڵام ئەمڕۆکە بەنەمری ماوەتەوە, لە "بانتیۆنی برایەتی"لە شاری سێرلیسی موعجیزەدا پەیکەرێکی برۆنزی بۆ دانراوە.

پێویستە لەسەر ئێمە, کە بەتاقیکردنەوەی شەخسی شتێك لەبارەی خوێنرشتنەوە نازانین, لە حوکمدانماندا بەسەر پاڵەوانانی "تاقمە شەڕکەرەکان"دا دڵڕەقنەبین. ئەوان گیانی خۆیان لە پێناوی مرۆڤایەتیدا بەختکرد, لەهیچ قوربانیدانێکی بەنرخدا درێغییان نەدەکرد. لەراستیدا ئەوپێویستییەی کە بێبەزەییە ئەوەبوو کە ناچاریکردن لەسەردەمێکدا لەسەردەمەکانی خوێن دەستی خۆیان پیسکەن. تاقمەشەڕکەرەکان دڕکێکبوون لە کەڵەکەی "پاژنەی ئاسنین", "کە پاژنەی ئاسنین" نەیتوانی بەهیچ جۆرێ دەریبێنێ. ئێڤەر هارد باتوکی ئەم لەشکرە سەیرەبوو, بەرهەمەکانی‌و بەردەوامبوونی سەرکەوتووی بەدرێژایی سێسەد ساڵ بەڵگەیەك راستدەکەنەوە لەسەر ئەو حیکمەتەی مۆرکی پتەوو قایمەی بۆ وەچەکانی داهاتووی داڕشت, تاکو قەڵای بەراستیی سۆشیالیزمی لەسەر بینا بکرێ. هەرچۆنێبێ ڕێکخستنی "تاقمە شەڕکەرەکان"لەلایەن ئەوەوە, دەبێ لە هندێ لایەنەوە, سەرەڕای کارە چاکە مەزنەکانی لەبواری زانستیی ئابووری‌و کۆمەڵایەتی‌و ئیشکردنی وەك سەرکردەیەکی گشتی لە شۆڕشدا, دەبێ لەهەندێ رووەوە لەقەڵەمبدرێ بۆی لوا کە بیکا.

www.pertwk.com

سێیەم:بڵاوکردنەوەی بەکرێگیراوە نهێنییەکانمان لەهەموو لقێکدا لە لەقەکانی ئۆلیگارکییەت- لەبەرەبابە داخراوەکانی کرێکاران, بەتایبەتی لەناو کرێکارانی بروسکەو سکرتێرەکان‌و مووچەخۆری نووسینگەکان‌و, لەناو سوپاداو,ناوەندە بەکرێگیراوە هاندەرەکان‌و جەللادانی کۆیلەکان ئەرکێکی خاوو بەترسبوو, زۆرجار تەقەلاکانمان سەرنەکەوتن‌و زۆرمان لەسەر دەکەوت.

پاژنەی ئاسنین لەشەڕی ئاشکرادا سەرکەوت, بەڵام ئێمە لەشەڕی نوێدا, شەڕی سەیری ترسناکی نهێنی, کە خۆمان دامانهێنا سەرکەوتین, هەموو شتێ نەبینراوبوو, زۆرشت هەبوو تێینەدەگەیشتین. کوێران شەڕیان دژ بە کوێران دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا ورەو پێڕۆو دابینکردن ئەمەی گشت رێکدەرخست. بەکرێگیراوە نهێنییەکانمان چوونە ناو هەموو رێکخراوی "پاژنەی ئاسنین"کەچی بەکرێگیراوە نهێنییەکانی "پاژنەی ئاسنین"هاتنە ناو رێکخراوی ئێمە. شەڕێکی تاریکی, بەپەناو پێچی پڕ لە فرتوفێڵ‌و پیلان‌و تەڵەکە بازی دژ بەیەکبوو. لەپشت ئەوەوە گشتی مردن توندو تیژو ترسناکبوو, هەمیشە هەڕەشەی دەکرد. پیاوو ژن لەبەرچاونەمان. نزیکترین‌و خۆشەویسترین هاوڕێمان لەبەرچاونەمان- ئەمڕۆ لەگەڵمانا بوون, بۆ سبەینێ رێگەی خۆیان گرتەبەرو, ئیتر بەهیچجۆرێ چاومان پێیان نەکەوتەوە. زانیمان گیانیان سپاردووە. متمانەو ڕاپەرموون لە هیچ شوێنێکدا نەبوو, کە پیاوێکی پیلانگێڕی سەربەئێمە یەکێکبێ لە بەکرێگیراوانی پاژنەی ئاسنین. بەکرێگیراوە نهێنییەکانی خۆمان لەناو رێکخراوی "پاژنەی ئاسنین"دا حەشاردان.

لەهەمان کاتدا پاژنەی ئاسنینیش بەکرێگیراوە نهێنییەکانی خۆی لەناو رێکخراویئێمەدا حەشاردابوون. هەرچەندە متمانەبوو ناچاربووین هەموو تەقەلای خۆمان لەسەر بنەڕەتی باوەڕکردن دابنێین. زۆرجار لە خشتەبراین. خەڵك خوازەڵوکبوو. پاژنەی ئاسنین بە سانایی پارەو پوول, حەسانەوەو سرەوتن, دڵشادی‌و ئەو خۆشییانەی کە لەشارە موعجیزەکانا چاوەڕوانیبوون پێشکەشدەکردن.

بەڵام ئێمە لە تواناماندا نەبوو, لەو سروەوتنەی کە لە دڵسۆزی‌و وەفای نموونەی بەرزی شەرەفمەندەوە هەڵدەقوڵێ زیاتر پێشکەشبکەین. تەنیا هەر ئەوەنا, بەڵکو کرێی ئەوکەسانەی دەستییان بەپەتی وەفاوە گرت مەترسییەکی بەردەوام‌و ئەشکەنجەو ئازاردانێکی هەمیشەیی‌و مەرگبوو.

خەڵك وەکو گوتمان خوازەڵۆکبوون, لەبەر ئەم لاوازییەیان ناچاربووین پاداشتی دیکەیان پێشکەش بکەین, کە لەتواناماندا بوو, ئەویش پاداشتی مەرگبوو. پێویستی لەتوانا بەدەرمان, ناچاریکردین سزای ناپاکەکانمان بدەین.

هەرکەسێ ناپاکیی لێدەرکردین تۆڵەسێنێکی دڵسۆز, یا زیاترمان دوا دەخست. زۆرجار ژمارەی ئەو تۆڵە سێنانە دەگەیشتە دەرزەنێکی تەواو. لە جێبەجێکردنی حوکمەکانی مردندا, کە دژی دوژمنانمان دەرماندەکردن وەك بنەماڵەی پۆکۆك بەرگەی سەرنەکەوتنمان دەگرت. بەڵام تاکە شتێ کەنەماندەتوانی بەرگەیبگرین, سەرنەگرتنی سزادانی هاوڕێ ناپاکەکانمبوو. لەهەندێ هاوڕێ بەرێدان‌و ئاگادارییی ئێمەوە, هەڵدەگەڕانەوەو دەبوونە ناپاك, تاکو بتوانن بگەنە شارە موعجیزەکان بۆ ئەنجامدانی فەرمانی مەرگ بەسەر ناپاکە راستەقینەکاندا.

لە راستیدا بەرادەیەکی وا توندڕەو بووین ناپاکیکردنی مرۆ لە ئێمە وایلێکرد بەترستربێ لەنواندنی دڵسۆزیی بۆ ئێمە.

شۆڕش تاڕادەیەکی زۆر مۆرکی ئایینی وەرگرت, لەپەیکەری شۆڕشدا, کە پەیکەری ئازادیبوو, خواپەرستیمان کرد. بروسکەی خودایی لە دەروونماندا چەخماخەیدا.

ژن‌و پیاو ژیانی خۆیان لەرێگەی دۆزەکەدا دانا. تازە لەدایکبووەکان بۆ خزمەتکردنی تەرخانکران, هەر وەك چۆن لە سەردەمەکانی رابوردوودا تەرخانکدەکران بۆ خزمەتی خوا. خۆشەویستی مرۆڤایەتی دڵمانی گەشدەکردەوە.

www.pertwk.com

حەڤدەیەم بەش

دلڕەقی خوێناوی

www.pertwk.com

دڵڕەقی خوێناوی*

به تێك‌و پێكدانی ولایەتە گرایـنجییەکان ئەندامە گرایـنجییەکانی كۆنگرێس لەبەرچاو ونبوون, بە تاوانی ناپاكیی گەورە حوكمدران, چەند كەسێك لە ئەڵقە لە گەوییەكانی پاژنەی ئاسنین دەستیان بەسەر پایەكانیانداگرت. سۆشیالستەكان ئەوەندە كەمبوون كە خەڵكی بەزەیی پیایاندا بێتەوە, زۆرچاك دەیانزانی كە كۆتاییان زۆر نزیكە. كۆنگرێس‌و ئەنجومەنی پیران دوو ڕواڵەتی پووچەڵبوون–گاڵتە جاڕیبوون. كێشە گشتییەكان بەشارەزایی لێیاندەكۆڵرایەوەو بەپێی نەریتی كۆن پەسەند دەكران. كەچی لە ڕاستیدا, هەرچی ئەندامانی ئەو دوو ئەنجومەنە كردیان, تەواوكردنی سیفەتی دەستووری فەرمانەكانی ئۆلیگاركییەتبوو.

ئێرنست كەوتبووە گەرمەی تێكۆشان لەتەلەزگەترین قۆناغەكانیدا كە كۆتاییەكە نزیكببۆوە. ئەوە لە لێكۆڵینەوەی پەرلەماندا بوو دەربارەی پرۆژەی یاسایەك بۆ درێژكردنی دەستی یارمەتی بۆ بێكاران. قەیرانی پار جەماوەرێكی زۆری لە پرۆلیتاریا دابەزاندە خوار هێڵی برسییەتی. ئاژاوەی بەردەوامی درێژخایەن زیاتری دابەزاندن. بە ملیۆنان كەس برسیبوون. كەچی ئۆلیگاركییەكان‌و لایەنگرەكانیان بەو زێدەیەی هەیانبوو لەبەر زێدەی خۆری ورگیان دەهێشا[106].

(106) لەهیندستان هەمان بارودۆخ لە سەدەی نۆزدەیەمی عیساییدا, لەژێر سایەی حوكمڕانی بەریتانیادا بڵاوبووبووەوە. هیندییەكان بە ملیۆنان لەبرسانا دەمردن. كەچی كاربەدەستەكانیان بەری ڕەنجییان دەبردن‌و لەمەهرەجانی گەورەگەورەو كاری پووچەڵی سیحربازیدا خەرجییاندەكرد. هەرچۆنێكبێ, ئەوەی لە كردەوەكانی پێشینانماندایە

ئەو كەسانەمان ناونان "كوڕانی دۆزەخ"[107]. سۆشیالستەكان پرۆژەی یاسای بێكارییان بەمەبەستی كەمكردنەوەی ئێش‌و ئازاری "كوڕانی دۆزەخ" پێشكەشكرد, بەڵام ئەوە بەدڵی "پاژنەی ئاسنین"نەبوو. پاژنەی ئاسنین, بەپێی شێوازی خۆی, بۆ ئیشپێكردنی ئەو ملیۆنانەی بێكارن, خۆی ئامادە دەكرد.

بەڵام ڕێبازەكەی ڕێبازی ئێمە نەبوو. لە پێناوی ئەوەدا فەرمانی پێویستی كاركردنی بۆ بەرپەرچدانەوەی پرۆژەكەی ئێمە دەركرد. ئێرنست‌و هاوڕێیەكانی زانیان كە تەقەلاكەیان بێ سوودەو كەڵكی نییە. بەڵام لەچاوەڕوانیكردن بێزار بوون, دەیانویست شتێك ڕووبدات. چونكە ئەوان لەجێبەجێكردنی هیچ كارێكدا

پێویست بەوەدەكات كە لەخوێن دەموچاوی ئێمەی ڕۆڵەی ئەم سەردەمە ڕۆشنكارییەدا قوڵپدات. تاكە دڵنەوازییان دڵنەوازییێكی فەلسەفییە. پێویستە لەسەرمان قۆناغی سەرمایەداری لە گەشەكردنی كۆمەڵایەتیدا وا دابنێین, وەك بڵێی هاوشانی كۆنترین سەردەمی مەیمونییە. دەبوایە ئادەمیزاد لە ڕاپەڕینی قوڕەڕەشی ژیانی پڕوپووچی ئۆرگانیدا ئەم قۆناغانە گشتیان ببڕێ.

شتێكی حەتمیبوو كەشتێك لە خڵتەی ئەو قوڕەڕەشەی پێوەبنووسێ‌و خڵتەكە بەسووكی‌و ئاسانی لێینەبێتەوە.

(107) The peopleof the abyss ئەم دەستەواژەیە بلیمەتیی ه.ج. دێڵز لەدوادواییەكانی سەدەی نۆزدەیەمی پاش لەدایكبوونی مەسیح دایڕشتوە. وێڵز پەیامبەرێكبوو لە پەیامبەرانی زانستی كۆمەڵایەتی, داناو تەواوبوو, ئادەمیزادێكبوو گەرموگوڕی دڵی پڕكردبوو. گەڵێ بڕگەمان لەپاشماوەكانی پێگەیشتوون, كەچی دوان لەمەزنترین نووسینەكانی Anticipations و Mankind in the makinj بەتەواوەتی‌و بێكەموكوڕی بە دەستمانگەیشتوون. پێش ئۆلیگاركییەكان‌و پێش ئێڤەرهارد, وێڵز پێشبینی دامەزراندنی شارە موعجیزەكانی كردووە. بەڵام لە نووسینەكانیدا ناوناون "شارەكانی دڵشادی".

www.pertwk.com

سەرنەکەوتن, چاکترین شت کە بەئاواتیەوە بوون ئەوەبوو سنووریّك بۆ ئەو یاسادانانە گاڵتەجاڕییە دابنریّ, ویّڕای ئەوەی ئەوەش هەندیّ لە نویّنەرانی, نەیاندەزانی چ ئەنجامیّکی دەبیّ, بەڵام هەرگیز بەتەمای شتیّك نەبوون کە خراپتر و پڕلەبەڵاو کارەساتی گەروەتر بیّ ئەوەی کە بەڕاستی روویدا.

ئەورۆژە لەبەرهەیوانی کۆنگریّس دانیشتم. ئیّمە هەمووما‌ن دەمانزانی کە خەریکە شتیّکی ترسناك روودەدات. لەوبارەیەوە مقۆمقۆیانبوو. باسیان لەم تەوەرەیەدابوو, هیّزە چەکدارەکان, دەستەدەستە لەبەر هەیوانەکانی ئەنجوومەنی گردبوونەوەی ئەفسەرەکان لەبەردەرگاکاندا... ئۆلیگارکییەت خەریکبوو دەستی خۆی بوەشیّنیّ. ئیّرنست وتاریدەدا, باسی ئەوکارەساتەی دەکرد کە بیّکارەکان دووچاریبوون. وەك بلّیّی بیرۆکەیەکی برسی بەسەریا زاڵبووەو بزواندنی دڵو دەروون‌و ویژدانیان تیّریکردووە. بەڵام ئەندامانی کۆمار خوازو دیموکراتیخوازی کۆنگریّس گاڵتەیان پیّدەکردو بیّزیان لیّدەکردەوە, قاوقیژ بەرزبۆوەو گیّرەشیّویّنیّ بەرپا بوو.

ئیّرنست لەپڕ قسەکەی گۆڕی‌و لەگۆشەیەکی نویّوە هیّرشیکردو گوتی:

من دەزانم ئەوەی من دەیلّیّم ناتوانیّ بەزەیی بخاتە دڵی ئیّوە, لەبەرهۆیەکی سانا, ئەویش ئەوەیە کە ئیّوە بیّدڵن. ئیّوە شتی نادڕکی Spineless و فشوفۆڵن, ئیّوە بەکەشوفش‌و لەخۆباییەوە ناوی خۆتان ناوە "کۆماری خواز"و "دیموکراتخواز". ئیّوە تەنیا مشەخۆروگەوادن, ئیّوە تەنیا ئەڵقە لەگویّی پلۆتۆکراتییەتن. ئیّوە بەشیّوەیەکی کۆنی گەندەڵ, باسی خۆشەویستیتان بۆ ئازادی دەکەن, لەهەمان کاتدا بەرگی "پاژنەی ئاسنینی خویّناوی" دەپۆشن.

هاوارو قیژەی "ئارامی. ئارامی!" بەسەردەنگیدا زاڵبوون. هەروا راوەستاو بەچاویّکی سووك سەیری هەموویانی کرد, کە قاووقیژەکە هەندیّك کپبووەوە. دەستی بۆ هەموویان راوەشاندو روویکردە هاوڕیّکانی‌و گوتی:

–"گویّ لە لوورەی ورگئاوساوان بگرن!"

جاریّکی تر قاووقیژەکە تەقییەوە. سەرەك ئەنجوومەن چەکوشەکەی کیّشا بەمیّزەکەدا, هەوڵی بەرقەراربوونی ئارامیی دا. سەیری ئەو ئەفسەرانەی کرد لای دەرگاکانەوە گردبووبوونەوە. چەند هاواریّك هات دەیانگوت: "یاخیبوون!" نویّنەریّکی قەڵەوی نیۆرکی دەستیکرد بەهاوارکردن‌و ئاماژەی بۆ ئیّرنست کرد: "ئاژاوەچی!" شیّوەی ئیّرنست کەمیّك مۆنبوو هەر ژیّیەك لە ژیّیە جەنگاوەرەکانی دەلەرزی‌و دەموچاوی لەگیانلەبەریّکی شەڕکەری دەکرد, هەرچەندە زۆر چاونەترسبوو, بەڵام دانی بەخۆیدا گرتبوو.

بەدەنگیّکی بلّندتر لەقاووقیژی هەموو ئەندامەکان, لەبیرتان بیّ ئیّوە وەك چۆن ئیّستا بەرانبەر بە پرۆلیتاریا میهرەبانی پیشاندەدەن, رۆژیّ لەرۆژان خودی ئەم پرۆلیتاریایە لە ئاست ئیّوەدا میهرەبانی دەنویّنیّ.

هاوارەکانی زیاتر بوون:" یاخیبوون!" و "گیّرەشیّویّنی!"

ئیّرنست لەسەر قسەکەی بەردەوامبوو:

من دەزانم ئیّوە دەنگ بۆ پرۆژەی ئەم یاسایە نادەن: فەرمانیّکتان لە ئاغاکانتان پیّگەیشتووە کە دژی دەنگبدەن, لەگەڵ ئەوەشدا دەڵیّن من ئاژاوەچیم. ئیّوەن کە حکومەتی گەلتان تیّکدا, ئیّوەن بیّئەوەی شەرمبکەن شانازی بە شوورەیی خویّناویتانەوە دەکەن.

لەشویّنە گشتییەکاندا دەڵیّن من ئاژاوەچیم. من بڕوام بەئاگری دۆزەخ‌و گۆگردەکەی نییە. بەڵام من لەم جۆرە کاتانەدا لەبەر کەمبزوایم غەمبارو پەشیمانم, نەخیّر بڕوام نییە, یانزیکە نەمبیّ. ئەوەی کە بیّگومانە ئەوەیە پیّویستە دۆزەخ هەبیّ, چونکە ناشیّ لەشویّنیّك بیّسامتربیّ. سزایەکی هاوتا لەگەڵ تاوانەکانتانا بدریّن. لەم گەردوونەدا مادامەکی ئیّوە دەژین. پیّویستییەکی زیندەگی بەئاگری دۆزەخ هەیە."

جمانیّك لای دەرگاکەوە هاتە گویّ. ئیّرنست‌و سەرەك ئەنجومەن‌و ئەندامەکان گشتییان ئاوڕییاندایەوە تاببینن:

www.pertwk.com

–"جەنابی سەرۆك. بۆداوای سەربازەکانت ناکەستو, فەرماننادەی بەئەنجامدانی ئەرکیان؟ پێویستە لەسەریان بەزووترین کات نەخشەکەت جێبەجێکەن."

وەڵامەکەی ئەمە بوو:

–"نەخشەی تر هەن سازکراون. ئەمەشە هۆی گردکردنەوەی سەربازان لە ئەنجومەن."

ئێرنست بەگاڵتەوە گوتی:

–"مەبەستت نەخشەکانی ئێمەیە, وابزانم تیرۆرە, یاشتێکی لەم بابەتە."

هەر کە وشەی "تیرۆر"م لەدەم دەرچوو, قاووقیژەکە سەرلەنوێ تەقییەوە. ئێرنست نەیتوانی دەنگی خۆی بگەیەنێتە ئەنجومەن, بەڵام هەر بەپێوە وەستابوو. چاوەڕوانبوو قاووقیژەکە کپبێتەوە پاشان ئەوەی کە چاوەڕواندەکرا روویدا. لەشوێنی خۆمدا لە دەرهەیوانەکەوە جگە لە چەخماخەی تەقینەوە نەبێ چیترم نەدەدی. گرمەوهووڕەکە گوێی کڕکردم. دیتم ئێرنست لەناوگێژونەی دووکەڵدا بەلادا دەچوو وکەوت, سەربازەکان لەهەموو ڕاڕەوەکانی ئەنجومەندا تەکاندەدەن. هاوڕێکانی هەستانە سەرپێ. تووڕەیی کردبوونیە جانەوەری برسی, ئەوان دەتوانن هەمووجۆرە توندوتیژییەك ساس بکەن. بەڵام ئێرنست پێیەکانی چەقاندو خۆی گرتو دەستی راوەشاند داوای بێدەنگیکرد.

دەنگی زرینگایەوەو هاوڕێکانی ئاگادار کرد:

–"ئەوە پیلانە, هیچ کارێك مەکەن, ئەگینا تێکدەشکێنرێن!"

پاشان ئەو لەسەرخۆ کەوت. سەربازەکان گەیشتنەلای, دواتر سەربازەکان خەڵکیان لەبەر هەیوانەکاندا دەردەکرد, ئیتر هیچ شتێکم نەدی, هەرچەندە هاوسەرم بوو ئەوان نەیانهێشت لێی نزیك ببمەوە, کەخۆم پێناساند خێرا گرتمیان. لەهەمان کاتدا هەموو ئەندامە سۆشیالستەکانی کۆنگرێس لەواشنتن گیران. لەوانە (سیمیسن)ی بەدبەخت کەلە ئوتێلەکەیدا گرانەتا پەکی خستبوو.

دادگەیەکە بەپەلەو کورتبوو بەر لەدادگەییکردنی گیراوەکان حوکم بەفەوتاندنیان درا. سەیرترین شت ئەوەبوو کەقازیەکان حوکمی لەسێدارەدانی ئێرنستیان نەدا. ئەمەش هەڵەیەکبوو ئۆلیگارکیەکان کردیان. هەڵەیەك کەزۆریان لەسەر کەوت بەڵام ئۆلیگارکیەت لەو رۆژانەدا زیاتر لەپێویست متمانەی بەخۆی دەکرد. مەستی سەرکەوتنبوو, هەرگیز خەوی نەدەدی کە ئەو شتە بچووکە لەقارەمانان ئەو هێزەی هەبووە کەلەبنەڕەتەوە بیخاتە لەرزین. بەیانی کەشۆڕشی مەزن دەتەقێتەوەو لەجیهاندا ترپەی پێ دەنگ دەداتەوە, ترپەی پێی بەملیۆنان, ئەوسا ئۆلیگارکیەت دوای ئەوەی کە کار لەکار دەترازێت دەزانێ ئەو کۆمەڵە پاڵەوانانە گەیشتونەتە چ هێزو توانایەك[108].

---

(108) ئێڤیس ئێڤەر هارد وای دانابوو کەئەم چیرۆکەی لەرۆژگارەکانی خۆیدا دەخوێندرێتەوە. ئەوەی بەمەسەلەیەکی مسۆگەر لەقەڵەمدابوو. بەمشێوەیە ئاگای لەئاماژەکردن نەبوو بۆ ئەنجامدانی دادگەییکردنی سۆشیالستەکان بەتاوانی ناپاکیی گەورە. خوێنەر لەدەسنووسەکەدا سەرنجی زۆرێك لەنموونەی ئەم بێئاگاییە شێوێنراوانە دەدات. پەنجاو دوو کەس لەئەندامە سۆشیالستەکانی کۆنگرێس حوکمدران, گوتیان هەموویان گوناهبارن. سەیر ئەوەیە کەهیچ کەسیان سزای مەرگیان بەسەردا نەدرا.
حوکمی هەتا هەتایە بەسەر ئێڤەر هادو یانزە سۆشیالستی دیکەدا درا, لەوانە تیۆدۆر دۆنلسن‌و ماتیۆکانت. بەڵام چلەکەی دیکە حوکمی بەندکردنیان درا بۆماوەی دەوروبەری سی ساڵ‌و چل‌و پێنج ساڵ. بەڵام ئارسەر سیمپسن کەلەکاتی تەقینەوەکەدا تووشی گرانەتای تیفۆبووبوو تەنیا پانزەساڵ حوکمدرا, هەندێ گێڕانەوە بۆ ئەوە دەچن والێکدراوەتەوە کەلەبەر کەللە رەقی‌و کۆڵنەدانەکەی‌و رق‌و کینە کلپە سێن‌و هەڵەشەکەیەوە بووە بەرانبەر هەموو ئەو کەسانەی خزمەتی زوڵم‌و زۆریان کردووە. لە "کابانا"ی سەر بەکووبا مرد, کە سێ هاوڕێی لەوێ بەندکرابوون. پەنجاو دوو ئەندامی سۆشیالستەکانی کۆنگرێس لەقەڵا سەربازییە پەرشوبڵاوەکانی هەموو وڵاتە یەکگرتووەکاندا بەندکران. بەمشێوەیە "دوبوا" و "وودز" لە زیندانێك لە "پورتورێکۆدا" توندکران. کەچی ئێڤەر هاردو میریوادز فڕێدرانە ئەلکاتراز Alcatraz, کەدوورگەیەکە

www.pertwk.com

بەو سیفەتەی شۆڕشگێڕمو بەو سیفەتەی پەیوەندیم بەهێزە بەشۆڕشگێڕانەوە هیواو ترس‌و نەخشە نهێنییەکانیان دەزانم, خۆم دەبینم شیاوی ئەوەم کە –وەك زۆر کەم لەهاوڕێیان– ئەوتۆقانە پووچەڵکەمەوە, کەدەڵێ ئەوانبوون بۆمباکەیان لەکۆنگرێسدا تەقاندەوەو, دەتوانم بەڕاشکاوی بڵێم, بێ هەرجۆرە خۆپاراستنێك یاخود گومانکردنێك. سۆشیالستەکان لەناو کۆنگرێس‌و دەرەوەیدا دەستیان لەمەسەلەکەدا نەبوو. ئێمە نازانین کێ بۆمباکەی هاویشت, بەڵام ئەوەی بەدڵنیاییەوە دەیزانین ئەوەیە کەئێمە نەمانهاویشت.

لەلایەکی دیکەوە, بەڵگەیەك هەیە ئەوە دەگەیەنێ کەپاژنەی ئاسنین لەڕووداوەکە بەرپرسیاربوو. هەڵبەت ناتوانین ئەوە بسەلمێنین, دەرئەنجامی ئێمە دەرئەنجامێکی پێشبینیەو چیترنا. بەڵام ئەمەیە هەندێ لەو راستییانەی کەزۆر گەیشتنە سەرەك ئەنجومەن, کە ئەندامە سۆشیالستەکانی کۆنگرێس نزیکبوو پەنابەرنە بەر سازکردنی شێوازی زەبروزەنگ‌و تیرۆریست. ئەوان لەسەر ئەو رۆژە رێککەوتوون کەتیایا پەنا دەبەنە بەر جێبەجێکردنی نەخشەکەیان. ئەو رۆژەش خودی تەقینەوەکەبوو. هەر لەبەر ئەم هۆیەشبوو کەلەپێشەوە هەموو لایەکی "کاپیتۆڵ" بەهێزە چەکدارەکان پڕکران.

ئەگەر ئێمە هیچ شتێکمان لەمەڕ بۆمباکەوە نەدەزانی, کە بۆمباکە تەقێنرایەوە, کاربەدەستان لەپێشەوە خۆیان بۆ ئامادە کردبوو. شتێکی ستەم نییە ئەوە دەرئەنجام بدەین کە پاژنەی ئاسنین دەیزانی. وێڕای ئەمەش, ئێمە پاژنەی ئاسنین بەدەستدرێژییەکە تاوانبار دەکەین, کەئەو نەخشە دەستدرێژییەی داناو ئەنجامیدا, بۆ ئەوەی بارگرانیی تاوانەکە بخاتە سەرشانی ئێمە بەمەبەستی تێکوپێکشکاندمان‌و لەناوبردنمان.

لەکەنداوی سانفرانسیسکۆ, کاربەدەستان زۆر لەمێژبوو کردبوویانە بەندیخانەیەکی سەربازی.

لەسەرەك ئەنجوومەنەوە ئەم ئاگادارییە گەیشتە هەموو ئەندامە ئەڵقە لەگوێکان لەکۆنگرێس. ئەو ئەڵقە لەگوێیانە جلی سووریان لەبەرابوو. کاتێ ئێرنست قسەیدەکرد, زانیان کارێکی توندوتیژ دەکرێ. بەویژدانەوە دەڵێم, ئەوان بەتەواوەتی لەو بڕوایەدا بوون کەئەوکارە توندو تیژییە سۆشیالستەکان دەیکەن. لەدادگەدا, کۆمەڵێك لەوان, بەبڕوایەکی راستگۆوە شایەتییاندا, کەئەوان ئێرنستیان دی خۆی ئامادە دەکرد بۆ بۆمبا هاویشتنەکەو, بەرلەساتەوەخت تەقییەوە.

بێگومان ئەوان شتێکیان لەو بابەتە نەدی, لەژێر قورسایی ترس‌و تەوژمە خەیاڵی ترسناکدا پێیان وابوو, ئەوەیان دیوە, لەمە زیاتر هیچی نەبوو.

هەروەك ئێرنست لەکاتی دادگەییدا گوتی: ئەگەر بمویستایە بۆمبا بهاوێم, ئایا ئەقڵگیرە بۆ ئەم مەبەستە کەپسوولەیەکی بچووکی بێهێزی وەك ئەمەی هاویشترا هەڵبژێرم؟ باروتێکی تەواوی تێدانەبوو. چڕە دووکەڵێکی بەرپاکرد, بەڵام لەمن زیاتر ئازاری بەکەس نەگەیاند, هەر یەکسەر لەبەرپێمدا تەقییەوە, لەگەڵ ئەوەشدا نەیکوشتم.

بڕوام پێبکەن ئەگەر پەنا ببەمەبەر بۆمبا هاویشتن زیانێکی زۆر دەدەم. بەڵێ ئەگەر پەنامببردایەبەر ئەوە دەبوایە بۆمباکانم شتێکی زیاتر لەدووکەڵیان تێدابێ.

بەرانبەر بەمە, داواکار بۆ ئەوە دەچوو گوایە کەبێ تێبینی بۆمباکە هەڵەیەکبوو سۆشیالستەکان کردیان هەروەها تەقینەوەی ناوەخت, ئەو تەقینەوەیەی لەهۆش لەکەللە نەمانی ئێرنست فڕێدرایە سەر زەوی بۆسەلماندنی ئەم داوایە ژمارەیەکی زۆر لەئەندامانی کۆنگرێس هاتنەپێش‌و شایەتیاندا, کەئەوان ئێرنستیان دیوە بۆمباکەی بەدەستەوە بووەو هاویشتویەتی بەڵام کەس لەئێمە نەیزانی چۆن بۆمباکە هاویشترا. ئێرنست پێی گوتم: ئەو پێش چاوتروکاندنێك لەتەقینەوەی گوێی لێبووەو بینیویەتی, لای پێیەوە کەوتۆتە سەر زەوی, لەدادگەدا ئەو شایەتیەی دا, بەڵام کەس باوەڕی پێنەکرد, لەبەر ئەمە وەك

www.pertwk.com

رەشوڕوت دەڵێن: هەموو مەسەلەکە هەڵبەستراوە. پاژنەی ئاسنین لەسەر تێکو پێك شکاندنمان سووربوو. هیچ بوارێك نەبوو بۆ بەرگری.

قسەیەکی نەستەق هەیە دەڵێ: هەردەبێ ڕاستی دەرکەوێ. بەڵام من ئێستا گەیشتومەتە گومانکردن لەڕاستی ئەم قسەیە. 19 ساڵ تێپەڕی, وێڕای ئەو تەقەلا بێپشوودانەی دامان, لەدۆزینەوەی ئەو پیاوەی بەڕاستی بۆمبایەکەی فڕێدا, سەرنەکەوتین. گومان تێدا نییە ئەو کەسە بەکرێگیراوێك بوو لەبەکرێگیراوەکانی پاژنەی ئاسنین. بەڵام لەبەرچاوی ئەوانەی بۆی دەگەڕان خۆی ونکرد, هەرگیز کلیلێکمان نەدۆزیەوە بۆ ناسینی پێناسەکەی. ئێستاش, پاش ئەو هەموو ساڵانە چ نەماوە ئەوەندە نەبێ کەمەسەلەکە لەناو مەتەڵەکانی مێژوودا شوێنی خۆی بگرێ[109].

---

(109) دەبوایە ئێڤیس ئێڤەر هارد چەندین وەچە بژی بەرلەوەی ببینێ ئەم مەتەڵە هەڵبهێنرێ‌و ئاشکرا ببێ, بەر لە سەد ساڵ کەمترو دوای شەش سەد ساڵ بەسەر مردنیدا پێ لێنانی پێرڤایس لەپارێزراوە نهێنییەکانی فاتیکان دۆزرایەوە, واچاکە لێرەدا کەمێك لەم بەڵگەنامە تەماویە بدوێین کەتەنها بۆ مێژوونووس گرنگە.

پێرڤایس ئەمەریکیەکی بەنەژاد فەرەنسیبوو. ساڵی 1913 گیراوێکی بەندیخانەی (تۆمز بریزۆن)بوو لەشاری نیویۆرك. چاوەڕوانی دادگەییکردن بوو بەتاوانی کوشتن. لە پێلێنانەکەیدا تێدەگەین کەتاوانکارێکی پیشەکار نەبوو. پیاوێکی هەڵەشەو تووڕەو خوێن گەرمبوو. لەحاڵەتێکی شێتانەی دڵپیسیدا پێرڤایز هاوسەرەکەی خۆی کوشت, ئەو کردەوەیە لەو سەردەمەدا باوبوو. ترسی مردن پێرڤایزی داگرت, ئەمەش بەشێوەیەکی دورودرێژ, لەدانپیانانەکەیدا هاتووە, ئەو لەپێناو خۆدەربازکردن لەحوکمی مردن, ئامادەبوو هەمووشتێك بکات. پۆلیسی نهێنی جەختیان لەسەرئەوە کرد کەهەر دەبێ دادگە بەتاوانی کوشتنی بەئەنقەست تاوانباریبکات. لەو ڕۆژگارەدا کوشتنی بەئەنقەست, سزاکەی مردنبوو. گوناهبار (پیاو یا ژن) لەسەر (کورسی مەرگ)دا دادەنیشت کەبەتایبەتی بۆ ئەم مەبەستە دروستکرابوو. بەتەوژمی کارەبایی

بەسەرپەرشتی پزیشکی کارامە, بەتەزووی کارەبا گیانی دەکێشرا. ئەوە پێی دەگوترا کوشتنی کارەبایی, Electrocution کە لەو سەردەمەدا شەعبیەتێکی گەورەی هەبوو.

ئەم پیاوە, کەلەجەوهەریدا, پیاوێکی چاکبوو هەرچەندە جانەوەری دڕندانە لەڕوویدا دیاربوو, دوایین ساتەکانی ژیانی لەپشت شیشەکانی بەندیخانەوە بەسەر دەبردن‌و کەمترین چاوەڕوانی لەمردن نەدەکرد. بەکرێگیراوەکانی پاژنەی ئاسنین قایلیانکرد کە بۆمبا فڕێداتە ئنجومەنی نوێنەران لەپێلێنانەکەیدا بەڕاشکاوی گوتی: کەئەوان پێیان گوتبوو بۆمباکە شتێکی بێ تین دەبێ‌و چ زیانێکی گیانی بەدوادا نایەت. ئەمەش لەگەڵ ئەو ڕاستییەدا دەگونجێ کە ئەوکاتە خەڵك زانیبوویان کەبۆمباکە باروتی کەمی تیابووەو تەقینەوەی لەبەرپێی ئێڤەر هاردا کوشندەنەبووە.

پێرڤایز رایکردە یەکێك لەبەرهەیوانە داخراوەکانی کۆنگرێس, بەڕواڵەت بۆ کەمێ پینەوپەڕۆکردن. دەبوایە خۆی ساتی گونجاو بۆ هاویشتنی بۆمباکە هەڵبژێرێ. ئەو ساکارانە پێی لێدەنێ کەخەریکبوو لەگەرمەی چێژ لێبینیندا لەهەڵمەتەکەی ئێڤەر هاردا لەو ئاژاوە سەرانسەریەی بەهۆیەوە بەرپابوو, ئەو ئەرکەی پێیسپێردرابوو لەبیر بکات.

پاژنەی ئاسنین لەپاداشتی کارەکەیدا لەبەندیخانە ئازادیکرد, سەرەڕای ئەوەش هەتاکو مردن دەرامەتێکی هەمیشەیی پێبەخشی. بەڵام ماوەیەکی کەم خواردی. لەئەیلولی 1914دا بەتوندی تووشی باداریی دڵبوو, تەنیا سێ ڕۆژ ما بانگی قەشەی کاسۆلیکی بابە پیتەر دوریان بانگکراو, ئیعترافی بۆ کرد. پێلێنانەکە بەلای قەشەوە بایەخێکی گەورەی هەبوو, بۆیە وای بەباشزانی بینووسێتەوەو پێرڤایس لەسەرە مەرگدا بۆ ڕاستی پێلێنانەکە سوێند بخوا. بەڵام ئەوەی دوای ئەوە روویدا بەپێشبینی‌و مەزندە نەبێ نایزانین. بێگومان گەیشتنی بەڵگەنامەکە بۆ ڕۆما ئەوەی نیشاندەدا, خەڵکەکە وایان لەقەڵەمدەدا, کەمەترسییەکی گەورە هەیە. دیسانەوە گومانی تێدا نییە, هەر لەوکاتەوە زۆر هێز تەقەلایاندا سەرەونگونی بکەن, بەدرێژایی چەند سەدەیەکی بەردەوام جیهان هەر بەتەواوەتی هیچی لێوە نەدەزانی. هەتاکو سەدەی رابردوو کەزانای ئیتاڵی, لوربیا, بەڕێکەوت دۆزییەوە, ئەوەش لەکاتێکدابوو لەفاتیکان خەریکی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەکانی خۆی بوو.

www.pertwk.com

ئەمڕۆ چ گومانێك ناكرێ كە پاژنەی ئاسنین بەرپرسیاربوو لەهاویشتنی ئەو بۆمبایەی ساڵی 1913ی عیسایی لەپەرلەمان تەقیەوە, تەنانەت ئەگەر پیلێنانەكەی پێرڤایز قەت ئاشكرا نەبووبا, هیچ بوارێك نەدەما بۆ مانەوەی هەر گومانێكی پەسەند لەم بەرپرسیاریەدا, چونكە ئەو كردەوەیەی ئێمە باسیدەكەین و پەنجاو دووكەسی ئەندامانی كۆنگرێسی فڕێدانە زیندان, تا رادەیەكی زۆر لەكردەوەی دیكەی لەڕادەبەدەری ئۆلیگاركییەكان دەكات كەلەو سەردەمەدا كردیانن, هەروەها سەرمایەدارەكانیش لەپێش ئەواندا كردیان. لەنموونە كلاسیكییەكانی ئەو بابەتە, كوشتنی ئەو توێژە بێتاوانە كەناونران ئاژاوەچییانی بازاڕی (كا) لە چیكاگۆ, كوشتنێكی حوكمدانی دڕندانەی سەركێش بوو, لە دە ساڵەی بەر لەكۆتایی سەدەی نۆزدەیەمی عیسایی. بەڵام سووتاندنی ماڵو موڵكی سەرمایەداریو تێكوپێكدانی بەسوتاندنو تێكوپێكدانی بەئەنقەست لەلایەن سەرمایەدارەكانەوە خۆیان, دەبێ بەجۆرە تاوانكردنێكی لەقەڵەمبدەین كەخۆی لەئارادایە. ئەو خەڵكە بێگوناهانەی لەسەر ئەمجۆرە سووتاندنو وێرانكردنە سزا دران, چەندە زۆرن!؟ خەڵكەكە لەو بێگوناهانە دەربازدەبوون بەناردنیان بۆ بەندیخانە بەتاوانی درۆ, واتە ئەوان –ئەگەر ویستمان زمانی ئەو سەردەمە بەكاربێنین– بەزوڵمو دەستدرێژیلێكردن راپیێچیان دەكردن Tail-Roaded.

لەو مانگرتنە كرێكاریانە كەلە دە ساڵەی سەدەی بیستەمدا لەنێوان سەرمایەداران و یەكێتی رۆژئاوای كرێكارانی كانزاكاندا بەرپابوون, زۆر شێوازی دروستكراوی لێكچوو, نوێنران بەڵام بۆ خوێن تینووتر بوون. بەكرێگیراوانی سەرمایەداری هێڵی ئاسنینیان لە ئیندی باندس هەڵتەكاند, 13 كەس كوژران و لەم ژمارەیەش زۆرتر بریندار كران. سەرمایەدارەكان پەنایانبردە بەر تاوانباركردنی كرێكارانی كانزاكان بەم تاوانەو خەریكبوو لەتاوانباركردنیان سەربكەون, دەبێ ئەوەش بگوترێ سەرمایەدارەكان دەسەڵاتیان هەبوو بەسەر دەزگاكانی یاسادانان و دادوەریدا لەولایەتی كۆلۆرادۆ. درێژەی كارەكەش ئەوەیە كەپیاوێك ناوی "رۆماینز – Romaines" بوو, یەكێك بوو لە ئامێرانەی لەم كێشەیەدا بەكارهێنرابوون –وەك پێرڤایز– فڕێدرابووە بەندیخانەیەك لەبەندیخانەكانی ویلایەتی كانساس, كە بەكرێگیراوانی نهێنی سەرمایەداران

پەیوەندییان پێوەكرد, چاوەڕوانی دادگەیی بوو. بەڵام پێ لێنانی رۆماینز – بەپێچەوانەی پیلێنانی پێرڤایز– لەو سەردەمەدا كەتێیدا ژیا, بەسەر خەڵكا بڵاوكرایەوە. پاشان هەر لەم ماوەیەدا كێشەی (مۆیار) و (هایوود) هەبوو, هەردووكیان دوو پێشەوای بەهێزی بەجەرگبوون لەناو پێشەواكانی كرێكاراندا, یەكێكیان سەرۆكبوو ئەوی دیكەیان سكرتێری یەكێتی رۆژئاوای كرێكارانی كانزاكانبوو. فەرمانڕەوای پێشووی ئیداهۆ لەبارودۆخێكی تەماویدا كوژرا. سۆشیالستەكان و كرێكارانی كانزاكان, بەڕاشكاوی خاوەن كانزاكانیان بەم تاوانە تۆمەتباركرد. لەگەڵ ئەوەشدا هەردوو فەرمانڕەوایی ئیداهۆ و كۆلۆرادۆ پیلانیان گێڕاو هەوڵی فڕاندنی (مۆیار) و (هایوود) یاندا, بەوە دەستووری وڵاتو دەستووری هەردوو ویلایەتەكەیان پێشێلكردو بەتاوانی كوشتن خرانە بەندیخانە, ئەم بۆنەیە بوو كەوای لە ئۆجین. ف. دێبس Debs, پێشەوای سۆشیالستە ئەمەریكیەكان لەو چەرخەدا كرد كەبڵێ:

"ئەو پێشەوا كرێكارانەی دوورن لەبەرتیل وەرگرتن و تۆقاندن دەبێ بۆسەیان بۆ بنرێتەوەو بكوژرێن. تاوانی (مۆیار) و (هایوود) ئەوەیە كەئەوان دڵسۆزێكی ئەوتۆبوون بۆ چینە كرێكارەكەیان كە نازانێ رێگەی لادان چییە. سەرمایەدارەكان وڵاتی ئێمەیان دزی و سیاسەتیان لێ تێكداین و یاسایان پیس كردین و بێبەزەیی و بێ تێگەیشتن مامەڵەیان لەگەڵدا كردین. وا ئێستاش پێشنیار دەكەن, هەركەسێ بەسووك و چرووكی ملكەچی جڵەوكێشی جانەوەرانەیان نەبێ بكوژرێ. هەردوو فەرمانڕەوای كۆلۆرادۆو ئیداهۆ كەفەرمانی ئاغا پلۆتۆكراتییەكانیان جێبەجێكرد هیچ كەمتەرخەمی و درێغیان نەكرد. ئەمڕۆ مەسەلەكە ئەوەیە: "كرێكاران" بەرانبەر "پلۆتۆكراتییەت" خۆ ئەگەر پلۆتۆكراتییەتیش ویستی زەبری یەكەمی توندو تیژی خۆی بوەشێنێ, ئێمەش دوا زەبری خۆمان دەوەشێنین.

(*) وشەكە (قرمزی) بوو كەبەواتای سوورێكی گەش و زۆر تۆخ دێ, بەڵام من كردم بە "خوێناوی" چونكە خوێنڕشتنێكی زۆری تێدایەو دڵڕەقی تێدا بەكارهاتووە. (وەرگێڕ)

www.pertwk.com

هەژدەیەم بەش

لەسێبەری سۆنۆمادا

www.pertwk.com

لەسێبەری سۆنۆمادا

ئەوەی لەم ماوەیەدا پەیوەندیی بەخودی خۆمەوەبێ, زۆرم پێ نییە بیلێم, شەش مانگ لەبەندیخانەدا مامەوە, هەرچەندە رژێم هیچ تاوانێکی ئاراستە نەکردم. گومانم لەکارەکەم دەکرد. ئەوەش دەربڕینێکی تۆقاندنبوو, هەرزوو بۆ هەموو شۆڕشگێڕان لوا کەبیزانین.

بەڵام دەزگا نهێنییە دامەزراوەکەمان دەستی بەچالاکی کردبوو. لەدوا دواییەکانی مانگی دووەمی مانگەکانی بەندیمدا یەکێ لەپاسەوانانی بەندیخانە خۆی پێناساندم بەو سیفەتەی شۆڕشگێڕێکەو پەیوەندیی بەڕێکخراوەکەوە هەیە. پاش چەند هەفتەیەك لە (جوزیف پارکهۆرست) زانی, کە پیش گرتنم پایەی پزیشکی بەندیخانەی پێ سپێردرابوو, ئەندامە لەیەکێ لە "تاقمە شەڕکەرەکان"دا.

بەمشێوەیە رێکخراوە تایبەتمەندەکەمان بەشێوەکی جاڵجاڵۆکانەی پەلبڵاو دەستیکرد بەخۆتێخزاندنە ناوسەرجەمی رێکخراوەکانی ئۆلیگارکییەکان. بەم شێوەیە هەرچییەك لەجیهانی دەرەوەدا روویدەدا لێوەی بەئاگابووم. وێڕای ئەوەش هەموو پێشەوا بەندکراوەکانمان پەیوەندییان بەهاوڕێ ئازاکانەوە هەبوو, بەپۆشینی بەرگی پاژنەی ئاسنین" خۆیان گۆڕیبوو, هەرچەندە ئێرنست لەبەندیخانەیەکدا بوو دەکەوتە سەر کەناری ئۆقیانووسی هێمن و سێ هەزار میل دوور بوو, پەیوەندیم لەگەڵیدا نەبچڕا. بەشێوەیەکی رێکوپێك نامەمان بۆیەکتر دەنارد.

پێشەواکانمان لەناوەو لەدەرەوەی بەندیخانەدا, دەیانتوانی لەهەڵمەتەکە بکۆڵنەوەو ئاراستەیبکەن. ئێمە پێماندەکرا لەماوەی چەند مانگێکدا هەندێکیان لەبەندیخانە دەربازبکەین, بەڵام بڕیارماندا –دوای ئەوەی دیمان کەبەندیخانە هەرگیز تەگەرە ناخاتە پێش چالاکیمان– کەلەهەر کارێکی ترسناك خۆمان بپارێزین. پەنجاو دوو ئەندامی کۆنگرێس لەبەندیخانەدابوون, هەروەها سێ سەد پێشەوای دیکەشمان. هاتینە سەر ئەو رایە کە پێویستە هەموویان لەیەك کاتدا دەرباز کرێن, چونکە ئەگەر بێتو هەرتاقمێك لەوان رابکات ئۆلیگارکییەکان بەئاگادابێنن و ناهێڵن ئەوانی دیکە رابکەن. لەلایەکی دیکەوە هاتینە سەر ئەو باوەڕە کە دەربازکردنی پێشەواکانمان لەبەندیخانە پەرش و بڵاوەکانی هەموو وڵاتدا, رزگارکردنێکی پێکەوەی لەیەك کاتدا, شیاوی ئەوەیە لەناو پرۆلیتاریادا شوێنێکی قەبەی سایکۆلۆژی جێبهێڵی. شیاوی ئەوەبوو رادەی هێزمان دەرخات و بڕوا بەخۆکردنمان پێببەخشێ.

پاش بەسەرچوونی شەش مانگ, لەبەند ئازادکرام, رێککەوتین لەبەرچاوان ون بم و پەناگەیەکی ئاسوودە بۆ ئێرنست ئامادە بکەم. لەهەمان کاتدا خۆشاردنەوە ئاسان نەبوو, هەر کە ئازادیم چەشت یەکسەر چاوەکانی "پاژنەی ئاسنین"و سیخوڕەکانی دەستیانکرد بەشوێن پێ هەڵگرتنم.

بەر لەهەموو شتێ پێویستبوو من گومڕایانبکەم و بتوانم بگەمە کالیفۆرنیا, ئەو شێوەیەی ئەوەم پێئەنجامدا بەڕاستی مایەی پێکەنینبوو.

کاربەدەستان دەستیانکرد بەبەکارهێنانی پێڕۆی پەساپۆرت, لەسەر شێوەی رووسی. نەموێرا بەشێوەی راستەقینەی خۆم کیشوەر ببڕم. ئەگەر بمویستایە سەرلەنوێ چاوم بەئێرنست بکەوێ, چارنەبوو دەبوایە بەتەواوەتی خۆم بگۆڕم, چونکە بەکرێگیراوانی رژێم دوای سۆراخکردنی من و راکردنی ئێرنست, جارێکی تر بیگرنەوە. لەبەر ئەمە من نەمدەتوانی وەك ئافرەتێکی پرۆلیتار خۆم بگۆڕم و رێگە بگرمەبەر. هیچ نەمایەوە ئەوە نەبێ جلی ئەندامێك لەئەندامانی ئۆلیگارکی

www.pertwk.com

بچووکیش هەبوون, وەك مستەر ویکسن, بۆ نموونە چەند پیاوکێکبوون, چەند ملیۆن دۆلارێکیان دەهێنا, چەند پیاوێکبوون سەر بە ئۆلیگارکییە زلەکان. بێگومان ماوەی خێزانی ئەو ئۆلیگارکییە بچووکانەو کچەکانیان قەبە بوو. راکە هاتەسەر ئەوە کەپێویستە جلی یەکێك لەوانە لەبەر بکەم. ئەوکارەش شیاوی ئەوەبوو, ئەگەر پاش چەند ساڵێك بمکردایە, نەدەکرا. چونکە سیستمی پەساپۆرت بەڕادەیەك توندو قایم بووبوو, لەگشت وڵاتدا تاکە پیاوێ –بگرە تاکە ئافرەتێ, تاکە منداڵی– نەمانەوە تۆمار نەکرابن و لە هەڵسوکەوتیان نەکەونە ژێر چاودێرییەکی وردەوە. لەکات و ساتی خۆیدا توانیم سیخوڕەکان گومڕا بکەم, تەنیا هەر پاش سەعاتێك ئێڤیس ئێڤەر هارد بوونی نەبوو. لەوساتەدا ئافرەتێ پێیدەگوترا فیلیس ڤان فێردیگان, دووکارەکەرو سەگێکی بچووك لەگەڵیاو کارەکەرێکی دیکەی سەگێکی بچووك[110] پێدەنێتە لۆجێك لەلۆجەکانی "پولمان"[111] و پاش چەند دەقیقەیەك خێرا بەرەو رۆژئاوا بۆی دەردەچێ.

(110) ئەم وێنە گاڵتەجاڕە, رەفتاری سەردەستە بێبەزەییەکان بەچاکترین شێوە دەکێشێ. لەکاتێکا خەڵك لەبرسانا سکیان قوڕەی دەهات ئەو سەردەستانە کاری سەرپەرشتی سەگەکانیان بە کارەکەرەکانیان دەسپارد. ئەو خۆ گۆڕینە لەلایەن ئێڤیس هاردەوە, خۆ گۆڕینێکی باشبوو. ژیانی ئەو ژیانی سەرجەمی مەسەلەی سۆشیالستی رووبەڕووی گەورەترین مەترسی بووبوونەوە. لێرەدا دەبێ ئێمە بەو وێنەیە قایل بین, بەو سیفەتەی کەوێنەیەکی راستەو شیکردنەوەیەکی نایابی گیانی سەردەممان پێشکەشدەکات.

(111) Pullman –ژووری بچووك, یاخود فارغۆنی شەمەندەفەر, قەریوڵەو پاڵپشتی تاك و خۆشی تیایە بۆ خەوتنی نەفەر– بڕوانە: (المورد, منير البعلبكي ل 738 –ك– زانستێکە بەفارگۆنی زۆر پەرلقی شەمەندەفەر لەو سەردەمەدا دەگوترێ, کەبەناوی داهێنەرەکەیەوە ناسراوە.

ئەوو سێ کارەکەی لەگەڵ مندابوون, شۆڕشگێڕبوون. دووانیان لە "تاقمە شەڕکەرەکان" بوون و سێیەمیان –گرایس هۆڵبرۆك–ساڵی تیۆرە سووڕایەوە چووە ریزی ئەو تاقمانەو. پاش شەش مانگ "پاژنەی ئاسنین" لەسێدارەی دا. ئەو سەرپەرشتی سەگەکەی گرتە دەست, لەدووانەکەی تریش "بێرتا ستۆڵ" دوای پانزە ساڵ خۆی شاردەوە. ئانا رۆیلستن هێشتا زیندووەو دەورێکی گەورە لەشۆڕشدا دەبینی[112].

بێ سەرچڵیکردن لەوڵاتە یەکگرتووەکانەوە چووین بۆ کالیفۆرنیا, کە شەمەندەفەر لەئیستگەی شانزەیەم, لەئۆکلاندۆ وەستا, دابەزیین. لەوێ ڤیلیس ڤان ڤێر دیگهان, لەگەڵ دوو کارەکەرەکەو سەگە بچکۆلانەکەی و کارەکەری سەگە بچووکەکەی خۆیان شاردەوە. بۆ هەتا هەتایە نەبینراوە, هاوڕێیانی باوەڕپێکراو دووکارەکەریان برد بۆ شوێنی نهێنی هاوڕێیانی تریش ئاگاداری و سەرپەرشتیکردنی منیان گرتە ئەستۆ. هەر پاش نیو سەعات کەدابەزیم لەسەر بەلەمێکی بچووکی راوکردن بووم, لەسەر ئاوی کەنداوی سانفرانسیسکۆ رایدەفڕاندم با هەڵیکرو رەوتی بەلەمەکەی دواخست. وامان لێهات زۆربەی سەعاتەکانی شەو نەماندەزانی بۆ کوێ بچین. رێگەمان لێتێکچوو بوو, بەڵام

(112) سەرەڕای مەترسیی بەردەوام کە عەقڵ ناتوانێ بیهێنێتە بەرچاو, ئاننا رۆبیستن تا تەمەنی نەوەت و یەکی پاشایەتی ژیا. هەروەها بنەماڵەی پیکۆك رووبەڕووی "تاقمە شەڕکەرەکان" بۆوە, هەروەها رووبەڕووی "پاژنەی ئاسنین" بۆوە. گیانێکی سیحراوی تێدابوو, دەیتوانی لەهەمووجۆرە رێگاوبانێکی مەترسی خۆی دەربازبکات. خۆیشی جەللادێکبوو لەجەللادانی "تاقمە شەڕکەرەکان" ئەو کەبەپاکیزە سوورە ناسراوبوو, یەکێکیبوو لەکەسێتییە ئیلهامبەخشەکانی شۆڕش, کەبووە پیرەژنێکی تەمەن شەست و نۆ ساڵ (هالکیف)ی "خوێناوی" لەناو دەست و پەیوەندە چەکدارەکەیدا کوشت بێئەوەی هیچی لێبێ بۆی دەرچوو. لەئەنجامدا کەپیرتربوو لەپەناگەیەکی نهێنی شۆڕشگێڕاندا, لەچیاکانی ئۆزارکدا مرد.

www.pertwk.com

ڕووناکییەکانی کاترازم بەدیکردنکە ئێرنست لەبەندیخانەی ئەوێدابوو. بەیادکردنەوەی ئەوێ هەستم بەدڵنەوایی کرد, هەروەك لێوەی نزیکبم. لەگەڵ چێشتەنگاوداو لەسایەی سەوڵلێدانی ڕاوکەرەکاندا, گەیشتیە دوورگەکانی مارین Marin. لەوێ بەدرێژایی ڕۆژ خۆمان شاردەوە, شەو داهاتوو خێنراوێکی بەتەوژمو شنەباییێکی خۆش پاڵیان پێوەناین, بەدوو سەعات کەنداوی سان پاپیلۆمان بڕیو, بەڕووباری "پێتالۆ"ی بچکۆلەدا بۆی هەڵکشاین.

لەوێ چەند وڵاخێكو هاوڕێیەکی دیکە چاوەڕوانبوون, بێدواکەوتن لەژێر جریوەی ئەستێرەکاندا بۆی دەرچووین. لەلای باکوورەوە دەمتوانی کەژی سۆنۆما بەدیکەم کە وڵاخەکانمان بەغار بەرەو ئەوێیان دەبردین. لەلای چەپمانەوە شاری سۆنۆمان بەجێهێشت, بەدۆڵێکی نێوان چیاکاندا سەرکەوتین. ڕێگەی گالیسکە بووە ڕێگەی دارستانو ڕێگەی دارستان بووە ڕێگەی گاوگۆل. ڕێگەی گاو و گۆل تەسکبۆوەو گەیشتە لەوەڕگەی بەرزاییەکان.

بەسەر چیای سۆنۆدا سەرکەوتین. ئەوە سەلامەتترینو ئاسوودەترین ڕێگابوو. کەس ئاگای لەتێپەڕینی ئێمە نەبوو.

لەسەر دوندی باکووری چیاکەوە بەیانیمان لێبۆوە, لەگەرمەی ڕووناکیی کازیوەدا لەچرگەنەکەدا (زیەڵین) دابەزینە دۆڵەکانی "سوورەدژ" ی بەبۆنو بەرامەوە نەرمە سروەی هاوینێکی بەسەرچوو. ئەو وڵاتانە بەلای منەوە نیشتمانێکی کۆنبوون. نیشتمانێك ئاشنای بووبوومو خۆشەویستبوو. هەر زوو من بوومە ڕابەری هاوڕێیان. بۆ خۆم پەناگەکەم تاقیکردەوە, بە بەربەستەکانمان لادانو لەوەڕگایەکی بڵندمان بڕی. پاشان لەسەر زنجیرەیەك بانو پانتایی نزمی بەداربەڕوو داپۆشراو شۆڕ بووینەوە. ئینجا گەڕاینەوە بەسەر زنجیرەیەك باندا سەرکەوتین, ئەمجارەیان بەژێر درەختی مادرۆنیای بەرسوورو درەختی ماتزانیتای بەر سوورتردا ڕۆیشتین. کاتێ ئێمە بەسەر بانە بەرزەکاندا سەردەکەوتین یەکەم گزنگی خۆرەتاو لەپشتمانیداو پۆلە ژێی چرگەنەکانیان

لەراندەوەو. لەسەر ڕیچگەماندا کەروێشکێکی کێوی زل وەك بڵێی بەرانە کێوییە, ئێسکسووکانەو هێمنانە قوتەیدەکرد. پاشان کەڵە کێوییێکی فرە قۆچ چڕ بەخوری زێڕینو سوور گەردنو هەردوو شانەکانی دەبریسکانەوە. لەبەردەم ئێمەدا, لەناو دارو درەختی چڕو تێکئالاوی سەر لوتکەی بانەکەدا, ڕێگەی شەقکردو, بۆی دەرچوو.

شوێن پێیمان هەڵگرت. پاشان بەرەو باریکە ڕێیەکی بەپەناو پێچاوپێچی بەینی دوو چیا شۆڕبووینەوە, هێندەی نەبرد بەرەو کۆمەڵێك "سوورەدژ"ی دەوروپشتی گۆمە ئاوێکی ڕەشداگەڕاود بەرژاکی قەدپاڵی چیاکە. لەڕێگادا بەهەموو پاوانێکم[113] دەزانی. برادەرێکی نووسەرم ڕۆژێ لەڕۆژان پاوانێکی هەبوو. بەڵام ئەویش بووە شۆڕشگێڕێك لە شۆڕشگێڕان. ئەو کارەساتەی تووشی ئەو هات لەو کارەساتە گەورەتربوو کە تووشی من هات. چونکە ئەو مردو دواییهات, بێئەوەی کەس بزانێ لەکوێو چۆن مرد. لەو ڕۆژگارانەدا بەتەنیا دەژیا نهێنی ئەو پەناگەیەی دەزانی کەمن بۆچی دەچووم پاوانەکەی لەبەر نایابیو جوانییەکەی کڕیبوو, پارەیەکی زۆری پێدابوو, بەڵام کشتکارەکانی دەوروبەر ناڕازیبوون. ئەویش زۆری پێخۆشبوو باسی نرخی پاوانەکە بکاتو کشتکارەکانیش بەزویرییەوە سەرێك با بدەن, پاش خەملاندنی حسابێك بڵێن: "بەڵام تۆ ناتوانی لەسەدا شەش قازانجی لێبکەی."

ئێستا مردووە, پاوانەکەش نەبووە هی منداڵەکانی. ئەمڕۆ بۆتە موڵکی مستەر ویکسن, هەمو نشێوەکانی ڕۆژهەڵاتو باکووری چیای سۆنۆماش موڵکی ئەون, کە لەزەوییەکانی "سبریکلز"ەوە درێژ دەبنەوە هەتاکو بانی دۆڵی بینیت. لەو ڕووبەرە گەورەیەدا باخێکی فراوانو خۆشی بۆ بزنو کەڵەکێویان دروستکردبوو, هەموویان, بەسەر هەزاران بەرەجووت لەنشێوی شیرینو دۆڵو ڕاڕەوی سەوزی

(113) (ranch) زەوییەکی پانو بەرینە تەرخاندەکرێت بۆ بەخێوکردنی وڵاخو گاو گۆل لەدەشتەکانی ئەمەریکاو هی دیکەدا (پاوان)... –وەرگێڕی عەرەبی–

ناو دارستاندا دەگەڕان وەك بڵێی وان لەبیابانێکی فراوان‌و سروشتیدا خاوەن زەوییەکانی پێشوو لێیدەرکرابوون. نەخۆشخانەیەکیش کەتەرخانکرابوو بۆ شێتەکان ئەویش تێکدرا تامەودا لەبەردەم بزن‌و کەڵەکێویەکاندا فراوانبێت‌و تەواو سەربەستانە بێن‌و بچن. سەر دەفتەری ئەمە گشتی، کۆختەکەی راووشکاری ویکسن بوو کە لەپەناگەکەی منەوە چارەکە میلێك دووربوو. لەجیاتی ئەوەی مەترسی هەبێ. زۆر ئاسوودە بوو. لەڕاستیدا ئێمە لەپشت ئۆلیگارکییەکی بچووکەوە، لێرەدا لەبەر سروشتی بارودۆخەکە گومانکردن دەخەمە ئەولاوە. باخی بزن‌و کەڵە کێوییەکانی ویکسن، لەجیهاندا دوا هەواربوو بەمێشکی سیخوڕەکانی "پاژنەی ئاسنین"دابێ. هاتنی ئێرنست بۆلای من، لەوێدا بۆمان بگەڕێن.

وڵاخەکانمان بەقەدی "سوورەدار"ەکانی کن گۆمەکەدا بەستنەوە. لەپەناگەی ئازووقەی پشت کۆلکەدارێکی رزیودا هاوڕێکەم کۆمەڵێك شتی دەرهێنا، گونییەك ئاردی پەنجا کیلۆیی، خۆراکی ناو قووتووی هەمەجۆر، قاپ‌و مەنجەڵ، بەتانی، مشەمای جانفاص‌و کتێب‌و پێداویستی نووسین، پێچراوەیەك نامە، تەنەکە نەوتێکی پێنج گاڵۆنی‌و دوا شت کەلەهەمووان گرنگترە، کلاَفەیەکی گوریسی قایم. ئەو شتانەی هەڵگیرابوون زۆربوون، جارێك گەشت‌و کۆچیان دەکرد.

بەڵام پەناگەکە زۆر نزیکبوو. من کلاَفە پەتەکەم هەڵگرت‌و پێشکەوتم، تووولەڕێیەکم بڕی، پڕیبوو لەکەپرە مێوو توودڕکی تێکئالاَوی درێژەوبووی نێوان دوو گردی بەدارو درەخت پۆشراو، لەناکاو توولە ڕێیەکە، لەکن جۆرگەیەکی یەکجار لێژ دواییهات. ئەو جۆگەیە ئاوی کانی‌و سەرچاوەی دەهاتەسەر، لەگەرمترین هاویندا وشکینەدەکرد. لەلای راستی باکووریشەوە، گردی بەرز بەرزی بەدارو درەخت داپۆشراو قوتبووبوونەوە، کۆمەڵێ گرد وادەهاتنەبەرچاو وەك بڵێی لەوێدا لەناو دەستی دێوێکی بێباکدا راستبوونەتەوە، لەو گردانەدا هیچ چین‌و بناغەیەکی بەردین دیارنەبوو، لەبنکە کانیانەوە بەسەدان پێ بەرز بوو

بوونەوە، بریتیبوون لەخاکێکی سووری گڕکانی لەخاکی رەنگ شەرابیی ناوداری سۆنۆما. جۆگەلەیەکی بچووك بەناو ئەو گردانەدا ئاوەڕۆیەکی یەکجار قووڵ‌و لێژی بۆخۆی شەقکردبوو.

بەچینگەڕێ‌و سکەخشکێ شۆڕبووینەوە بۆسەر جۆگەلەکە، پاشان نزیکەی سەد پێ کەوتینە خوار جۆگەلەکەوە، دوایی گەیشتینە ئاودڕە زلەکە، چاوەڕێنەدەکرا لەو ناوەدا ئاودڕ ئاودڕێ هەبێ، نەخێر، بەواتایەکی باو ئەو ئاودڕەش ئاودڕنەبوو.

دەبوایە مرۆڤ بەناو دڕکەزێ‌و لق‌و پۆپە تێکئالاَوەکاندا خری بخشێنێ تاکو لەپڕ خۆی لەکن هەمان کەناردا بدۆزێتەوە لەپەردەییێکی سەوزەوە سەیر دەکات، کەدرێژییەکەی نزیکەی دووسەد مەتربوو، پانییەکەشی وەك ئەو، بەڵام قوڵییەکەی سەدمەتربوو، وادیاربوو ئاودڕەکە لەئەنجامی تەکاندانی ئاو بەدرێژایی سەدانساڵ‌و بەهۆی روودانی هەڵیەکەوە لەکاتی قووڵبوونەوەی گردەکاندا بۆشبووبوو. بێگومان راماڵینێکی نائاسایی، یاخود داخورانێکی نائاسایی، یاریدەی ئەوەی داوە.

بینەر چاوی بەهیچ شوێنێکی رووتەنی نەدەکەوت، هەموولایەك سەوزبوو، کەرەوزە کێویلەی پشت زێڕین تا دەگاتە سوورەچنارو سنەوبەر (کاژ)ی زیوینی زلزل. ئەو درەختە زلزلانە لەقەد دیواری کەندەڵانەکەوە بەرزبووبوونەوە، هەندێکیان بەجۆرێ نووشتابوونەوە کەگۆشەیەکی پانی نزیکەی چل‌و پێنج پلەیان پێکدەهێنا، هەرچەندە کەزۆربەیان بەشێوەیەکی راست‌و رەوان لەدیوارە خۆڵاوییە نەرمە نیمچە ستوونییەکانەوە هەڵکشابوون.

پەناگەیەکی بێهاوتابوو، هەرگیز کەس نەدەچووە ئەوێ، تەنانەت منداڵانی گوندەکەش، گوندی (گلین ئالین). ئەگەر ئەم ئاودڕە لەتەختی دۆڵێکی یەك میل یا چەند میلێکدا بوایە ئەوسا خەڵکەکە بەشتێکی ناوداریان دەزانی، بەڵام لەتەختی

www.pertwk.com

شیوو دۆڵەکەدا نەبوو, لەسەرەتاوە تا کۆتایی درێژایی جۆگەکە لەپێنج سەد یاردە زێترنەبوو.

سێسەد یاردە لەژوور ئاودڕەکەوە جۆگەلەکە وەك کانییەك لەناو مێرگێکی تەختایی هەڵقوولابوو, سەد یاردە دوور لەئاودڕەکەوە جۆگەلەکە بەرەو زەوییەکی پانوبەرین دەچوو, دەچووەوە سەر جۆگەیەکی سەرەکیو بەخوڕ, بەناو پارچە زەوییەکی کەمێك لێژو بەگژوگیای نەرم داپۆشراودا دەڕۆیشت. یەکەم سەری پەتەکەی بەتوندی لەقەدی دارێك ئاڵاند, سەرەکەی تری لەناوقەدم بەست, بۆ بنەوە شۆڕبوومەوە, لەماوەیەکی زۆر کورتدا گەیشتم, ئەویش هەموو شمەکەکانی لەپەناگەی ئازووقەکەوە بۆمن شۆڕکردەوە, ئینجا ئەو پەتەکەی کێشایەوەو شاردییەوە, بەرلەوەی بەڕێگەی خۆیدا بڕوات قسەیەکی خۆشی ماڵئاوایی ئاراستەکردم.

حەز دەکەم بەرلەوەی لەسەر گێڕانەوەی چیرۆکەکەم بەردەوامبم وتەیێ دەربارەی ئەم هاوڕێیەم, جۆن کارڵسن بڵێم, لەناو شۆڕشگێڕەکاندا کەسێکی بێفیزبوو, یەکێکە لەپیاوە نەناسراوە دڵسۆزەکانی کەنایەنە ئەژمار. لەڕاستیدا ئێمە بەسواری دوو وڵاخ لەوڵاخەکانی دیکسن بەچیای سۆنۆمادا سەرکەوتین. جۆن کارڵسن, ئێستا نزیکەی بیست ساڵی بەسەربردووە لەپاسەوانیکردنی ئەو پەناگەیەدا, گومانناکەم کەهەرگیز لەم هەموو ماوەیەدا تارمایی ناپاکی بەمێشکیدا نەهاتبێ, درێغیکردنی لەجێبەجێکردنی ئەو ئەرکەی پێی سپێردرابوو بەخەیاڵدا نایە. کابرایەکی ئەوەندە ساردو سڕو بودەڵەبوو, وای لەمرۆڤ دەکرد کەبەدەست خۆی نەبێ سەیری پێبێ کەچۆن دەشێ بەلای ئەوەوە شۆڕش بەشێوەیەکی گشتی هیچ مانایەکی نەبێ. لەگەڵ ئەوەشدا خۆشەویستیی ئازادی لەگیانە تاریکەکەیدا چەسپابوو, لەڕاستیدا پەسەندکردنی ئارامگرتن بەلایەوەو پێویستبوونی بەخەیاڵێکی فراوان لەهەندێ لایەنەوە, شتێکی باشبوو.

ئەو بەتەواوەتی عەقڵی لەدەسنەدابوو, دەیتوانی گوێڕایەڵی فەرمانبێ, نە خۆی لەشت هەڵدەقورتاندو نەچەنەبازیشبوو, جارێك لێمپرسی, چۆن بۆی لواوە ببێتە پیاوێکی شۆڕشگێڕ, لەوەڵامدا وتی: کەلاو بووم لەئەڵمانیا سەربازبووم,

دەبوایە هەموو گەنجەکان بچنە ژێر ئاڵای سوپا, منیش ئەوا چومە ژێر ئاڵا, سەربازێکی دی لەوێبوو, ئەویش لەهەڕەتی لاویدابوو, باوکی لەو دەیتەیەبوو کەپێیاندەوتن دەستەی رووتەڵەکان (وروژێنەرەکان), باوکی بەتاوانی خەوشگرتن لەخودی پاشایەتی, ئەوەی کەتۆ پێیدەڵێی قسەی حەق دەربارەی شاهەنشا, خرابووە بەندیخانە, ئەو لاوە دەربارەی گەلو کارو چۆن سەرمایەدارەکان دزی لەگەڵ دەکەن قسەی زۆری بۆکردم, وای لێکردم شتەکان بەڕێبازی نوێ ببینم, بوومە سۆشیالست, قسەکانی زۆر راستبوون, زۆرباشبوون, من هەرگیز بیرمناچنەوە. کەنێردرامە وڵاتە یەککگرتووەکان لەسۆشیالستەکان دەگەڕام, بوومە ئەندامی هۆبەیەك, ئەوە لەو رۆژگارەدا بوو کەحزب بە (S.L.P) ناسرابوو, دوای ئەوە کە پەزتبوون کە (انشقاق) روویدا, چوومە ریزی هۆبەی ناوخۆ لەحزبی سۆشیالست (S.P)[114]. ئەوسا من لەپشتیرێکی گشتیدا لەسانفرانسیسکۆ کارمدەکرد, ئەوە بەر لەبوومەلەرزەکە بوو, بەدرێژایی بیستو دوو ساڵ ئەو باجەمدا کەبەسەرما سەپێنرابوو. من تا ئەمرۆ ئەندامەو هێشتا ئابوونەی خۆم دەدەم, هەرچەندە کەئێستا جموجووڵم زۆر نهێنییەو هەتا هەتایە ئەو ئابوونەیە دەدەمو زۆربەختەوەر دەبم, کە هەرکاتێ "کۆماری هەرەوەزی" بێتە کایەوە من زۆر بەختەوەردەبم.

تەنانەت کەبەجێیاندەهێشتم دەستمدەکرد بەئامادەکردنی خواردنی بەیانی لەسەر پرمێزی نەوتو مەڵبەندەکەی خۆم رێکدەخستو زۆرجار کارڵسن بەیانیان زوو, یاخود پاش ئەوەی تاریکی دادەهات, بەدزییەوە بەرەو پەناگەکە شۆڕدەبۆوەو, بەدرێژایی دووسەعات کاریدەکرد, لەسەرەتادا مشەماکە لانمبوو, لەدواییدا خێوەتێکی بچووکم هەڵدا, هەتاکو هاتینە سەر ئەو بڕوایە کەشوێنەکە ئاسوودەیەو ئەوسا خانوییێکی بچووکمان دروستکرد. ئەو خانووە بەتەواوەتی لەچاوی هەر رێبوارێکەوە نادیاربوو کەلەڕۆخی ئاودڕەکەوە سەرتاتکێ بکات. رووەکی پاراو کە ئەوپارچە تاریکەی داپۆشیبوو قەڵغانێکی سروشتی پێکدێنن.

(114) مەبەست لە (S.P) پارتی سۆشیالستە. (وەرگێڕ)

www.pertwk.com

خانووەكە بەرانبەر دیوارە ستوونییەكە دروستكرابوو, لەهەمان دیواری راگیراو بەتەختەی بەهێزو مەحكەم, كە هۆكارەكانی هەوا گۆڕكیّو ئاو بەردانی باشی تیابوو, دوو ژووری بچووكمان هەڵكەندن, ئای, بڕوام پێبكەن, ئەگەر بڵێم ئێمە هۆی رابواردنی زۆرمان لاهەبوون, كە (بدینباچ)ی تۆقێنەری ئەڵمانی هاتەلامان, دوای ئەوە بەماوەیەكی كەم لەگەڵ مندا خۆی شاردەوە. هۆیەكی دەرهێنراومان بۆ دەركردنی دووكەڵ دانا, كەوای لێكردین خۆمان بەقرچە قرچی ئاگری دار گەرمبكەینەوە. لێرەوە دەبیّ قسەیەكی باش دەربارەی ئەو تۆقێنەرە پاكدەروونە بكەم, كە رادەیەكی زیاتر لەهەموو هاوڕێكانمان بەخراپی تێیگەیشتوون. هاوڕیّ بدینباچ ناپاكیی لەمەسەلەكە نەكرد, نەخێر, هاوڕێیان حوكمی لەسێدارەدانیان بەسەردا نەدا, وەك هەندی كەس بەهەڵچووبوون. ئەوە درۆو بوختانێكبوو كە ئەڵقە لەگوێكانی ئۆلیگاركییەت هەڵیانبەستبوو, هاوڕیّ بدینباچ داڵغەچیبوو, زوو شتی لەبیر دەچۆوە. لەكارمل, بەهۆی لەبیرچوونەوەی وشەی نهێنی لەكن پەناگەكەوە (ئەشكەوتەكە) بەگوللەی یەكێك لەپاسەوانەكانمان كوژرا. ئەوەش هەڵەیەكی خەمهێنەربوو. بەڵام ئەو قسەیە كەدەڵیّ ناپاكیی لەتاقمە جەنگاوەرەكە كردبوو, درۆیەكی ئەبڵەقە, لەڕاستیدا كەسێك نەبوو لەو دڵسۆزترو راستگۆتربیّ, كەخزمەتی هۆزەكەی كردبیّ[115].

وا ئێستا 19 ساڵ تێپەڕیوەو ئەو پەناگەیەی كەهەڵمبژاردبوو, بەشێوەیەكی نزیك بەردەوام ئاوەدانە. بەدرێژایی ئەو ماوەیە جارێك نەبیّ ئەگینا پیاوێكی ئاوارە هەرگیز نەیدۆزیوەتەوە, لەگەڵ ئەوەشدا تەنیا چارەكە میلێك لەكۆرتێكەی راوكردنی ویكسنەوە دووربوو, مەودای میلێك لەگوندی غلین ئالین, هەموو دەم بەئاسانی دەمتوانی, كەگوێم لەشەمەندەفەری ئێواران‌و بەیانیانبیّ, كەدەهاتن‌و

(115) بۆ تێگەیشتنی حەقیقەتی ئەم (بدینباچ)ە, بەناو هەموو ئەو شوێنەوارە نووسراوانەی كەئەو سەردەمانە بۆیان جێهێشتبووین, زۆر بەووردی گەڕاین, بەڵام هیچمان دەستنەكەوت, جگە لەدەستنوسەكەی ئێڤەر هارد, لەناو ئەو شوێنەوارانەدا ناوی نەهاتووە.

دەچوون. كردبووم بەخوو كە سەعاتەكەم لەسەر ئەو فیكەی لەو گۆڕەپانەی كەخشتی لێدروستدەكرا زەبتبكەم[116].

(116) ئەگەر گەشتیار لەگوندی "گلین ئالین"ەوە بەرەو باكوور وەرچەرخیّ, ئەوسا خۆی لەسەر شەقامێك دەبینیّ كەهەمان رێگە لادێیە كۆنەكەیە, كە حەوت سەدە دەبیّ لەوێڕا درێژ دەبێتەوە. مەودای چارەكە میلێك لەگلین ئالینەوە, پاشئەوەی بەپردی دووەمدا گوزەر دەكات, بەلای دەستە راستدا دۆڵێی تەسكی زۆر لێژ بەدی دەكات, وەك قەڵشێك بەناو زەویەكی شەپۆلاوی بەرەو زنجیرەیەك بانی بەدارودرەخت داپۆشراو درێژ دەبێتەوە. ئەو دۆڵە تەنگەبەرە شوێنی رێگەی گشتیی كۆنە, كەلەڕۆژانی موڵكدارێتی تایبەتی زەوی‌و زاردا, بەناو مڵكەكانی كابرایەكدا دەچوو, كەناوی "شوڤ" بوو, ئەو پیاوە رابەرێكی فەرەنسی بوو, لەڕابەرانی كالیفۆرنیا, لەسەردەمەكانی ئەفسانەی زێڕدا. بانە داپۆشراوەكان بەدارو درەخت هەر هەمان ئەو بانانەن كەئێڤەر هارد ئاماژەی بۆ كردبوون.
لەڕاستیدا ئەو بوومەلەرزەیەی ساڵی 1368ی عیسایی بناری بانێكی لەو بانانە جیاكردەوەو توڕیدایە ناو تاشە بەردەی كە ئێڤیس ئێڤەر هاردو هاوسەرەكەی كردیانە پەناگەی خۆیان, لەوەتەی دەستنووسەكە دۆزراوەتەوە, هەڵكەندنێكی زۆركراوە, ئەو خانووە –دوو ژووری ناو ئەشكەوتەكە– و هەرچی بەسەریەكدا كەڵەكەبووە, شوێنەواری دانیشمەندی دەركەوتوو, هەندیّ كەلوپەل دۆزرانەوە. هەروەها زۆر شوێنەواری بەنرخ دۆزرانەوە, لەناویاندا شتێكی سەیر, ئەو ئامێرەی دووكەڵی بەكاردەبرد, كە بیدینباچ دروستیكردبوو, لەڕۆمانەكەشدا باسی لێوەكراوە. ئەو پشكنەرانەی بایەخ بەو كاروبارانە دەدەن, دەبیّ ئەو نامیلكەیە بخوێننەوە كەئارنۆڵد بینزام دایناوەو بەو نزیكانە بڵاو دەكرێتەوە.
ئەگەر مرۆڤ لەبانە داپۆشراوەكانەوە بەدارودرەختە تێكئالاّوەكان, میلێك لەباكوری رۆژئاواوە بڕیّ دەگاتە شوێنی (وایك رۆبن لۆدج) لەكن بەیەكگەیشتنی هەردوو جۆگەی (وایڵد وۆتەر) و (سۆنۆما) لەڕەچەڵەكدا جۆگەی گراهام (گراهام كریك)ی پێدەگوتریّو خۆی لەنەخشە كۆنە خۆماڵیەكاندا ئەم ناوەی لێنرابوو. بەڵام ناوەكەی دوایی بەسەر شوێنەكەدا زاڵبوو. لە (وایك رۆبن لۆدج)دا ئێڤیس ئێڤەر هارد ژیا, پاشئەوە, بەماوەیەكی كورت, ژنێك لەبەرگی (بەكرێگیراوێكی هاندراو)دا لەبەكرێگیراوانی پاژنەی ئاسنین توانی بەئاسوودەیی‌و بەپارێزراوی لەناو خەڵك‌و رووداوی رۆژگاردا رۆڵی خۆی بنوێنیّ. رێپێدانی رەسمی بەداگیركردنی (وایك رۆبن لۆدج) هێشتا لەتۆمارەكاندا پارێزراوەو, واژۆی پیاوێكی دیاری پێوەیە, كە (ویكسن)ە. –ئۆلیگاركی بچووكی دەستنووسەكە–.

www.pertwk.com

نۆزدەیەم بەش

وەرچەرخان

وەرچەرخان

ئێرنست لەنامەیەکیدا بۆی نوسیبووم: (پێویستە لەسەرت دروستکردنێکی دیکە، خۆت دروستبکەیت. دەبیٚ واز لەوە بێنی کەهەر وەك خۆت بیت. پێویستە ببیتە ئافرەتێکی تر، تەنیا بەو جلوبەرگەی نا، لەبەرتدایە، بەڵکو لەپشت ئەو پێستەی لەژێر جلەکانتەوەیە. پێویستە خۆت دروستکردنێکی نویٚ بخولقێنی، تەنانەت من خۆم نەتوانم بتناسمەوە، دەنگت، هێماو ئاماژەکانت، نەریت‌و رەفتارەکانت، ئازایەتیت، رۆیشتنت، هەموو شتێکت نەناسمەوە)

لەم فەرمانەی دەرنەچووم، هەموو رۆژێك بەدرێژایی چەندین سەعات دەستمکرد بە خۆ لێڕاهێنانم، بەناشتنی ئێڤیس ئێڤەر هاردی دێرین، بۆ هەتا هەتایە لەژێر پێستی دووەمین ئافرەتدا دەتوانم ناوی بنێم خودی خۆمی دووەم. ئەمجۆرە ئەنجامانە بەمەشقێکی دوورودرێژ نەبوایە نەدەکرا بێنەدی. بۆ نموونە لەبابەت دەنگ گۆڕینەوە، بەجۆرێکی بەردەوام مەشقمکرد هەتاکو دەنگی خودی خۆمی نویٚ چەسپاو بووە ئۆتۆماتیکی. ئەم دەنگگۆڕینە ئۆتۆماتیکیە بۆ رۆڵێك، بووە کارێکی تەوزیمی. دەبوایە لەم دەنگ گۆڕینەدا بگەمە ئەنجامێك کەبتوانم فێڵ لەخۆم بکەم. ئەمە لەفێربوونی زمانێکی نوێی دەکرد، بۆ نموونە زمانی فەرەنسی. لەسەرەتادا قسەکردن بەفەرەنسی دەبێتە کارێکی هۆشمەندانە. مەسەلەی ویستن (ئیرادە)، قوتابی لەپێشەوە بەئینگلیزی بیر دەکاتەوە، پاشان بیروباوەڕەکانی –بەمێشك– وەردەگێڕێتە سەر فەرەنسی، یاخود بەفەرەنسی دەخوێنێتەوە، بەڵام بیروباوەڕەکان –بەمێشك– دەکاتە ئینگلیزی بەر لەوەی بگاتە تێگەیشتن، تەنانەت ئەگەر قوتابییەکە بەهیچ جۆریٚ شارەزای زمانەکەش نەبیٚ.

www.pertwk.com

باری خۆ گۆڕینمان ئاوەهابوو، دەبوایە پرۆڤە بکەین بۆئەوەی رۆڵەکانی خۆ گۆڕینمان سروشتی بنو دەبوایە بگەڕێینەوە سەر دەروونی ئەسڵیمان، ئەوەش مەشقکردنی ویستی‌و شەونخونییەکی بەهێزی گەرەکبوو. سەرەتا زۆر لەوانە، تەنیا مەشقێکی پڕ لەهەڵەبوو، هونەرێکی نوێمان دادەهێنا، دەبوایە شتی زۆر فێربین‌و شتی زۆریش بدۆزینەوە، بەڵام کار لەهەموو شوێنێکدا بەرەوپێشدەچوو، مەشق ئێمەی کردە مامۆستا لەم هونەرەدا، ئازوقەیەکی زۆر لەفێڵ‌و هۆکار لامان کۆدەبۆوەو کەڵەکە دەبوو. ئەم ئازووقەیە بووە نیمچە کتێبێکی خوێندن، هەریەك لەئێمە دەیانگەیاندە ئەویتر. یاخود بڵیٚ بەشێکبوو لەپرۆگرامی فێربوون –ئەگەر دەربڕینەکە بشیٚ– لەقوتابخانەی شۆڕش[117].

هەر لەم کاتەدابوو، کەباوکم دیارنەما. نامەکانیم بۆ نەدەهاتن، جاران بەشێوەیەکی رێکوپێك سەری لێدەدام، ئیتر لەماڵەکەماندا لە (بێڵ ستریت) دەرنەدەکەوتەوە، هاوڕێیانمان لەهەموو شوێنێك بەدوایدا دەگەڕان، بەهۆی دەزگا نهێنییەکانمانەوە لەهەموو شوێنێك بەدوایدا گەڕاین، هەموو بەندیخانەیەکی ناو وڵات گەڕاین، بەڵام بەتەواوەتی دیارنەما. وەك بڵێی زەوی قووتیدا، هەتا ئەمڕۆکەش هیچ سەرە دەزویەکمان نەدۆزیوەتەوە یاریدەی ئەوەمانبدات بزانین سەرەنجامی چییە.

---

(117) لەڕاستیدا خۆ گۆڕین لەو ماوەیەدا ببووە هونەرێکی راستەقینە. شۆڕشگێڕان لەهەموو پەناگەکاندا قوتابخانەیان بۆ نواندن دادەمەزراند، قێزیان لەقژی خوازراوو ریش‌و برۆی ساختەو هی تر لەو پێداویستیانەی کە ئەکتەرانی شانۆکار پەنایان دەبردەبەریان دەبۆوە. گەمەی شۆڕش گەمەی مەرگ، یا ژیانبوو، تەنها هۆکارو پێداویستیەکانبوو. خۆگۆڕین دەبوایە بنچینەیی‌و جەوهەری‌و بەشێکی جیانەکراوەبایە لەپێکهاتەی مرۆڤ، لەسروشتی دووەمی. سەرچاوەکان دەڵێن کە (پاکیزەی سوور) یەکێکبوو لەکارامەترین ئەوانەی لەم هونەرەدا کارامەبوون‌و پێویستە کارە دورودرێژە سەرکەوتووەکەی بۆ ئەم کارامەییە بگەڕێتەوە.

www.pertwk.com

لەپەناگەکەدا شەش مانگی رەبەقم بەتەنیایی بەسەر برد, بەڵام مانگی بێکاری نەبوو[118] , رێکخراوەکەمان بەرەوپێشەوە تەکانیداو هەمیشە بەقەد چەند چیایەك کارمان بەسەردا کەڵەکە بووبوو, دەبوایە ئەنجامبدرایە. ئێرنستو هەڤاڵە سەرکردەکانی لەپشت بەندیخانەکانیانەوە بڕیاریاندەدا چ پێویستە بیکەن, دەبوایە ئێمەش, ئێمەی ئەو کەسانەی هێشتا شنەی ئازادیمان لێقەدەغەکرابوو, جێبەجێیان بکەین. رێکخراوی (بانگهێشتی زارەکی)و (رێکخراوی سیخوڕیمان) بەلقو پۆپە جیاکانیەوە, لەئارادابوون. دامەزراندنی چاپخانەی نهێنیمانو دامەزراندنی هێڵی ئاسنی نهێنیمان کارێکبوو بۆ پێکەوە بەستنی هەزاران پەناگەمانو دامەزراندنی پەناگەی نوێ, کە ئەڵقەیەکی ونبوو بوو لەو زنجیرانەی هەموو وڵاتمان پێ دەورە دابوون.

بەمشێوەیە دەڵێم کارەکە هەرگیز تەواو نەکرا, لەکۆتایی شەش مانگەکەدا گەیشتنی دوو هەڤاڵ تاكو تەنیاییەکەمیان رەواندەوە, دوو کچۆڵەبوون, دوو گیانی ئازا, دوو دڵداری خوێنگەرمی ئازادی: (لۆرا پیتەرسن) کە ساڵی 1922 دیارنەما, (گایت پێرس) کەلەدواییدا شوی بە (دوبوا)کرد[119] , کەهێشتا

(118) دیارنەمان یەکێکبوو لەمەترسییەکانی سەردەم. بەشێوەیەکی چاوەڕواننەکراوو بەڕێکەوت. لەگۆرانیو چیرۆکدا دەردەکەوت, بەو سیفەتەی پاڵنەرێك لەپاڵنەرەکانو خۆی شتێکی حەتمی بوو بۆ ئەو شەڕە نهێنییەی کەئاشەکەی لەماوەی ئەو سێ سەدەیەدا کەوتەگەڕ. ئەم دیاردەیە لەناو چینی ئۆلیگارکیو بەرەبابی داخراوی کرێکاراندا بڵاوبوو, لەناو ریزەکانی شۆڕشگێڕەکانیشدا بڵاویانکردبۆوە, بێئاگادارکردنەوە, بێ هیچ سەرو شوێنێك پیاوو ژن, تەنانەت منداڵیش دیار نەدەمان, ئیتر نەدەبینرانەوەو تەمومژ کۆتاییەکەیانی دادەپۆشین.

(119) (دوبوا – Dubois) لێپرسراوی کتێبخانەی ئێستای ئاردیس, لەوەچەی ئەم دوو شۆڕشگێڕەیە کەهاوسەرێتی بەیەکی گەیاندن.

لەگەڵمانایەو چاوی بڕیوەتە خۆری سبەی کەموژدەی (دەرکەوتنی) سەدەیەکی نوێ دەبەخشێ.

دوو کچەکە لەناوجەرگەی هەژانو مەترسیو مەرگی لەناکاودا گەیشتن. لەناو دەریاوانەکانی بەلەمی راوکردندا, کەلەڕێگەی کەنداوی سان بابلۆوە هێنابوونی, سیخوڕێك لەئەڵقە لەگوێکانی "پاژنەی ئاسنین" زۆر سەرکەوتوانە شێوەی خۆی کردبوو بە شۆڕشگێڕێك لەو شۆڕشگێڕانە بەقووڵی خۆی گەیاندبووە نهێنییەکانی رێکخراوەکەمان. بێگومان ئەو شوێن پێی ئێمەی هەڵدەگرت. چونکە ئێمە ماوەیەکی کەم نەبوو زانیبوومان کە خۆشاردنەوەی من مایەی شپرزەییەکی گەورەبوو لەکن دەزگای ئۆلیگارکییەتی قسەچینی نهێنی, لەخۆشبەختی خۆمان, هەروەك ئەنجامەکان چەسپاندیان, دۆزینەوەکانی لای کەس نەدرکاندبوون. ئاشکرابوو دانانی راپۆرتەکەی دواخستبوو, چاوەڕوانکردنی بەلاوە باشتربوو, بەڵکو خوا بکات بەدۆزینەوەی پەناگەکەی منو گرتنم, شتەکان بەکۆتاییەکی سەرکەوتوانە دوایی پێ بێنێ. زانیارییەکانی لەگەل خۆیدا مردن. پاش ئەوەی دوو کچەکە لەکن (پیتا لۆما کریك) دابەزینە سەر زەوی, سواری دوو ئەسپ بوون, ئەویش بیانوویەکی دۆزیەوەو لەناو بەلەمەکەدا دەرچوو.

دوای ئەوەی هەردوو کچەکە بەسەر چیای سۆنۆما سەرکەوتنو بەشێکیان لێبڕی, جۆن کارڵسن دوو کیژەکەی بەجێهێشتنو بەڕێگەی خۆیاندا بەردەوامبوون, ئەویش ئەسپەکەی لێخوڕیو بەپێیان گەڕایەوە. نیازەکانی مایەی وروژاندن بوون, سیخوڕەکە گیراو, لەمەڕ ئەو شتەی پاش ئەوە روویدا بیرۆکەیەکی روونی پێدایین.

–"کوشتم", ئەوە رێبازی کارڵسن بوو کەشنەیەك لەشنەکانی خەیاڵی گەرەکبوو لەوەسفی مەسەلەکەدا "کوشتم" بەمجۆرە دووپاتیدەکردەوەو رووناکییەکی بریسکاوە لەهەردوو چاوەکانیدا دیاربوو, هەردوو دەستە زلە

www.pertwk.com

شێواوەکەی بەزەحمەت بەڕەوانی دەکرانەوەو دەقوچان. (هیچ هاواری نەکرد، شاردمەوە، ئەم شەویش دەگەڕێمەوە سەری‌و بەقووڵی لەناو خاکدا دەینێژم).

لەو ماوەیەدا کردبووم بەخوو، سەرسامبم بەگۆڕانم – Meta Morphosis. هەندێ جار بەزەحمەت باوەڕمدەکرد کەمن لەشارێکی زانکۆیدا ژیانێکی هێمن‌و ئاسوودە ژیابیم، یاخود باوەڕ بکەم کەمن بوومەتە شۆڕشگێڕێکی راهاتووی دیمەنی توندو تیژی‌و مەرگ. یەکێك لەو دوو ژیانە ناکرێ ببێ. گومانی تێدا نییە کەیەکێکیان راستبوو ئەویتریان خەوبوو، بەڵام کامیان بەڕاستیەو کامیان خەونە؟ ئاخۆ ئەم ژیانەی ئێستام، ژیانی ئافرەتێکی شۆڕشگێڕی خۆحەشاردەر لەکونێکدا، مێردەزمەیە؟ یاخود ئایا من ئافرەتێکی شۆڕشگێڕبووم؟ وەك خەو ببینم پێشتر لەشوێنێکاو بەشێوەیەك لەبێرکلی ژیابم‌و هەرگیز لەژیاندا بەشتێکم نەزانیبێ لەئاهەنگی چاو سەماو کۆڕەکانی وتاردان‌و دایەلۆگ‌و لەهۆڵەکانی سیمینار بەتەوژمتربێت؟ بەڵام من وابزانم ئەمە هەستێکی گشتیی بوو، هەریەك لەئێمە کەهاتبووینە ژێر ئاڵای سووری برایەتی مرۆڤخوازی لەڕاستی‌و کرۆکەکەی گەیشتبوو.

زۆرجار چەند وێنەیەکی ئەو ژیانەی ترم بیر دەکەوتنەوە کەسەیرە جاروبار لەژیانی نوێمدا دەردەکەوتن‌و بزردەبوون. قەشە (مورهاوس) هەبوو، بێسوود، بەدوایدا گەڕاین، دوای ئەوە رێکخراوەکەمان دامەزراو گەشەیکرد. لەنەخۆشخانەیەکەوە بۆ نەخۆشخانەیەك گوێزرایەوەو، شوێنپێمان لە نەخۆشخانەی تایبەت بەشێتان لە (نابا)وە بۆ نەخۆشخانەی شێتان لە (ستۆکتن) هەڵگرت، لەوێشەوە بۆ ئەو نەخۆشخانەیە لەدۆڵی (سانتاکلارایە)و ناوی (ئاگنیوز)ە، لەوێڕا شوێنەوارەکە نەما. هیچ باسێك لەبارەی مردنەکەیەوە نەبوو. لەمەدا ئەوە دەردەکەوێ کەدەبێ بەهەر جۆرێکبێ رایکردبێ. بەئاستەمنەبێ، خەوم بەشێوە ترسناکەوە نەدی کەبۆم لوا سەرلەنوێ بەچاوخشانێکی خێراو بەپەلە لەناو گەردەلوولی کوشتاری کۆمۆنەی چیکاگۆ)دا بینیم.

بەڵام جاکسن کە لەکارگەکانی سیرادا قۆڵێکی قرتابوو فاکتەری گۆڕانمبوو، بووم بەشۆڕشگێڕ، جارێکی دی هەر نەمدیتەوە، بەڵام ئێمە گشتمان زانیمان بەر لەوەی بمرێ چی کرد. ئەو هەرگیز نەچووە ریزی شۆڕشگێڕان. ئەو چارەنووسەی لەنێوچەوانی نووسرابوو زۆر لەسەر دڵی گرانبوو، کەوتە نێو گێژەنەی بیرکردنەوە لەستەمەی خرابووە سەری‌و بووبوە گێرەشێوێنێکی نا گێرەشێوێنی بەفەلسەفە، بەڵام تەنیا گیانلەبەرێکی هارو هاجی دڵ پڕ لەڕق‌و کینەو ئارەزووی تۆڵەسەندن. چاکترین تۆڵەی بۆ خۆی سەند. لەنیوە شەودا کاتێ پاسەوانەکان بێئاگابوون، خەڵکەکە هەمووی خەوتبوون، کۆشکی بێرتۆنوایسی هەڵتەکاندو کردیە خاکوخۆڵ، تاکە کەسێ دەربازنەبوو، تەنانەت پاسەوانەکانیش دەرباز نەبوون. لەبەندیخانەدا چاوەڕوانی دادگەییکردنبوو، لەناو بەتانییەکانیدا خۆی خنکاند.

د. هامەر فیڵدو د. بالینگ فۆلد گەیشتنە چارەنووسێکی زۆر جیاوازتر لەچارەنووسی جاکسن. دڵسۆزی ئاغاکانیان بوون‌و پاداشتێکی گونجاویان درایە، دوو کۆشکی ئیکلیرکییان پێبەخشران، لەگەڵ جیهاندا بەئاشتی تێیاندا ژیان. هەردووکیان بەرگریان لەئۆلیگارکییەت دەکردو هەردووکیان تا رادەیەکی زۆر قەڵەوو تەنگ ئەستوور بووبوون. دوکتۆر هامەر فیڵد، وەك ئێرنست جارێکیان گوتی: گەیشتە دەستکاریکردنی فەلسەفە میتافیزیکیەکەی بەجۆرێکی وا کەڕەزامەندی خوا لەسەر سیاسەتی "پاژنەی ئاسنین" بپچڕێنێ، هەروەها بەجۆرێ کە زۆر لەجوانی پەرستی بگرێتەوەو بوونەوەری بڕبڕەو باری گازئامێز، کە هیگڵ وەسفی کردووە، بکاتە تارماییەکی نەبینراو. جیاوازیش لەنێوان دوکتۆر هامەر فیڵدو دوکتۆر بالینگفۆرد ئەوەیە کەئەوەی دوای کەمێ زیاتر خودانی ئۆلیگارکیەکانی کردە گازدارو کەمێ کەمتر بڕ بڕەدار.

بەڵام پیتەر دونبلی، چاودێری کرێکاران لەکارگەکانی سیرا، ئەو هیچوپوچەی ئەو رۆژە خەریکی بەدوادا چوونەکەم بووم لەمەڕ مەسەلەکەی جاکسن، کەچاوم پێکەوت ، بۆ هەموومان شتێکی لەناکاوبوو. لەساڵی 1918دا یەکێك

www.pertwk.com

لەکۆبوونەوەکانی سووره سانفرانسیسکۆییەکانم دی. لەناو تاقمە جەنگاوەرەکانماندا بە گشتی ئەم تاقمە پیسترینو دڕندەترینو بێبەزەییترینیانبوو. لەراستیدا بەشێکنەبوون لە رێکخراوەکەمان. ئەندامەکانی دەمارگیری هاروهاجبوون. نەمانوێرا هانی ئەم جۆرە گیانە بدەین. لەلایەکی دیکەوە, پەیوەندییەکی دۆستانەمان لەگەڵیاندا هێشتەوە, هەرچەندە لەژێر ئالآی رێکخراوەکەشماندا نەبوون, ئەومەسەلەیەی ئەوشەوە, بۆئەوێی بردم, لایەنێکی زۆر پرمەترسیی تێدابوو, من, لەناو بیست پیاوی دەمامکداردا تاکە کەسبووم کە پاش تەواوکردنی ئەو ئەرکەی پێمسپێردرابوو, لەگەڕانەوەمدا یەکێکییان نەپۆشیبوو. لەیەکێك لە دالآنەکاندا ئەم رێنیشاندەرە دەنکە شخارتەیەکی داگیرساند, ئینجا لەرووی خۆی نزیککردەوە, دەمامکەکەی لادا کە بەوردی سەرنجی سەروسەکوتیم دا (پیتەر دونیل)ی هەڵززبوو. پاشان دەنکە شخارتەکە کوژایەوە. لەتاریکاییەکەدا پیتەر گوتی:

–"ویستم بزانن کەڕێوانەکەت منم . دالاسی بەرێوەبەری کارگەکەت لەبیرە.

سییرای دەموچاو رێویلەم لەبیرە.

دونیلی بەشانازییەوە گوتی:

–"لەپێشەوە ئەوم کوشت, ئینجا هاتمە ریزی سوورەکان."

لێمپرسی:

–"بەلآم چۆن رەخساوە تۆ لێرەبیت؟ ئەی هاوسەرو منداڵەکانت؟"

وەلآمیدامەوە:

–"مردن."

پاشان بەپەلە لەسەر قسەکەی رۆیی:

–"ئەمەیە هۆیەکە. نەخێر, لەبەر تۆڵەکردنەوەی ئەوان نا, ئەوان لەسەر جێدا بەنەخۆشی مردن, وەك دەبینی, ئەونەخۆشییەی ناوبەناو دەکەوتە گیانیان. کە لەژیاندا بوون دەستییان بەستبووم, وائێستا ئەوان بەرێگەی خۆیاندا رۆیشتن,

دەبینی داوای تۆڵەکردنەوە دەکەم بۆ پیاوەتی تێکشکاوم. رۆژێ لە رۆژان پیتەر دۆتنیلی چاودێری هیچ‌وپووچی کرێکاران بووم, بەلآم ئەمشەو من ژمارە (27)م لەناو سووره سانفرانسیسکۆییەکاندا. ئێستا وەرە لەگەڵما, لەم دالآنە تاریکەدا دەرتدەکەم.

لەدواییدا, زۆر شتم لێبیست, لەسەر رێچکەی خۆی راستییەکەی درکاند, کە گوتی هەموویان مردن, بەلآم یەکێکیان مابوو, ئەمەشەیان (تیمۆسی) بوو, باوکی بەمردوو لەقەڵەمدابوو, چونکە چووبووە ریزی ئەو تاقمە چڵکاو خۆرەی[120] لەبەرژەوەندی (پاژنەی ئاسنین)دا کاریان دەکرد, هەر ئەندامێك لە ئەندامانی "سوورەکانی سانفرانسیسکۆ" بەڵێنی ئەوەی بەخۆی دەدا کە هەموو ساڵێ دوانزە بڕیار لە بڕیارەکانی مەرگ ئەنجامبدات. تەنانەت ئەگەر ئەندامێك نەیتوانی ئەم بەڵێنەی جێبەجێبکات پەنا بباتە بەر خۆکوشتن. ئەم بڕیارانەی مەرگ لەخۆڕا دەرنەدەکران. ئەم تاقمە هارو هاجە بەردەوام کۆ دەبوونەوەو حوکمیان بەسەر نۆکەرانی ئۆلیگارکییەت‌و ئەندامە تاوانبارەکانیاندا دەدا.

پاش ئەوە ئەو حوکمانە بە پشك بەسەر تاقمەکەدا دابەشدەکران, بۆ ئەوەی جێبەجێبکرێن. لەراستیدا ئەو ئەرکەی لەشەوی سەردانەکەمدا منی بۆ ئەویێ کێشکرد, دادگەیکردنێك بوو لەو دادگەییکردنانە. چونکە "سوورەکانی سانفرانسیسکۆ" بڕیاری خوێنڕشتنی هاوڕێیەکی ئێمەیان دابوو کە توانیبووی بگاتە وەزیفەیەکی نووسینکاری لە نوسینگەکانی ناوخۆی هۆبەی هەواڵگەریی

---

(120) جگە لەو بەرەبابە داخراوانەی کارگەران بەرەبابێکی داخراوێکی دیکە دامەزرا, ئەویش بەرەبابی سەربازییبوو, سوپایەکی نیزامی لەسەربازی پیشەوە دامەزرێنرا. ئەفسەری ئۆلیگارکی سەرکردایەتیدەکردن, بەسوپای چڵکاوخۆر ناسرابوو. ئەم دەزگایە جێگەی ئەو میلیشیایەی گرتەوە کە سەلماندی خۆی شتێکی ناکردەییە لەژێر سایەی رژێمێکی نوێداو, لەدەرەوەی چوارچێوەی (هەواڵگەریی نیزامی)پاش بەند بە "پاژنەی ئاسنین" هۆبەیەکی نهێنی تر لە گەیاندنی نێوان پۆلیس‌و سوپای پێکدەهێنا.

www.pertwk.com

سەربە پاژنەی ئاسنین‌و مانەوەی لەوێ بەدرێژایی چەند ساڵێك. دەستیان بەدادگەییکردنی کردبوو، ئەو هاوڕێیەمان لەوێ نەبوو، دادوەرەکانیش نەیانزانی یەکێکە لە پیاوەکانی ئێمە. کاری من ئەوەبوو کە خەڵکەکە بەپێناسەکەی ئاگادار بکەم‌و لە بەردەمیاندا شایەدی‌و دڵسۆزیی بدەم. ڕەنگە خوێنەر بپرسێ چۆن هەواڵی مەسەلەکە بەئێمە گەیشت. بەڵام لێکدانەوەکە ئاسانە، ئەرکی سەرشانمان وای پێویستدەکرد لەسەرمان کە هێندەی ئەوەی چاودێریی دوژمن دەکەین، چاودێریی دۆستیش بکەین. ئەو تاقمە هاروهاجە ئەوەندە کەم‌و هیچ‌وپووچ نەبوون بە جۆرێ لەچاودێریکردنمان دەرباز بن.

با ئێستا بگەڕێینەوە سەر پیتەر بیلی‌و کوڕەکەی سەبارەت بە موریلی، هەموو شتێك بەپێی ئارەزوو بوو، هەتا لەساڵی ئایندەدا لەنێوان ئەو تاوانەدا کە بەپشك فەرمانی مەرگیان بەرکەوت تیمۆسی دۆنیلی بوو. لێرەدا دەمارگیریی خێزانی سەری دەرهێنا، تا ڕادەیەکی نائاسایی لەکن ئەو بەتەوژم بوو خۆی سەلماند، بۆ ئەوەی کوڕەکەی دەرباز کات. ناپاکیی لە هاوڕێکانی کرد، بەشێك لە پیلانی ئەو ناپاکییەی پووچەڵ کرایەوە. بەڵام دوانزە ئەندام لە "سوورەکانی سانفرانسیسکۆ" لەوەدا کوژران، خەریکبوو بەتەواوەتی تاقمەکە لەناو ببات. ڕزگاربووەکان تۆڵەی خۆیان کردەوە، تالاوی ئەو مەرگەیان بەقوڕگی داکرد کەلەبەر ناپاکییەکەی بەرانبەر ئەو ناپاکییەی کردی، ژاراوی مەرگی پێشیاویان کرد بەقوڕگیدا، شیاوی ئەوەبوو.

پاش ئەوە تیمۆسی دونیلی ئەوەندە نەژیا "سوورەکانی سانفرانسیسکۆ" شەرتی پیاوەتیان کرد بیکوژن. ئۆلیگارکییەت ئەوپەڕی تەقەلایدا کە دەربازیبکات. لەشوێنێکی وڵاتەوە بۆ شوێنێکی دی گوێزرایەوە. سێ کەس لە "سوورەکان" گیانی خۆیان لەسەر داناو سەرنەکەوتن لەناویبەرن. تاقمەکە تەنیا لە سێ‌کەس پێکهاتبوو، لە ئەنجامدا پەنایانبردە بەر ئافرەتێك، پەنایانبردە بەر یەکێك لە خوشکە هاوڕێکانمان. ئەم ئافرەتەش "ئانا ڕۆیڵستن" بوو. "ئەڵقەکانی

ناوخۆمان" ڕێگەی نەدا ئەم ئەرکە جێبەجێبکات. بەڵام خۆی زۆر ئارەزووی لەوە دەکرد. بەچاوێکی سووك سەیری ڕژێمی دەکردو لێی یاخیبوو، لەبەرئەوە، ئافرەتێکی بلیمەت‌و خۆشەویستبوو، ئێمە بەهیچ بار نەماندەتوانی "دابین"ی بکەین. خۆی بەتەنیا چینێکبوو، نەدەکرا ملکەچی پێوەرە ئاساییە شۆڕشگێڕەکان بکرێت. هەرچەندە نەمانویست ڕێگەی ئەنجامدانی ئەم ئەرکەی پێبدەین، بەڵام ئەو هەنگاوی لەپێناو جێبەجێکردنیدا نا. لەڕاستیدا ئانا ڕۆیڵستن ئافرەتێکی شۆخ‌و شەنگبوو. تەنیا بە ئاماژەیەکی بچووك پیاوی ڕادەکێشا بۆ لای خۆی.

دڵی دەیان هاوڕێ لاوەکانمانی تێك‌وپێکشکاندوو دڵی دەیانی دیکەی بردو بەدڵی پڕ لەخۆشەویستیی ئەوانە سەرکردایەتیی هەموو ڕێکخراوەکەمانی دەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا سووربوو کەشوو نەکات. تابڵێی منداڵی خۆشدەویست. بەڵام لەوباوەڕەدابوو کە ئەگەر منداڵێکی ببێ سەرقاڵیدەکات‌و ناتوانێ خۆی تەرخانبکات بۆ گەورەکە ژیانی خۆی هەرتەنیا بۆ ئەم دۆزە تەرخانکردبوو.

بەلای ئانا ڕۆیڵستنەوە ڕاکێشانی تیمۆسی دونیلی کارێکی سانا بوو. ویژدانی سەرکۆنەینەکرد. چونکە هەر لەو ماوەیدا کارەساتی "قەسابخانەی ناشفیل" ڕوویدا، ئەو بەکرێگیراوانەی دونیلی سەرکردایەتیدەکردن، هەشت سەد کرێکاریان لەکرێکارانی شنین لەو شارەدا کوشتن. بەڵام دونیلی نەکوشت‌و بەدیلکراوی دایەدەست "سوورەکانی سانفرانسیسکۆ" ئەمەش هەر پار ڕوویدا، ئەمڕۆ ناوێکی دی لێدەنێن. شۆڕشگێڕەکان لەهەموو شوێنێك "پاکیزەی سوور"یان پێدەوت[121].

(121) پاش هاڕینی شۆڕشی دووەم، تاقمی "سوورەکانی سانفراسیسکۆ" کەوتنە جموجووڵ‌و لەنۆژەن گەشانەوە. بەدرێژایی دوو وەچە تاقمەکە گەشانەوە، دوایی یەکێك لەنۆکەرانی "پاژنەی ئاسنین" بەتەڵەکەبازی چووەناو تاقمەکەوەو خۆی گەیاندە هەموو نهێنییەکانیان ڕێگەی لەناوبردنیانی بەتەواوەتی خۆشکرد. ئەمەش لەساڵی 2002دا

www.pertwk.com

گۆلۆنێڵ ئینگرامو کۆلۆنێڵ ڤان گیلبەرت دوو کەسی تر بوون لەناسیاوەکانم، بۆم لوا کە لەدواییدا پێیانبگەم. ئەستێرەی کۆلۆنێڵ ئینگرام لەئاسمانی ئۆلیگارکییەتدا درەوشایەوەو بووە وەزیری مفەوەزی وڵاتە یەکگرتووەکان لەئەڵمانیا، پرۆلیتاریا لەهەردوو وڵات لەدڵەوە رقیان هەڵساندبوو. من لەبەرلین پێیگەیشتم، بەو سیفەتەی کەمن سیخوڕێکی نێودەوڵەتیی باوەڕپێکراوم لەسیخوڕەکانی پاژنەی ئاسنین پێشوازی لێکردم، بەم بۆنەیەوە یارمەتییەکی گەورەی دام، وا چاکە من ئەوە دەرخەم کە من لەدەوری دوو فاقەییمدا هەندی شتی گرنگم بۆ شۆڕش بەدەستهێنان.

دوای کۆمۆنەی چیکاگۆ کۆلۆنێڵ ڤان گێڵبەرت، بە ڤان ڤێڵبەرتی (هەڵەوەڕ) ناسرا، مەزنترین رۆڵی لەدانانی رەشنووسی یاسای نوێدا هەبوو". بەڵام بەرلەوە، بەو سیفەتەی قازیبوو، لەبەر نەگریسیو رقو کینەی شەیتانییانەی فەرمانی مەرگیان بەسەردا درا. من یەکێکبووم لەوانەی دادگەییانکردو فەرمانی مەرگمان بەسەردا داو ئەنا رۆیڵستن فەرمانەکەی جێبەجێکرد.

هەروەها وێنەیەکی تر هەیە لەژیانی سەردەمی کۆندا باڵابوو، ئەویش وێنەی پارێزەرەکەی جاکسن بوو، ئەگەر چاوەڕوانی چەند شتێکم کردبێ، ئەوە گەیشتنی سەر لەنوێم بەم پیاوە جوزیف هێرد، کەمترین شتبوو کەچاوەڕوانیبووم، دیدارێکی سەیر بوو. لەسەعاتێکی درەنگ وەختی شەودا منو ئێرنست گەیشتنە پەناگەی بەندەری بێنتن کە دوو ساڵ بەسەر "کۆمۆنەی چیکاگۆ"دا تێپەڕیبوو، ئەو پەناگەیە لەمشیگان بوو، بەڕێگەی ئەو گۆمەدا کەوتبووە پشت شیکاگۆوە گەیشتینو خەریکبوو دادگەییکردنی سیخوڕێك تەواوبێ، کەبڕیاری مەرگی دەرچووبوو، سیخوڕەکە راپێچکرا بۆ ئەوەی بەسزای خۆی بگات. ئەوە ئەو دیمەنەبوو کەپێیڕاگەیشتین، هەر تەنیا پاش ساتێ پیاوە

روویدا. ئەندامەکان یەك لەدوای یەکو لەماوەی سێ هەفتەدا لەسێدارە درانو، لەگەڕەکی کرێکاران لەسانفرانسیسکۆ لاشەکانیان پیشاندران.

کلۆڵەکە خۆی لەبن دەستی دیلکەرەکان راپچکڕاندو خۆی فڕێدایە سەر پێڵاوەکانم. بەشێوەیەکی کارتێکەر باوەشی لەهەردوو چۆکم وەرینا کە کاری دڵدارانی دەهێنایەوە یادو لێمدەپاڕایەوەو بەهەڵوونێکی هاروشێتانە داوای بەزەیی دەکرد. هەر کە بەڕووە خەمو پەژارەکەی تێیڕوانیم ناسیمەوە، جوزیف هیردبوو. هەرچەندە زۆر شتی تابڵێی پیسو لەڕادەبەدەرم دەیبێ، نەمتوانیوە مێشکم لەسەرخۆ نەمێنێ بەقەدەر ئەوەی کەنەمما کاتێ سەیری ئەو بوونەوەرە شڵەژاوەم بینی لەبەرم دەپاڕایەوە نەکوژرێ. هارد هاجانە شێلگیربوو لەسەر ژیان لەدەستنەدانی. ئەو دیمەنە مایەی بەزەییو میهرەبانیبوو. وێڕای دەستەیەك دەستی هاوڕێیان نەیدەویست بەرمبدات. تەنانەت کەلەئەنجامدا رایانکێشا ئەو دەگریاو دەیقیژاند. لەخۆچوو بەربۆوە سەرم. کەبەچاوی خۆت دەبینی قارەمانەکان دەمرن زۆر ساناترە لەوەی ترسنۆکی ببینی دەپاڕێیتەوەو داوا لەدوژمنەکەی دەکات کەژیانی پێببەخشێو نەیکوژێ.[122]

---

(122) پەناگەی بەندەری بێنتن ژێر خانێکبوو لەڕێگەی بیرێکەوە بەفێڵ بۆی دەچووی. بەڕادەیەکی چاك پاراستنو پارێزگاریکرابوو. سەر لێدەری خۆتێهەڵقوتێن، ئەمڕۆ دەتوانێ لەناو تاریکستانەکانیدا بگەڕێ تا دەگاتە هۆڵی کۆبوونەوە، کەبێگومان ئەو دیمەنەی ئێڤیس ئێڤەر هارد وەسفیکرد، روویدا، کەمێك دوورتر ئەو زیندانانە بوون کە گیراوەکانیان تێدا بەندکرابوونو ژووری مەرگ کەبڕیارەکانی سزای مەرگیان تێدا جێبەجێدەکران، لەپشت ئەوەوە بەمەودایەك گۆڕستانێك هەبوو وەك راڕەوی دوورودرێژی بەپێچو پەنا لەبەردی رەق هەڵکەنرابوون، لەهەردوو تەنیشتەکانیەوە کونیان تێدایە، شۆڕشگێڕەکان تیایاندا خەوی یەکجارییان لێکەوتو، بۆ هەتا هەتایە تیایاندا سەر دەنێنەوە، چین بەچین بەسەریەکەوەن، وەك چۆن هاوڕێکانیان ساڵەهای ساڵە بەجێیانهێشتوون.

www.pertwk.com

بیستەم بەش

ئۆلیگارکییەکی سەرلێشێواو

www.pertwk.com

ئۆلیگارکییەکی سەرلێشێواو

لەوەبیرهاتنەوەی ژیانی پێشووم، لەژیانی نوێمدا هەندێ ڕووداوم هەڵبواردن. ڕزگارکردنی هاوڕێیانمان. لەبەندیخانەکان کۆمەڵ بەکۆمەڵ، پاش تێپەڕبوونی چەند مانگێك، ساڵی 1915 نەبێ، ڕووینەدا، پرۆسەیەکی ئاڵۆزبوو، بەڵام بێوچان جێبەجێکراو، شادیی خستە دەروونمان، بەو سیفەتەی کارێکی شوێن دیاربوو.

لەتاکە شەوێکدا، لەکووباوە بەرەو کالیفۆرنیا، لەدەیان بەندیخانەو گرتووخانەی سەربازیو قەڵاتدا پەنجاو یەك نوێنەرمان لەپەنجاو دوو نوێنەری خۆمان لەکۆنگرێس دەربازکردو، لەتەك ئەواندا زیاتر لە سێ سەد پێشەوای ترمان دەربازکردن. پرۆسەکە لەهیچ شوێنێکدا لەبارنەچوو، پێشەواکانمان هەر تەنیا شنەی ئازادییان هەڵنەمژی، بەڵکو هەریەك لەوان توانی بگاتە ئەو حەشارگەیەی کەبۆی دانرابوو. تاکە نوێنەرێ کەنەمانتوانی لەنێوان هاوڕێیاندا –نوێنەرانی کۆنگرێس– ڕزگاریبکەین ئارسەر سیمبسن بوو، پێ ئەوە، دوای ئەشکەنجەدانێکی جانەوەرانە، لەکووبا گیانی سپاردبوو.

ڕەنگە ئەو هەژدە مانگەی بەدوایداهات، خۆشترین دەمی لەگەڵ ئێرنستدا، ئێمە بەدرێژایی ئەو ماوەیە قەت لێکدانەبڕاین. لەدواییدا کە گەڕاینەوە جیهان، زۆر لێکدابڕاین. لەڕاستیدا من بێئارامتر چاوەڕوانی کلپەی شۆڕشی بەیانی ناکەم لەوەی کەچاوەڕوانمکرد، ئەو شەوە ئێرنست بێت. ماوەیەکی دوورودرێژ بەسەرچوو. چاوەکانم بەبینینی نەگەشانەوە، تەنیا بیرکردنەوە لەوەی

کەهەڵەکردنێك لەجێبەجێکردنی نەخشەکانمان، یاخود دواکەوتنێك لەو جێبەجێکردنە شیاوی ئەوەیە کەلە بەندیخانەکەی لەدوورگەکەدا بیهێڵێتەوە... دەڵێم تەنیا بیرکردنەوە لەوە هۆشی لێسەندبووم، یا خەریکبوو. چەند سەعاتێك تێپەڕین، وەك بڵێی چەند وەچەیەکن، من تاکو تەنیا بووم. بیدینباچو ئەو سێ لاوەی لەپەناگەکەدا بوون جێیانهێتشبوو، ڕوویانکردبووە شاخو چەکداربوونو ئامادەبوون بۆ هەرشتێکی لەناکاو، وادێتە بەرچاوم کە ئەو شەوە پەناگەکان گشتیان هاوڕێیانیان تێدا نەبوون.

هەر کەڕووی ئاسمان زەرد هەڵگەڕا، کەنیشانەی نزیکبوونەوەی بەرزبوونەوەی دەرکەوتنی خۆربوو، یەکسەر لەبەرزاییەوە گوێم لەئاماژەکە بوو، وەڵامەکەم دایەوە، لەتاریکیدا خەریکبوو دەست لەملی بیدینباچ بکەم کەئەو لەپێشەوە دابەزی، بەڵام هەرزوو کەوتمە باوەشی ئێرنست، لەوساتەدا گۆڕانەکەم ئەوپەڕی تەواوبوو، تەنانەت بۆم دەرکەوت من نەمتوانی، بەتەقەلایەکی ویستەوە نەبێ، کە ئیڤیس ئێڤەر هاردی جارانبم، بەنەریتو زەردە خەنەکانی کۆنمو هەمیسان بەقسەو دەنگو ڕەنگی پێشووما، بەتەقەلایەکی یەکجار زۆر نەبێ نەمتوانی پێناسی کۆنم بپارێزم. من ڕێگەم بەخۆ نەدا کەساتێ لەبیرکەم، تا ئەم ڕادەیەی پابەندبوونی ئۆتۆماتیکییەت ئەو کەسێتییە نوێیەی دروستمکردبوو دواییهات.

هەر کە چوومە ناو کۆختە بچووکەکەوە، یەکسەر لەڕووناکییەکەدا ڕووی ئێرنستم بینی. جگە لەزەردهەڵگەڕانی لەبەندیخانەدا، چیتر نەگۆڕابوو، یا هەر نەبێ گۆڕانێکی گەورەی پێوەدیارنەبوو. خۆی هەمان ئازیو هاوسەرو قارەمانەکەی جارانمبوو، لەگەڵ ئەوەشدا نەختێ باریکیو کزی لەڕەنگو ڕوخساریدا بەدیدەکران، بەڵام بێئەوەی ناڕەحەتبێ بەرگەیگرتبوو. واخۆی دەنواند وەك بڵێی شتێ لەپیاوەتیو ڕەوشتپاکی دەخاتە سەر، سەرکێشیی ئاژاوەچیی ژیانی،

www.pertwk.com

کەهەمیشە روخساری گرتبۆوە, لەوانەبوو نیشانەی ورەبەردانی کەمێك لە رۆژانی پێشووی زیاتر پێوەدیاربێ, بەڵام هێشتا تریسکەی پێکەنین لەچاوەکانیدا مابوو. کێشی بیست کیلۆ دابەزیبوو, بەڵام لەباریکی جەستەیی زۆرباشدابوو, لەماوەی بەندکردنیدا لەسەر مەشقی وەرزشی خۆی بەردەوامبو, ماسوولکەکانی وەك پۆلایان لێهاتبوو, بەڕاستی لەحاڵەتێکی باشتردابوو لەوەی ئەو رۆژەی چووە بەندیخانە. چەند سەعاتێك بەسەرچوون بەرلەوەی سەربخاتە سەر سەرین, رامدەژاند, تاکو بخەوێ, بەڵام من چاوم نەچووە خەو, بەختەوەری لەئامێزی گرتم, راکردن لەبەندیخانەو سواربوونی ئەسپ بەشی من نەبوون.

کاتێ ئێرنست خەوی لێکەوت, من جلم گۆڕیو قژم بەشێوەیەکی جیا رێکخستو گەڕامەوە سەر خودی ئۆتۆماتیکی نوێم, کەبیدنباچو هاوڕێیانی دی خەبەریانبۆوە بەیارمەتیی ئەوان پیلانێکی بچووکم تەنی, هەمووشتێك ئامادەکرابوو. کەئێرنست دەرگاکەی کردەوەو هاتە ژوورەوە, ئێمە لەژوورە ئەشکەوتییەکەدا بووین کە کردبوومانە چێشتخانەو خواردنگە, لەوساتەدا بیدنباج قسەی لەگەڵدا کردمو گوتی "ماری", ئاوڕم بۆلای دایەوەو ئەو تاسەو ئارەزووەی کەهەر هاوڕێیەك واچاکە دەریبخات کە بۆ یەکەمینجار پێشەوایەك لەپێشەواکانی شۆڕش دەبینێ, تا ئەم رادەیە بەرزو دیارە, ئاوا سەیری ئێرنستم کرد, ئێرنست نەیناسیمەوە, بێ ئۆقرەو ئارامگرتن چاوی بەهەموولایەکی ژوورەکەدا بەدوای مندا گێڕا, لەساتی داهاتوودا خۆم پێناساند, بەو سیفەتەی کەماری هۆڵمزم.

بۆ تەواوکردنی فێڵەکە, لەسەرخوانەکە قاپەچێشتێکی زیاد داندرابوو. کورسییەکی بەتاڵ مایەوە, کەنیگەرانیو بێئارامیی یەکجار زۆری ئێرنستم بەدیکرد دەبوایە لەخۆشییانا هاواربکەم, ئیتر چیتر نەیتوانی زیاتر بەرگەبگرێ.

بەتوندی پرسی:

–"کوا هاوسەرەکەم؟"

وەڵاممدایەوەو گوتم:

–"هێشتا خەوتووە."

ئەوە ساتێکی لەقبوو, بەڵام دەنگم دەنگێکی سەیربوو, تێبینی هیچ شتێکی باوی تێدا بەدی نەکرد, لەسەر نانخواردن بەردەوامبووین, زۆر قسەمکرد, بەگەرموگوڕی, وەك چۆن مریدێك قارەمانییەتی دەپەرستێ قسەمکرد, ئاشکرابوو کەئەو قارەمانمە, بۆ لوتکەی گەرموگوڕی پەرستن بەرزبوومەوە, بەرلەوەی بتوانێ شتێکی بۆ ئاشکرا بێ هەردوو دەستم لەگەردنی ئالاندو ماچێکی هەردوو لێوەکانیم کرد, بەڵام ئەو بەجۆرێ پاڵیپێوەنام, گەزێك لەخۆی دووریخستمەوە, بەشێواویو شڵەژاویو بێزاری چاوی بڕییە دەوروپشتی, هەر چوار پیاوەکە دایانە قاقای پێکەنین لێکدانەوەو شرۆڤەکردنم بۆ هێنایەوە, سەرەتا گومان بە سەریا زاڵبوو, بەوردی سەرنجیدامێ, نیوە قەناعەتی هێنا, پاشان سەری لەقاندو نەیویست بڕوا بکات, بەتەواوەتی لەو باوەڕەدا نەبوو کەمن بەڕاستی هاوسەری ئەوم. دوای ئەوەی بوومەوە بەئێڤیس ئێڤەر هاردی جارانو, هەندێ نهێنیم بەگوێدا چرپاند, کەهەر خۆیو ئێڤیس ئێڤەر هارد دەیانزانی, جا باوەڕیکرد.

ئەو رۆژە زۆر درەنگ لەباوەشی گرتم, شڵەژانێکی گەورەی دەرخستو, هەستو سۆزی ئەو پیاوەی دەربڕی کە دوو ژن, یا زیاتری هەبن, گوتی:

–"تۆ ئێڤیسی ئازیزیو, تۆ هەمیسان ئافرەتێکی تری, بەڵکو دوو ئافرەت, کەواتە ئێوە هەردووکتان "هاوسەری" منن. بەهەرحاڵ ئێستا ئێمە ئاسوودەین.

www.pertwk.com

ئەگەر شوێن بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان دووری خستینەوە، پێویست بەنائارامی ناکات: ئەو مەرجەت بەجێگەیاند کەشیاوی ئەوەبم ببمە هاووڵاتی تورکی"[123].

ژیانم لەپەناگەکەدا زۆر بەختەوەربوو، راستە ئێمە بەکاربردندا بەدرێژایی چەند سەعاتێ خۆمان ماندوو دەکرد، بەڵام پێکەوە کارمانکرد. هەریەکەمان بەدرێژایی هەژدە مانگ لەبەنرخترین مانگەکانی ژیاندا یەکترمان پێبڕا. هەستمان بەتەنیایی نەدەکرد، هەموو دەم ژمارەیەکی زۆر لەپێشەواو هاوڕێیان دەهاتنە لامان– دەنگی سەیرو سەمەرە لەجیهانی نهێنیی پیلانو شۆڕش حەقایەتی خەباتی گەلانو شەڕ لەخەتی ئاگرەوە، کەلێیان سەیرنەبوو پێماندەگەیشتن، ئێمە تەنیا پیلانگێڕی خەمۆك نەبووین. رەنجێکی سەختمانداو، ئێشو ئازارێکی زۆرمان چێژتو، لەڕیزی ئەوانەی سەربەئێمەن کەلەبەرمان پڕکردنەوەو بۆ پێشەوە هەنگاومان هەڵێنا، لەناوکاری سەختو دژواردا، بەگشتیو ململانێ لەگەڵ ژینو مردندا. کاتێکی زۆرمان لەبەردەم خۆدا دی، کە پێبکەنینو دڵداریبکەین. لەبەردەممماندا هونەرمەندو، زاناو، توێژەرو مۆسیقاژەنو شاعیر هەبوون. لەو کونە مشکەی رۆژوو بەناخی زەویدا، رۆشنبیریی بەرزترو بالاتربوو لەوەی لەکۆشكو تەلاری ئۆلیگارکییەکان یا لەخودی شارە موعجیزەکانیاندا هەبوو[124].

پاشان ئێمە ئەو مانگانەمان لەبەینی چوار دیواردا بەسەر نەبردن، زۆرجار سواری وڵاخ دەبووین، پاشئەوەی تاریکی دادەهات، رووماندەکردە چیا، بەمەبەستی وەرزش، سواری وڵاخی ویکسن دەبووین. خۆزیا دەیزانی ئەسپەکانی چەند شۆڕشگێڕیان هەڵگرتووە! بەڵکو گەشتوگوزارمان بۆ چەند شوێنێکی لاتەریك دەکرد کەپێماندەزانینو بەدرێژایی رۆژ تیانا دەماینەوە، بەر لە کازێوە دەچووینو پاش تاریکدا هاتن دەگەڕاینەوە، هەر ئەمەش نا، بەڵکو قەیماغو کەرەی ویکسنمان دروستدەکرد[125]، ئێرنست دەستی نەدەپاراست لەتەقەکردن لەقومریو کەروێشکەکانی ویکسن، هەندێ جاریش لە بەرانە کێوییە بچووکەکانیشی.

بەڕاستی تاراوگە (پەناگە)یەکی ئاسوودەبوو، پێشتر گوتم تەنیا جارێك دۆزرایەوە، ئەوە پاڵمدەنێ کەپەردە لەسەر رووی نهێنی ونبووی ویکسنە بچکۆلە لابەرم، بەڵام وا ئێستا مرد، لەتوانامدا هەیە کەقسەبکەم. لەقوڵایی کونە کۆڵیتە گەورەکەدا قوژبنێك هەبوو هەتاوی لێدەهاتە ژوورەوە، قوژبنێکبوو لەسەرەوە گیرابوو، کۆڵێك چەوی ئاوەڕۆی جۆگەمان برد بۆ ئەوێ، تەنانەت ئەو قوژبنە بووە هەوارگەیەکی شیرینی وشكو گەرم، پیاسەمان تێدا دەکرد. لەوێ، رۆژ لەزەردانێك خەو دایگرتم، نیوە سەرە خەوێکم لەسەر دانەیەکی دیوانی ماندینهۆڵ

---

(123) لەو سەردەمەدا هێشتا لەتورکیادا فرە ژنهێنان باوبوو.

(124) ئەمە لەلای ئێڤێس هارد لەخۆباییبوون نییە، گوڵی هونەرمەندانی جیهانو هزرمەندانیو شۆڕشگێڕەکانی ژمارەیەکی زۆر کەم نەبێ لەمۆسیقا ژەنو گۆرانیبێژانو کەمێکی کەم لەئۆلیگارییەکان، هەموو بلیمەتەکانی ئەم سەدەیە کەناوەکانیانمان پێگەیشتن، خەڵکی شۆڕشگێڕبوون.

(125) تەنانەت لەو ماوەیەی دواییدا قەیماغو کەرە هێشتا بەشێوەیەکی نەزانانە لەشیری مانگا مێش دەردەهێنران، ئەو حەلە ئامادەکردنی خواردەمەنی لەتاقیگەکاندا دەستی پێنەکردبوو.

www.pertwk.com

شکاند[126]. لەوپەڕی حەسانەوەو ئاسوودەییدابووم, تەنانەت هەڵبەستە لیرکییە گڕگرتووەکانی نەیانتوانی بموروورژێنن.

پاشان لەزرمەی خشتێك بەئاگا هاتم کە کەوتە بەرپێم, دوایی لەژووردا گوێم لەدەنگی شتێکبوو دەخشکا, پاش چاوترووکاندنێ گەنجێکی کۆك بەدیوارە داڕووخاوەکەدا شۆڕبۆوەو لەبەرپێمدا وەستا, ئەولاوە فیلیب ویکسن بوو, هەرچەندە من ئەو حەلە نەمناسی, بەساردی سەیریکردمو, فیکەیەکی باریکی واقوڕمانی کێشا.

گوتی:

–"باشە!"

ئینجا دوای ساتێ لەسەر قسەکەی رۆیی و, شەپقەکەی بەدەستیەوەبوو:

–"داوای لێبوردنت لێدەکەم. من چاوەڕوانم نەدەکرد کەس لێرەبێ".

بەڵام من تا ئەو رادەیە ساردوسڕ نەبووم, هێشتا لەوشتەی پەیوەندی بەڕەفتارەوە هەیە لەهەڵوێستی شلۆقدا ساویلکەو نەزانبووم. دوایی کەبوومە سیخوڕێکی نیودەوڵەتی بێگومان لەسەر ئەو گەوجییە نەماوە, هەرچۆنێکبێ, دەستمکرد بەخشکان لەسەر زگو هاواری مەترسیمکرد.

بەوردی سەرنجی تیژی دامێ و لێیپرسیم:

–"بۆ ئەمەت کرد؟".

ئاشکراو روونبوو, ئەو کەدابەزی. چاوەڕواننەبوو ئێمە لەوێدا ببینێ, ئەوەم بەدڵنیاییەوە دەرکپێکرد.

وەڵاممدایەوە:

–"وەك بزانی بە چ مەبەستێك ئەوەمکرد؟"

بەڕاستی لەو سەردەمەدا گەوج و نەزانبووم

بەسەر لەقاندنێکەوە گوتی:

–"نازانم. مەگەر لێرەدا هەندێ برادەرت لەدەوروبەرابن بەهەرحاڵ گومانی تێدا نییە لێکدانەوەیەکت بەدەستەوەیە. بوونت لێرەدا دەستدرێژییەك دەنوێنێ لەسەر موڵکی خەڵکی. ئەم زەوییە هی باوکمە, و...".

بەڵام بیدبیناچی هەمیشە رۆحسووکو رووخۆش, لەو ساتەدا لەپشت ئەوەوە بەدەنگێکی نزم گوتی:

–"لاوۆی سەردەم دەستەکانت بەرز کەرەوە!"

ویکسنی لاو لەپێشەوە دەستەکانی بەرزکردنەوە, ئەوسا رووی وەرگێڕا تا رووبەڕووی بیدینباج ببێتەوە کە لوولەی تفەنگێکی ئۆتۆماتیکی عەیار سی بەسی تێگرد, نیکسۆن لەسەرخۆو بەجەرگبوو, نەشێوا.

–"ئای, هاوار! شانەی کۆمەڵی شۆڕشگێڕان, بەڵکو لەشانەی کۆمەڵە زەردەواڵەی گەورەش دەچن!

باشە, ئێوە زۆر لێرە نامێننەوە. دەتوانم ئەوەتان پێبڵێم. بیدینباچ لەسەرەخۆ گوتی:

–"کێ دەزانێ, لەوانەیە ماوەیەکی باش لێرە بمێنێتەوە تاکو چاو بەم بڕیارەتدا بگێڕیتەوە. لەو ماوەیەدا پێویستە داوات لێبکەم کەلەگەڵ مندا بێیتە ژوورەوە"

(126) لەهەموو ئەو نووسین و باوەڕنامانەی کەلەو ماوەیەدا بۆمان مابوونەوە, چەند ئاماژەکردنێکی بەردەواممان چاوپێدەکەوێ بۆ هەڵبەستەکانی ماندینهۆڵ هاوڕێکانی بە (کڵپە – گڕ) ناویاندەبرد, لەگەڵ ئەوەشدا, بێجگە لە دێڕێکی سەیر, لەکەدووتوێی نووسینی خەڵکیدا بەرچاودەکەون, چیترمان بەدەست نەگەیشت "پاژنەی ئاسنین" لەساڵی 1928دا لەسێدارەیدا.

www.pertwk.com

لاوەکە بەتەواوەتی حەپەساو وتی:

–"بۆ ژوورەوە؟ لەوێدا سەردابێ مردووانتان هەیە؟ لەم جۆرە شتانەم بیستوون".

بیدینباچ بەدەنگە زولاڵەکەی وەڵامیدایەوە:

–"وەرە سەیر بکە!"

لاوەکە ناڕەزایی خۆی دەربڕیو گوتی:

–"بەڵام ئەمە ناڕەوایە".

شۆڕشگێڕەکە وەڵامیدایەوە:

–"بەڵێ لەدیدی یاساکەتاندا, بەڵام لەیاسای ئێمەدا, بڕوام پێبکە ئەگەر پێت بڵێم تا رادەیەکی زۆر رەوایە. دەبێ لەم راستییە لێڕابێیت, ئەویش ئەوەیە کەتۆ لەجیهانێکی دیکەدای, ئەو جیهانی زۆرداریو جانەوەرییە نییە کەلەمەوبەر تێیدا ژیاوی".

ویکسن مینگە مینگێکی لێوەهات:

–"زۆری بە بەرەوەیە بۆ وتوویژ."

–"کەواتە لامان بمێنەوە بۆ ووتوێژکردن".

لاوەکە پێکەنیو بەدوای دیلکەرەکەی کەوت بۆماڵەوە, بەرەوژوورە ئەشکەوتەییەکەی ناوەوە. بردرا, یەکێ لەهاوڕێ لاوەکان کرا بەپاسەوانی, ئێمەش چووینە چێشتخانەکە بۆ لێکۆڵینەوە لەدۆخەکە.

بیدینباچ چاوەکانی بووبوون لەئاو, گوتی کەدەبێو ویکسن بکوژرێ, هەناسەیەکی دوورودرێژی هەڵکێشا کەدەنگەکانی ئێمە بەسەر دەنگی ئەو کەوتنەوەو پێشنیازە ترسناکەکەی سەرینەگرت, لەلایەکی دیکەوە, نەماندەتوانی لەلاوەکە گەڕێین بەڕێگەی خۆیدا بڕوات.

ئێرنست گوتی:

–"پێتاندەڵێم دەبێ چ بکەن, لەناو خۆماندا دەیهێڵینەوەو تێیدەگەیەنین".

بیدینباچ هاواریکرد:

–"کەواتە من داوا دەکەم کەشەرەفی رۆشنبیر کردنیم لەبواری شەرعو یاسادا پێببەخشرێ."

بەمجۆرە بەپێکەنینەوە گەیشتینە بڕیارێك, ئێمە فیلیپو ویسکن بەدیلی لای خۆمان دەهێڵینەوەو, بەپێی چەمکی خۆمان زانستی رەوشتو زانستی کۆمەڵایەنی رەگەیەنین. بەڵام دەبێ لەو ماوەیەدا کارێك هەیە بیکەین, دەبێ هەر شوێنەوارێك لەشوێنەوارەکانی ئۆلیگارکیی ئەولاوە بسڕینەوە. ئەو جێپەنجانە هەبوون کەکاتێ بەدیوارە داڕووخاوەکەدا هاتەخوارێ, بەجێهێشتبوون. ئەو ئەرکەمان بە بیدینباچ سپارد. ئەوەندەی رۆژ بەبەرەوە مابوو, رەنجو تەقەلای دا لەژوورا بەپەتێ خۆی شۆڕکردەوە هەتا بەدەستڕەنگینییەکی تەواو دوا شوێنەواری سڕییەوە, لەزارکی کونەکەوە, گەڕانەوە بۆ لوتکەی دۆڵەکە هەمیسان شوێنەوارەکان گشتیان سڕرانەوە, ئینجا چۆن کارلسن لەگەڵ تاریکی شەودا هاتو داوای لێکرد پێڵاوەکانی بداتێ.

لاوەکە نەیویست دەسبەرداری پێڵاوەکانیبێ, بەڵکو گەیشتە ئەو رادەیەی بڵێ ئامادەی لەپێناو بەدەستەوەدانیان شەڕ بکات, هەتا هەستی بەهێزی ناڵی ولاخان کرد لەناودەستی ئێرنستدا, دوای ئەوە کارڵسن لەڕاپۆرتێکدا نووسی کەلاوەکە نەیویست دەسبەرداری پێڵاوەکانیبێ, بەڵکو گەیشتە ئەو رادەیەی بڵێ ئامادەیە لەپێناو بەدەستەوە نەدانیان شەڕ بکات, هەتا هەستی بەهێزی ناڵی ولاخیان کرد لەناودەستی ئێرنستدا, دوای ئەوە کارڵسن لەڕاپۆرتێکدا نووسی کە بچووکیی ئەو پێڵاوە زۆر برینی تێکردبوو و پێستێکی زۆری پێی بردبوو, بەڵام توانی

www.pertwk.com

کارێکی مەردانەی پێبکات, هەر لەزارکی کونەکەوە کەشوێنەواری سڕاوەی پێی لاوەکە دابڕا, کارڵسن پێڵاوەکەی لەپێکردو بەلای چەپدا ڕۆی, لە دەورەی بان‌و ژوور لوتکەو, بەناو دۆڵدا بەدەیان میل ڕێگەی بڕی, لەدواییدا شوێنەواری ڕۆیشتنی خۆی سڕییەوە, بەوەی کەچووەناو ئاوی جۆگەیەکی بەخوڕ, پێڵاوەکانی داکەندن, لەسەر جێنەهێشتنی هیچ شوێنەوارێك بەردەوامبوو, بەڕۆیشتنی مەودایەکی زیاترو پاشان دواجار پێڵاوەکانی لەپێکردنەوە, دوای دوو هەفتە ویکسن پێڵاوەکانی گەڕاندنەوە.

ئەو شەوە سەگە پۆلیسییەکان بەرەڵلاکران, دانیشتووانی تاراوگەکە نەیانتوانی بخەون, بۆ ڕۆژی دووەم سەگە وەڕیوەکان چەند جارێك دابەزینە دۆڵەکە, بەرەولای دەستەڕاست تەکانیاند, ژوور ئەو شوێنەوارەی کە کارڵسن بۆی کێشابوون. بەناو دۆڵە نیشتووە دوورەکانی دامێنی چیادا سەری خۆیان هەڵگرت, بەدرێژایی ئەو ماوەیە پیاوەکانمان چاوەڕوانییاندەکردو چەکەکانیان – دەمانچەو تفەنگی ئۆتۆماتیکی– بەدەستیانەوەبوون. ئیتر پێویست بەوە ناکات شتێك دەربارەی نیو دەرزەن چەکی کوشتنی دۆزەخی بڵێین کەبیدینباچ بەدەستی خۆی دروستیکردبوون. پیاو ناتوانیٚ ڕەوشێك بێنێتە بەرچاو سەرسوڕهێنەرتربیٚ, کیٚ ئەوکاتە تەقەلای ڕزگارکردنی ویکسنی دەدا لەو ڕەوشەی وەسفم کرد, ئەمە لەکاتێکا ئەگەر بکەوتنایەسەر ڕێگەی هات‌و نەهات‌و دابەزینایە ناو حەشارگەکەمان. بەمە دەبمە گیرۆدەی چیرۆکی ڕاستەقینەی دیارنەمانی فیلیب ویکسن دەگێڕمەوە, ئۆلیگارکیی جاران‌و پاشان هاوڕێمان لەشۆڕشدا. چونکە ئێمە لەئەنجامدا خستمانەسەر ڕێبازی خۆمان, عەقڵی تەڕو پاراوبوو, بەسروشتی خۆی ئەوپەڕی ئاکاریبوو. پاش چەند مانگێك سواری ئەسپێکی باوکیمان کرد, بەسەر چیای (سۆنۆما)وە بۆ (بێتا لۆما کریك)مان برد, سواری بەلەمێکی ماتۆڕی

بچووکی ڕاومانکرد, وردە وردە بەتەنیشت هێڵی نهێنیی ئاسنینماندا بەدزییەوە گەیاندمانە تاراوگەیەکی خۆمان.

لەوێدا هەشت مانگ مایەوە, کەتەواوبوو, لەبەر دوو هۆ نەمویست جیمانبێڵیٚ, یەکەمیان ئەوەبوو کە کەوتبووە داوی خۆشەویستیی ئانا ڕۆیڵستن, دووەمیان, چونکە بووبووە یەکێك لەئێمە, بەئارەزووی ئێمەی نەکرد تا بگەڕێتەوە لای باوکی, ئەوکاتە نەبیٚ کە لەخۆشەویستیی ڕۆیڵستن‌و بەدەستهێنانی دڵی نائومێدبوو, ڕاستە ئەو بەشێوەیەکی ڕووکەش هەتاکو مرد لەسەر ئۆلیگارکییەتی خۆی مایەوە, بەڵام لەڕاستیدا, یەکێکبوو لەبەهێزترین بەکرێگیراوەکانمان‌و بەنرخترین‌و پایەدارترینیان "پاژنەی ئاسنین" زۆر جار بەسەرنەکەوتنی نەخشەو پلان‌و کردارەکانی دژمان دەحەپەسا. بەڵام خۆ ئەگەر بیزانیایە کەزۆر لەئەندامەکانی نۆکەری ئێمەن. ئەوسا واقیعی ڕەوشەکەی دەزانی ئەو حەپەسانەی نەدەما. رویکسن دڵسۆزی مەسەلەکەبوو, لایەنگیریی تەواوی پێبەخشی. بەڕاستی بەرخودانی لەپێناو جێبەجێکردنی ئەرکەکەیدا بەرەو مەرگی ڕاپێچکرد. لەگەردەلوولە مەزنەکەی ساڵی 1927دا, کاتیٚ لەیەکیٚ لەکۆبوونەوەکانی پێشەواکانماندا بوو, تووشی نەخۆشی وەرەم (ئیسقا) بوو سەرینایەوە(127).

(127) ئەو لاوە قۆزە لەم لایەنەوە هەر تەنیا بەرهەمی خودی خۆی نەبوو, لەبەرئەوەی ژمارەیەکی زۆر لەلاوە ئۆلیگارکییەکان دڵسۆزی دۆزە مەزنەکەبوون –بەهۆی هەستی ڕەفتاری ڕاست‌و دروست, یا بەهۆی ئەوەوە کەنگینی شۆڕش کاری لەمێشکیان کردبوو, قوربانیان بەژیانیاندا, کەهاندەری ئاکاری, یا ڕۆمانسی لەپێناویا باڵندەکان, بەهەمان شێوە یەکەم‌و هەڵکشاوو درێژ بۆوەی ئەو شۆڕشەی لەو وڵاتەدا هەڵگیرسا, بینی.

www.pertwk.com